83ste Vergadering

Woensdag 23 mei 1979
Aanvang: 10 15 uur

Voorzitter: Vondeling

Tegenwoordig zijn 131 leden, te weten:

Abma, Albers, Van Amelsvoort, Andela-Baur, B. Bakker, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, Beumer, Bischoff van Heemskerck, Blaauw, J. J. P. de Boer, De Boois, Borgman, Braams, Braks, Bremen, Brinkhorst Van den Broek, Castricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, Dankert, Dees, Deetman, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Drenth, Duinker, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Frinking, Geurtsen, Ginjaar-Maas, De Graaf, Gualthérie van Weezel, Van der Gun, Haas-Berger, De Hamer, Hartmeijer, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Jabaaij, Jacobse, Jansen, Joekes, Kappeyne van de Coppello, Keja, Knol, Koekoek, Kolthoff, Kombrink, Konings, Korte-van Hemel, De Korte, Kosto, De Kwaadsteniet, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxtermann, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Meijer, Mertens, Moor, Van Muiden, Müller-van Ast, Nijhof, Nijpels, Notenboom, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Ploeg, Poppe, Portheine, Rienks, Rietkerk, Roethof, Van Rooijen, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Schakel, Scherpenhuizen, Scholten, Van der Spek, Spieker, Stemerdink, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Tolman, Tripels, Den Uyl, Veerman, Vellenga, Van de Ven, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, Vondeling, Voogd, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Vrijlandt-Krijnen, Weijers, Wessel-Tuinstra, Wisselink, Wöltgens, Worrell, Wüthrich-van der Vlist en Van Zeil,

en de heren Van Agt, Minister-President, Minister van Algemene Zaken, Van der Klaauw, Minister van Buitenlandse Zaken, De Ruiter, Minister van Justitie, Pais, Minister van Onderwijs en Wetenschappen, Andriessen, Minister van Financiën, Beelaerts van Blokland, Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Tuijnman, Minister van Verkeer en Waterstaat, Albeda, Minister van Sociale Zaken, mevrouw Gardeniers-Berendsen, Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de heer Van Lent, Staatssecretaris van Defensie, en mevrouw Veder-Smit, Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Rienks en Dankert, alleen voor het eerste deel van de vergadering, wegens andere verplichtingen;

Gerritse, wegens bezigheden elders;

Van Kemenade, wegens verblijf buitenslands;

Van Amelsvoort, Dolman, De Graaf, Hermsen, Joekes, De Korte, Spieker en B. de Vries, wegens een bezoek aan Hare Majesteit, gedurende de ochtendvergadering.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van deze vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met deze voorstellen heeft verenigd.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde door het lid Kombrink aan de Staatssecretaris van Defensie, de heer Van Lent, en de Minister van Sociale Zaken, over tewerkstelling gewetensbezwaarden militaire dienst.[2]

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben inderdaad met de in vraag 1 bedoelde ambtenaar van oordeel dat tewerkstelling van grotere aantallen gewetensbezwaarden op zichzelf geen onoverkomelijke problemen met zich hoeft te brengen. In een door mijn ambtsvoorganger aan de bijzondere commissie voor wetsontwerp 11 155 en de vaste Commissie voor Sociale Zaken overgelegde notitie en tijdens het daarop volgende mondeling overleg met die commissie op 25 januari 1977 is reeds uitvoerig uiteengezet in welke richting mogelijkheden werden gezocht voor de oplossing van het probleem dat zou ontstaan wanneer, als gevolg van de verruiming van de erkenningsmogelijkheden, grotere aantallen erkenden te werk zouden moeten worden gesteld. Sedertdien is aan die oplossing verder gewerkt.

Verwacht mag worden dat deze voorbereidingen redelijke resultaten zullen afwerpen en voldoende tewerkstellingsplaatsen zullen opleveren. Wat dat betreft verwijs ik naar de meer uitgebreide aanvullende informatie die ik daarover gaf bij de mondelinge beantwoording van vragen uit deze Kamer op 8 maart 1979. Men kan het vinden in de Handelingen van die datum blz. 3902, rechterkolom en 3903, linkerkolom.

Een andere zaak is echter dat indien deze grotere aantallen, bij voorbeeld als gevolg van de inwerkingtreding van een vereenvoudigde erkenningsprocedure zich vrij plotseling voor tewerkstelling aandienen, wel grote moeilijkheden moeten worden verwacht voor wat betreft de opvang in het tewerkstellingsbeleid. Onder meer zal dan een lange wachttijd onvermijdelijk worden. Dit gevoegd bij de tijdsduur die de oude erkenningsprocedure voor velen reeds heeft gevergd en die thans heeft geleid tot een aanwezigheid van een reservoir van op erkenning wachtenden, acht ik voor deze categorie gewetensbezwaarden een extra verzwarende omstandigheid. Deze overweging is in de weergave van het in de vragen bedoelde interview wellicht niet in voldoende mate tot uitdrukking gekomen.

Albeda

Het in de tewerkstelling opnemen van grote aantallen gewetensbezwaarden boven de normale aantallen vergt uiteraard ook extra begrotingsmiddelen. Dat aspect is door de bedoelde ambtenaar in het interview nader toegelicht. De mogelijke besparing van kosten vormt echter niet de aanleiding tot het overwegen van een zogenaamd generaal pardon. Daarbij staat, zoals vermeld, het voorkomen van voor betrokkenen zeer bezwarende wachttijden voorop. Het financieel aspect is uiteraard niet onbelangrijk. Het is echter niet de aanleiding geweest bij het zoeken naar een oplossing voor het probleem van het reservoir. Het is dan ook in de beantwoording van eerdere vragen wat ter zijde geschoven. Ik verwijs naar het schriftelijk antwoord van 4 mei jl., nr. 1127 van het Aanhangsel van de Handelingen, dat Staatssecretaris Van Lent heeft gegeven op vragen van de heer Kombrink over dit onderwerp. Het financieel aspect houdt overigens geen direct verband met Bestek '81.

□

Staatssecretaris **Van Lent**: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op vraag 3 wil ik zeggen dat de toeneming van de aantallen verzoeken niet de enige oorzaak van de achterstand in de afhandeling van die verzoeken is. Er is een complex van factoren dat tot die achterstand heeft geleid. De toeneming van de aantallen verzoeken is er één van. De beperkte verwerkingscapaciteit van de commissie van advies is er ook een. Daarop kom ik nog terug in mijn antwoord op vraag 5. Overigens ben ik mij er niet van bewust de indruk te hebben gewekt dat het de enige oorzaak is geweest. Naar mijn mening kan uit de cijfers van het kamerstuk, waarnaar wordt verwezen, dit niet worden opgemaakt.

Dat het aantal eindbeslissingen in 1978 vergeleken met 1977 met 1200 zou zijn gedaald, moet op een misverstand berusten. Het is mij niet duidelijk, hoe de heer Kombrink dat uit het kamerstuk dat hij vermeldde, heeft kunnen opmaken. In 1977 zijn er ongeveer 1500 gevallen tot een eindbeslissing gekomen, in 1978 ongeveer 1300.

In antwoord op vraag 5 kan ik zeggen dat de gang van zaken is dat de benoeming van nieuwe leden geschiedt op voordracht van de commissie van advies. De voorzitter doet dat in overleg met de leden. Deze gang van zaken werd sterk belemmerd door de onzekerheid die er de laatste jaren heeft bestaan met betrekking tot de wijziging van de Wet gewetensbezwaren militaire dienst, in het bijzonder wat de fundamentele kwestie van de erkenningsgronden betreft. Deze onzekerheid bemoeilijkte duidelijk voorbesprekingen met eventuele gegadigden over taak en doelstelling van de advisering. Nu de nieuwe erkenningsgronden met ingang van 6 januari 1979 van kracht zijn geworden, zijn inmiddels drie nieuwe leden benoemd. Verdere uitbreiding wordt met voortvarendheid nagestreefd. Daartoe wordt ook van alle zittende leden van de commissie een bijdrage gevraagd en geleverd.

Van een aantal vacatures kan niet worden gesproken, want in het besluit gewetensbezwaren militaire dienst wordt alleen maar een minimumaantal van 16 genoemd. Vóór de recente uitbreiding met drie nieuwe leden waren er 18. De bedoeling is dat er in de naatste toekomst ten minste 10 à 15 bij komen.

Zoals ik in mijn antwoord op vraag 3 heb gezegd, is er een complex van factoren dat tot de achterstand heeft geleid. Het is niet mogelijk een van de factoren, namelijk het aantal leden van de commissie van advies, eruit te lichten en de invloed daarvan alleen in een getal uit te drukken.

Ik kom tot vraag zes. Er is niet overwogen het gesprek met de psychiater tijdelijk achterwege te laten, omdat artikel 6 van het besluit gewetensbezwaren militaire dienst dat niet toelaat. Wel is ernaar gestreefd, voor zover de gevallen zich daartoe leenden, het gesprek met de psychiater te bekorten. Overigens moet ik ontkennen dat aan het nut van die gesprekken alom wordt getwijfeld. In ieder geval heeft de commissie van advies, die ermee moet werken, duidelijk behoefte eraan.

In antwoord op vraag zeven wil ik allereerst in alle duidelijkheid stellen, dat het al dan niet tot buitengewoon dienstplichtig bestemmen van gewetensbezwaarden ter oplossing van het probleem van het stuwmeer geen beleidsvoornemen is. Er is slechts een mogelijkheid in die richting geopperd. Wij bevinden ons momenteel in het stadium dat die mogelijkheid wordt bezien. Wij zijn ons zeer wel bewust van de grote bezwaren die aan een dergelijke maatregel kleven. Overigens heeft de bestemming tot buitengewoon dienstplichtige van een gewetensbezwaarde, over wiens gewetensbezwaren nog geen uitspraak is gedaan, alleen gevolgen voor de tewerkstelling na eventuele erkenning van die bezwaren. Aan die bezwaren zelf doet het niets af.

Ongeveer de helft van de gewetensbezwaarden, die, voordat over hun bezwaren is beslist, tot buitengewoon dienstplichtig is bestemd, trekt zijn verzoek in. Dat is een gegeven, gebaseerd op de ervaring met de gevallen, waarin tot nu toe gewetensbezwaarden tot buitengewoon dienstplichtigen werden bestemd op grond van de bepalingen en richtlijnen, die voor dienstplichtigen niet-gewetensbezwaarden gelden en die ook voor gewetensbezwaarden van toepassing zijn. Ik denk aan vrijstelling, onindeelbaarheid, keuringsprofiel en dergelijke.

Staatssecretaris Van Lent beantwoordt de aan hem gestelde vragen van de heer Kombrink (PvdA) over tewerkstelling gewetensbezwaarden militaire dienst

Van Lent

In antwoord op vraag 9 kan ik zeggen, dat de vereenvoudigde erkenningsprocedure zal worden ingevoerd na de totstandkoming van de wijziging van het Besluit gewetensbezwaren militaire dienst, die daarvoor nodig is. De daartoe strekkende algemene maatregel van bestuur is bij de Ministerraad in behandeling.

Ik kom aan de beantwoording van de laatste vraag, wat mij betreft. In het antwoord op de schriftelijke vragen van de geachte afgevaardigde de heer Kombrink heb ik gezegd, dat ik mij voorstel dat, voordat beslissingen worden genomen, nader overleg in de bijzondere commissie 11 155 zal plaatsvinden. Zoals in mijn antwoord op vraag 7 is gesteld, zijn wij bezig, ons over ons standpunt te beraden. Op korte termijn zullen wij de bijzondere commissie daarover informeren.

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Het vernieuwde tewerkstellingsbeleid zal worden ingevoerd, zodra zodanig grote aantallen erkenden moeten worden tewerkgesteld dat het huidige plaatsingssysteem niet meer toereikend is. Uiteraard zal worden getracht, zodanig op de ontwikkelingen in te spelen dat een redelijke inwerkperiode is gewaarborgd.

□

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou om te beginnen nader willen vragen of uit het laatste antwoord van de Minister mag worden opgemaakt dat getracht wordt door maatregelen op het terrein van de tewerkstelling de omvang van de groep, waarvoor specifieke maatregelen zouden moeten worden genomen in de zin van buitengewoon dienstplichtigverklaring of in andere zin, zo beperkt mogelijk kan worden gehouden. Daarbij aansluitend: wordt de groep ten aanzien waarvan specifieke maatregelen worden overwogen, in principe op het aantal van 3500 geschat, zoals eerder is gesteld, of is een reële inschatting van de groep, waarvoor specifieke maatregelen nodig zijn, van een kleinere orde van grootte? Zo ja, welke?

Wanneer zijn de problemen, die thans aan de orde zijn, voor het eerst onderkend, aangezien in de beantwoording van de mondelinge vragen in begin maart door de Minister nog van een evenwicht in vraag en aanbod, wat de tewerkstellingsmogelijkheden betreft, werd gesproken?

Waar het gaat om de factor van de besparingen, die in het geding zijn, wil ik de volgende vraag stellen. Als het waar is dat tot nu toe het aantal tewerkstellingen beneden de raming is gebleven, hoe groot is dan die besparing tot nu toe geweest? Is die niet aan te wenden wanneer tijdelijk het aantal tewerkstellingen boven de raming zou uitkomen?

Wanneer juist zou zijn wat de Staatssecretaris zegt, namelijk dat er sprake is van een misverstand mijnerzijds, als ik veronderstel dat het aantal eindbeslissingen in 1978 ten opzichte van 1976 met ongeveer 200 zou zijn gedaald, is dan niet de statistiek, die de Staatssecretaris verschaft heeft op 6 maart 1979 hoogst onduidelijk? Kan de Staatssecretaris het aantal eindbeslissingen voor 1976 noemen, zodat de vermindering, die optreedt, duidelijker tot uitdrukking komt?

Mijn laatste vraag luidt: worden andere oplossingen dan buitengewoon dienstplichtigverklaring overwogen? Zo ja, welke zijn dat?

□

Staatssecretaris **Van Lent**: Mijnheer de Voorzitter! De eerste vraag van de heer Kombrink heeft betrekking op de grootte van de groep. Hij noemt een aantal van 2500. Ik meen op grond van de laatste gegevens, dat het er wat minder zijn maar exact kan ik het niet aangeven.

Als gevraagd wordt wanneer het probleem werd onderkend, kan ik in het algemeen stellen, dat het aantal verzoeken dat nog in behandeling is, niet aanmerkelijk is toegenomen, bij voorbeeld wanneer men een vergelijking maakt tussen 1 januari 1978 en 1 januari 1979. Echter, door de inwerkingtreding van de nieuwe wet en de enkelvoudige kamer zal er een door de Kamer en door ons beoogde versnelling in de afhandeling van verzoeken plaatsvinden waardoor het aanbod voor de tewerkstelling tijdelijk groter zal zijn.

De heer Kombrink heeft de statistiek waarop hij zijn gegevens baseerde, verticaal gelezen in plaats van horizontaal. Achter bij voorbeeld het jaar 1976 staat het aantal verzoeken genoemd, dat in dat jaar is ingekomen met daarachter, horizontaal gelezen, wat er met die verzoeken tot 1 januari 1979 is gebeurd. Deze werkwijze is voor alle jaren zo gevolgd. Van de in 1978 binnengekomen verzoeken waren er vanzelfsprekend in 1978 nog niet veel tot een eindbeslissing gebracht. Dit gold uiteraard wel voor verzoeken van eerdere jaren, in totaal 1300 eindbeslissingen. Als de Kamer er behoefte aan heeft, te weten wat jaarlijks aan eindbeslissingen wordt bereikt, kan dit worden weergegeven in een andere statistiek in het kader van onze periodieke opgaven.

Het aantal eindbeslissingen was in 1976 1500, in 1977 1500, in 1978 1300 en in 1979 tot nu toe 6 à 700.

Wat betreft de laatste vraag van de heer Kombrink kan ik zeggen dat er uiteraard ook andere oplossingen worden overwogen. Ik kan deze niet exact aangeven, maar er kan bij voorbeeld een andere oplossing worden gezocht via de Dienstplichtwet of via de Wet gewetensbezwaren militaire dienst. Wij zijn thans doende om alle wettelijke mogelijkheden, die wij hebben, nader te evalueren.

De heer **De Kwaadsteniet** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil van beide bewindslieden graag een antwoord op de vraag waarom niet metterdaad alle mogelijke maatregelen zijn getroffen, waaronder met name versterking van het Bureau Tewerkstelling Gewetensbezwaarden, toen van de zijde van deze Kamer – wij zijn daarbij bepaald niet achtergebleven – daartoe in de afgelopen jaren zeer duidelijke suggesties zijn gedaan tijdens de behandeling van de wijziging Wet gewetensbezwaren militaire dienst.

Staatssecretaris **Van Lent**: Mijnheer de Voorzitter! Het bureau is enigszins uitgebreid. Er is een aantal meetpunten in de totale procedure. Wij willen een evenwichtige afhandeling bereiken. Het zou geen zin hebben het bureau sterk uit te breiden, terwijl op andere plaatsen in de procedure dat tempo niet kan worden gehaald.

Ik heb al gezegd dat een complex aantal factoren tot de situatie van vandaag heeft geleid. Er zijn nu mogelijkheden, daartoe met voortvarendheid oplossingen te vinden.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen,** gesteld overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde door de leden Gualthérie van Weezel en Scholten aan de Minister van Buitenlandse Zaken, over de rechtsgang in Iran.[3]

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

□

De heer **Gualthérie van Weezel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het zal de Minister reeds duidelijk moeten zijn – en dat is wel gebleken uit schriftelijke vragen – hoezeer de politieke situatie in Iran dit parlement met zorg vervult.

Gualthérie van Weezel

Ontsporingen werden ordinaire uitwassen die met de wraak van een onderdrukt volk voor geleden onrecht steeds minder te maken schijnen te hebben. Op 3 april jongstleden antwoordde de Minister op schriftelijke vragen van de leden Van den Broek, Ter Beek, Brinkhorst en Bolkestein nog optimistisch: ' De voorlopige regering van premier Bazargan heeft zich herhaaldelijk verontrust getoond over de wijze waarop thans in Iran de rechtsbedeling plaatsvindt. Hij wil alles in het werk stellen om op korte termijn te geraken tot een zorgvuldige en openbare berechting bij de nog te verwachten processen'.

Nu, bijna twee maanden later, lijken de positie van premier Bazargan en de economische positie steeds verder verzwakt en die van de 'griezelige blauwbaarden' aanzienlijk versterkt. Het aantal executies is reeds ver boven de 200 gestegen en tot de slachtoffers behoren niet meer alleen de volgelingen van de sjah. Al zou dit niet het geval zijn, dan nog mag een zorgvuldige en openbare berechting worden verlangd.

Antwoordde de Minister nog op 3 april dat hij, gelet op de sterk anti-Westerse gevoelens in Iran, geen initiatieven ter zake wilde ontplooien, thans is het de vraag in hoeverre langer zwijgen nog wel mogelijk is. Zo moet het toch mogelijk zijn, aan de huidige machthebbers in Iran in klare taal duidelijk te maken dat in Westerse landen, zoals in Nederland, het niet tot de mogelijkheden behoort de door Iraanse rechtbanken vogelvrij verklaarden willekeurig af te schieten. Het is op basis van het bovenstaande dat collega Scholten en ik menen de Minister te moeten vragen, bij voorkeur in EG-verband initiatieven te ontplooien om de Iraanse autoriteiten te bewegen een einde te maken aan de huidige achterlijke toestanden.

□

Minister **Van der Klaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de eerste feitelijke vraag is inderdaad blijkens een boodschap van de ayatollah Khomeiny, die op 15 mei werd voorgelezen door de ayatollah Sadeq Khalkali – de laatste wordt geacht president te zijn van de revolutionaire rechtbank – gebleken dat het iedereen vrijstaat, de sjah en een twaalftal van zijn familieleden en naaste medewerkers, waar ook ter wereld, te executeren. In diezelfde boodschap merkte Khomeiny op dat niet iedereen die terroristische daden verricht, als terrorist kan worden aangemerkt en dat in dit geval – dus in het geval van de sjah, zijn familieleden en medewerkers – slechts sprake is van uitvoering van reeds door de Islamitische rechtbanken uitgesproken doodvonnissen.

Ik ben het eens met de geachte afgevaardigde dat de situatie ten aanzien van de rechtsgang in Iran is verslechterd. Dat is voor ons allemaal duidelijk. Premier Bazargan is inmiddels inderdaad op de hoogte gebracht door verschillende demarches van de gevoelens van grote verontrusting die bij ons en bij andere bevriende landen bestaan over de ontwikkeling in Iran op het gebied van de rechtsbedeling. Premier Bazargan heeft zelf enkele malen zijn ernstige verontrusting uitgesproken over de wijze van optreden van de revolutionaire rechtbanken en de uitermate summiere wijze waarop de rechtspraak wordt uitgeoefend en de doodvonnissen direct worden voltrokken. Helaas blijken de macht, de invloed en de mogelijkheid van de premier en zijn regering om de werkwijze van deze islamitische rechtbanken te beïnvloeden, wel uitermate beperkt te zijn, zo niet non-existent.

Contact met de ayatollah zelf is vrijwel uitgesloten. Mijn ervaringen zijn dat men niet tot een gesprek komt. Ik kan de geachte afgevaardigde verzekeren dat zowel de Nederlandse Regering als bevriende regeringen en de Negen zelf – kortgeleden hebben wij daarover nog gesproken – deze gang van zaken nauwkeurig volgen en overwegen wat kan worden gedaan. Zoals ik al heb gezegd is echter enigerlei mogelijkheid om via de Regering deze zaak te beïnvloeden op dit moment helaas uitgesloten. Mochten zich evenwel mogelijkheden voordoen – wij blijven daarop voortdurend attent – dan zullen wij die zeker aangrijpen, want de verontrusting die in de Kamer bestaat, wordt volledig door mij en onze bondgenoten gedeeld.

Wat de opmerking van Khomeiny over het uitvoeren van deze doodvonnissen waar ook ter wereld betreft, is het vanzelfsprekend dat geen enkele rechtsstaat kan dulden dat dergelijke daden op zijn grondgebied plaatsvinden.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde door de leden Beckers-de Bruijn en G. M. P. Cornelissen aan de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, over de situatie in 'Huize Angela' te Den Haag.[4]

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Op 14 maart heb ik schriftelijke vragen gesteld over de situatie in Huize Angela naar aanleiding van persberichten rond het uitbrengen van een zwartboek door medewerkers en ex-medewerkers van Huize Angela. De Staatssecretaris heeft op die vragen een heel duidelijk antwoord gegeven. Zij heeft gesproken van een onbevredigende situatie, van een groot personeelsverloop, veroorzaakt door een tekortschietend personeelsmanagement, van het feit dat de huidige directie tekortschiet, dat het bestuur medeverantwoordelijk is en dat hun positie ter discussie moet komen, evenals de aanwijzing van Huize Angela als inrichting voor de toepassing van de AWBZ en de voorwaarden daaraan te verbinden. Wij – mevrouw Cornelissen en ik – hebben waardering voor die duidelijkheid en vertrouwen in de benadering.

De reden van deze mondelinge vragen is dan ook een andere. De reden is gelegen in onze bezorgdheid dat de zaak, voordat het tot maatregelen komt, echt misgaat. Wij zijn nu twee maanden verder en bezorgde brieven van ouders en een nieuw schrijven van medewerkers zeggen ons dat de tegenstellingen onder het personeel verder worden aangescherpt. Het lijkt erop dat de directie het de personeelsleden die het niet eens zijn met het beleid, moeilijk maakt en weert uit overlegsituaties en sollicitatieprocedures en dat benoemingen nog steeds zonder overleg plaatsvinden. Vooral de ouders zijn er bang voor dat nog meer goede medewerkers op korte termijn zullen verdwijnen en dat hun kinderen hiervan de dupe worden.

De groepsleiding heeft een onderbezetting van 25% en al een half jaar doet een aantal teams het zonder enige pedagogische begeleiding, omdat hun ontslag is aangevraagd, wat het GAB niet heeft goedgekeurd. Instelling van een begeleidingscommissie lijkt ons in deze vorm geen garantie voor een goede oplossing.

Hoever is de Staatssecretaris met haar onderzoek en wat kan zij nu doen om te voorkomen dat dit proces doorgaat?

□

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik houd mij allereerst aan de tekst van de schriftelijke vragen die ik maandagmiddag laat heb gekregen.

Staatssecretaris Veder-Smit

Het antwoord op de eerste vraag is dat ik kennis heb genomen van de berichten die mevrouw Beckers en mevrouw Cornelissen noemen. De conclusies die in de eerste vraag worden genoemd, laat ik echter voor rekening van de berichtgevers. Mijn inspectie is van mening dat op het ogenblik sprake is van een impasse.

Het onderzoek waarnaar in vraag twee wordt gevraagd, is inmiddels afgerond. De conclusies van dit onderzoek stemmen overeen met de voorlopige conclusies die ik heb vermeld in mijn schriftelijk antwoord van 10 april op eerdere vragen van mevrouw Beckers. In antwoord op vraag drie merk ik op dat het overleg nog geen resultaten heeft gehad.

Mijn antwoord op vraag vier is dat overleg met Justitie op ambtelijk niveau heeft plaatsgevonden en dat tussen de inspectie van de directie kinderbescherming van het ministerie van Justitie en de inspectie voor de geestelijke volksgezondheid geen verschil van mening bestaat. Beide hebben aan mijn collega van Justitie en mij nog niet willen voorstellen, de aanwijzing op grond van artikel 8 van de Krankzinnigenwet en de erkenning op grond van de AWBZ in te trekken. Men acht het vooralsnog beter het bestuur in de gelegemheid te stellen, alsnog orde op zaken te stellen.

In antwoord op vraag vijf merk ik op dat ik niet van mening ben dat nu onmiddellijk ingrijpen nodig is. Acuut ingrijpen zou de situatie voor de pupillen niet verbeteren. Mijn inspectie verwacht geen goede resultaten van scherpe maatregelen op korte termijn. Men heeft hiervoor als overweging dat Huize Angela in het verleden goed heeft gefunctioneerd. De inspectie beschouwt het als haar taak, maximale medewerking te geven aan een reconstructie, die nog enige tijd zal vergen, maar moet kunnen leiden tot het opnieuw goed functioneren van het Huis. Hiervoor is nog enige tijd nodig en zeker ook de volledige en vrijwillige medewerking van het stichtingsbestuur.

Het machtsmiddel dat de overheid kan hanteren, intrekking van de aanwijzing op grond van de Krankzinnigenwet en intrekking van de erkenning op grond van de AWBZ, kost veel tijd en moet als een uiterste middel worden beschouwd.

Ik heb in de antwoorden op de vragen van maart jongstleden vermeld dat het WIJN en de Stichting De Ombudsman hebben geïntervenieerd. De nieuwste ontwikkeling is dat een commissie wordt ingesteld waarin externe personen deelnemen. Dit zullen met name zijn vertegenwoordigers van het WOI, het bekende werkverband van ouders met kinderen in inrichtingen voor zwakzinnigenzorg, vertegenwoordigers van een groep van Haagse ouders en ten slotte de hoofdinspectie voor de geestelijke volksgezondheid. Hiervan zal deelnemen de inspecteur in algemene dienst, hoofd van de afdeling zwakzinnigenzorg. Deze commissie komt vanmiddag voor het eerst bijeen in Utrecht. Ik meen er goed aan te doen, het resultaat van haar activiteit en haar voorstellen af te wachten.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Zou de Staatssecretaris nog iets meer van die commissie kunnen vertellen? Is het niet zo dat een begeleidingscommissie, die vooral bestaat uit mensen die bij de problemen zijn betrokken, toch geen garantie biedt voor een snelle en goede oplossing? Zou de Staatssecretaris ook nog iets willen zeggen over de andere mogelijkheid die zij heeft genoemd in het antwoord op mijn vragen, namelijk het niet direct intrekken van de erkenning maar het wijzigen van de voorwaarden, verbonden aan die erkenning? Ik weet niet, of op dit gebied verder nog mogelijkheden bestaan.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Op de eerste vraag wil ik antwoorden dat ik de commissie niet zozeer zie als een begeleidingscommissie als wel als een commissie die met voorstellen zal komen, waarop het bestuur uiteindelijk zal moeten reageren. Ik zou ook graag zien dat hierop met spoed werd gereageerd, opdat dit niet een slepende zaak gaat worden. Ik zou hiervan graag binnen enkele weken de afronding zien.

Ik weet niet of het wijzigen van de voorwaarden voor de aanwijzing zoals deze op dit moment geldt een adequaat middel zou zijn. Ik wil dit pas in overweging nemen als wij aan het sterke middel van het werken met die aanwijzing toe zijn.

Mevrouw **Cornelissen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Zou de Staatssecretaris kunnen meedelen door wie de nieuwe commissie in het leven is geroepen en hoe de relatie is tot de huidige begeleidingscommissie?

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! De commissie is in het leven geroepen in overleg met het stichtingsbestuur en heeft een eigen status.

Mevrouw **Verkerk-Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Zou de Staatssecretaris mij misschien duidelijk kunnen maken hoe precies de samenstelling van de commissie is, met name of de directie daarin ook is vertegenwoordigd en of met name de Haagse ouders daarin ook voldoende zijn gerepresenteerd?

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Deze commissie bestaat voornamelijk uit externe personen. De

Veder-Smit

directie is daarin – als ik het uit het hoofd goed zeg – niet vertegenwoordigd. Zij behoort tot de eerstbetrokkenen waarop de voorstellen zullen slaan. Het is juist de bedoeling dat externe personen hun licht over deze zaak laten schijnen, niet de betrokkenen.

Mevrouw **Ginjaar-Maas** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Is de Staatssecretaris bereid, zo snel mogelijk de exacte samenstelling van de commissie aan de Kamer mee te delen?

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Daartoe ben ik graag bereid.

Aan de orde is de **beantwoording van vragen**, gesteld overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde door het lid Konings aan de Minister en de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, de heer De Jong, over een opdracht aan het CITO.[5]

[De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

□

Minister **Pais**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil in antwoord op de eerste vraag van de heer Konings allereerst opmerken, dat vragen betreffende het verzoek aan CITO, landelijk vergelijkende studietoetsen te ontwikkelen, al eerder zijn gesteld door de heren Beinema, Deetman en Van Leijenhorst. Ik kom hierop terug bij de beantwoording van vraag 5.

Mijnheer de Voorzitter! Het betreft een beleidsvoornemen dat al in de regeringsverklaring is neergelegd en dat ten slotte zijn uitwerking zal moeten vinden in een wijziging van de Machtigingswet inschrijving studenten. Naar mijn mening is overleg met de Kamer dan opportuun, als de gebruikelijke adviesprocedure die aan de totstandkoming van een wettelijke regeling in dezen voorafgaat, is afgerond. Daaronder versta ik: advisering van de Academische Raad, van de Onderwijsraad en door de Raad van State.

Het antwoord op vraag 2 luidt ontkennend.

Met betrekking tot de derde vraag zou ik willen antwoorden, dat deze vraag, ten aanzien van de inrichting van de examens VWO en de plaats van het schoolonderzoek daarbij, ontkennend moet worden beantwoord.

Ten aanzien van de toelating tot het wetenschappelijk onderwijs wil ik vervolgens verwijzen naar hetgeen is gesteld in de Nota hoger onderwijs voor velen en in de memorie van toelichting bij het hierop gebaseerde voorontwerp van wet tweefasenstructuur wetenschappelijk onderwijs. Daaruit blijkt juist heel duidelijk, dat het streven van de Regering erop is gericht, aan de toelating tot de eerste fase van het wetenschappelijk onderwijs zo min mogelijk numerieke beperkingen in de weg te leggen.

Het antwoord op vraag 4 luidt als volgt.

Wat de inrichting van de examens VWO betreft, mag ik verwijzen naar de beantwoording van de voorgaande vraag, en wat de regeling betreft voor de toelating tot het wetenschappelijk onderwijs, moge ik erop wijzen, dat het voorontwerp van wet tweefasenstructuur wetenschappelijk onderwijs deze Kamer ter kennisneming is toegezonden.

Zoals reeds is aangegeven – ik kom nu tot vraag 5 – in mijn beantwoording van de desbetreffende vragen van de kamerleden de heren Deetman, Beinema en Van Leijenhorst, toegezonden bij brief HW AS nr. 344343 van 7 mei jl., is de opdracht aan het CITO om studietoetsen te ontwikkelen gegeven op grond van de wenselijkheid, onmiddellijk over een passend instrumentarium de beschikking te hebben, mocht tot het gebruik maken van deze toetsen bij de toelatingsselectie worden besloten.

Ten slotte vraag 6. De door het CITO te ontwikkelen toetsen zijn bedoeld om eventueel te worden gebruikt in het kader van een numerus fixus-wetgeving. De problematiek van de numerusfixus dient los te worden gezien van die met betrekking tot de overgang van het VWO naar het wetenschappelijk onderwijs in zijn algemeenheid. De door het CITO te ontwikkelen toetsen zijn dus bedoeld als mogelijk selectie-element voor een beperkt aantal studierichtingen. Ik acht dan ook onvoldoende samenhang aanwezig tussen de door de heer Konings genoemde examennota en de selectie voor de studierichtingen met een numerus fixus. Ik ben dan ook niet bereid, het aan het CITO gedane verzoek op te schorten.

Minister Pais

□

De heer **Konings** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Minister in de eerste plaats nog willen vragen, waarom in het desbetreffende persbericht wordt gezegd, dat het verzoek aan het CITO mede kan leiden tot een beter toetsen van het inzicht in het eindexamen VWO, zodat in feite een verbetering van het centraal schriftelijk eindexamen zou plaatsvinden.

In de tweede plaats zou ik de Minister willen vragen of hij kan mededelen, wanneer de reeds heel lang geleden aangekondigde examennota de Kamer zal bereiken.

Konings

In de derde plaats: Is de Minister bereid, het rapport van het CITO waarop hij zijn verzoek heeft gebaseerd aan de Kamer te overleggen?

In de vierde plaats: Was het niet wenselijk geweest, eerst een discussie te hebben over het rapport-Wiersma? Kan de Minister meedelen wat zijn beleidsvoornemens met betrekking tot dit rapport zijn?

Wat de toelichting betreft, naar onze overtuiging is er wel een duidelijke samenhang tussen datgene wat de Minister nu ontkent, namelijk het toelatingsbeleid tot het wetenschappelijk onderwijs, het eindexamen VWO centraal schriftelijk en de schooltoetsen. Ik concludeer dat ook uit het persbericht, waarin een aantal opmerkingen staan met betrekking tot het centraal schriftelijk eindexamen en tot de schooltoetsen. Als de Minister nu die samenhang ontkent, dan begrijp ik niet dat deze wel wordt gelegd in een persbericht.

In discussie is intussen al heel lang bij de Kamer de examennota. Daarover bestaat nogal wat onrust in het veld. Dat zou ook een reden kunnen zijn om die onrust niet te versterken door de wijze waarop het nu gebeurt, namelijk de aanvraag bij het CITO.

Vervolgens nog een opmerking naar aanleiding van hetgeen de Minister heeft gezegd met betrekking tot eerder gestelde vragen. Dat was juist. Alleen hebben wij onze vragen moeten baseren op de mededelingen via het persbericht. Het persbericht is gedateerd 17 mei. Kennelijk beschikken andere partijen in deze Kamer over meer informatie dan wij, maar daar kan ik niets aan doen.

□

Minister **Pais**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet ingaan op de laatste constatering van de heer Konings, maar wil er wel op wijzen dat hier sprake is van een zaak – ik vermeldde het reeds in de beantwoording van de vragen van de heer Konings – die is aangekondigd in de regeringsverklaring en die ook in andere door mij genoemde stukken reeds een plaats heeft gekregen. Daarmee wordt allerminst vooruitgelopen *op welke uiteindelijke beslissing door* deze Kamer en de Eerste Kamer ter zake te nemen ook.

Waarom wordt – zo is de eerste aanvullende vraag van de heer Konings– in persberichten nog naar de kwestie van het inzicht verwezen? Misschien is het het handigste wanneer ik eerst de derde vraag van de heer Konings beantwoord, omdat dit kan bijdragen tot een vereenvoudigde beantwoording van vraag 1.

Zijn derde vraag luidde, of ik bereid ben het rapport van CITO aan de Tweede Kamer over te leggen. Ik ben daar graag toe bereid. Daaruit zal dan ook blijken – dit dan ter beantwoording van de eerste aanvullende vraag – dat het niet de bedoeling kan zijn een eventuele studietoets die bij een nieuwe regeling een plaats zou krijgen gewoon te laten zijn een duplicaat, een soort herhaling van het eindexamen. Er zullen nieuwe elementen met name op het gebied van de inzichtelijkheid een rol moeten spelen. Het is juist aan deze materie dat ook in het CITO-rapport uitvoerige aandacht wordt besteed.

Ik geloof dan ook dat het een goede zaak zal zijn wanneer de heer Konings en anderen kennis kunnen nemen van dit rapport en kunnen nagaan welke additionele elementen eventueel middels een door het CITO uit te werken toets kunnen worden toegevoegd aan het reeds aanwezige centraal schriftelijk en het schoolonderzoek.

Dit was mijn antwoord op de eerste vraag. Het antwoord op de derde vraag heb ik reeds gegeven. Wat de tweede vraag betreft, Staatssecretaris De Jong heeft mij meegedeeld dat er met kracht naar wordt gestreefd de examennota in 1980 uit te brengen.

Ik kom thans aan de vierde vraag. De heer Konings stelt prijs op een gedachtenwisseling over deze materie, met name ook naar aanleiding van de rapportage van de commissie onder leiding van prof. Wiegersma. Ik heb al opgemerkt bij de beantwoording van de eerdere vragen dat ik geloof dat een gedachtenwisseling in optima forma waarschijnlijk het best kan worden gestructureerd rond de indiening van een voorstel van de Regering ter zake. Ik ben dan ook graag bereid bij die gelegenheid op het verzoek van de heer Konings in te gaan.

Ten slotte heeft de heer Konings verwezen naar een persbericht van 17 mei jongstleden en heeft geconstateerd, dat er ook samenhang moet zijn tussen deze materie en het centraal schriftelijk en de schooltoets. Uiteraard is er een samenhang in die zin dat centraal schriftelijk en schooltoets elementen zijn die een rol spelen, haast per definitie een rol spelen bij de toelatingsmogelijkheid van gegadigden tot het wetenschappelijk onderwijs. Ik heb al in de beantwoording van eerdere aanvullende vragen gezegd dat wij hier niet proberen te komen tot een duplicaat, tot nog eens hetzelfde, maar tot het toetsen van additionele elementen.

Ik hoop hiermee ook de aanvullende vragen van de heer Konings naar tevredenheid te hebben beantwoord.

De heer **Van Leijenhorst** (CDA): Kan de Minister meedelen in hoeverre de door hem gegeven antwoorden op de door de geachte afgevaardigde de heer Konings gestelde mondelinge vragen relevant zijn in het licht van de reeds vorige week door hem gegeven antwoorden op de door de collega's Deetman, Beinema en mij gestelde schriftelijke vragen, handelend over dezelfde materie, waarvan de analogie de heer Konings naar ik aanneem niet vreemd zal zijn?

□

Minister **Pais**: Ik heb de heer Konings zoëven meegedeeld dat het niet de bedoeling is tot een duplicaat te komen bij schooltoetsen van het centraal schriftelijk of het schoolonderzoek.

De **Voorzitter**: Mag ik u even onderbreken? Wij proberen altijd zo goed mogelijk na te gaan als vragen worden ingezonden, of er sprake is van een overlapping.

Minister **Pais**: U maait mij het gras voor de voeten weg.

De **Voorzitter**: Het behoort tot de taak van de Voorzitter daarop te letten. Een heel enkele keer gebeurt het dat het ons ontglipt en dat soortgelijke vragen opnieuw aan de Regering worden voorgelegd. Wij proberen daarin verbetering te brengen, onder andere door middel van automatisering en een beter klappersysteem. Mijn verontschuldiging aan de collega's en aan de Minister, als hier inderdaad sprake is van een overlapping.

Minister **Pais**: Ik meen dat er een grote kern van juistheid in zit. Quandoquidem dormitat bonus Homerus.

Mevrouw **Ginjaar-Maas** (VVD): Dat versta ik niet.

Minister **Pais**: Zelfs de goede Homerus slaapt wel eens.

In antwoord op de vraag van de heer Van Leijenhorst zou ik willen zeggen dat de grote mate van overlapping tussen de vragen van de heer Konings en de vragen waaraan de heer Van Leijenhorst refereerde ook mij was opgevallen.

De heer **Deetman** (CDA): Nu op het departement gewerkt wordt aan een voorontwerp van wet ter vervanging van de machtigingswet, is de vraag van belang wanneer het wetsontwerp bij de Kamer zal worden ingediend als het een en ander zal moeten gaan gelden, zo heeft de Minister te kennen gegeven, voor de toelating voor het studiejaar 1980–1981.

Pais

Minister **Pais**: Ik streef ernaar een en ander zo spoedig bij de Kamer in te dienen, dat dit beleidsvoornemen kan worden gerealiseerd. Een exactere datum, in de trant van 31 augustus van dit jaar of zo iets, kan ik op dit ogenblik niet geven. Er wordt met kracht aan gewerkt. Het spreekt vanzelf dat het element dat hier vandaag ter discussie is, mede bepalend is voor het tijdstip waarop het voorontwerp bij de Kamer kan worden ingediend.

De heer **Kolthoff** (PvdA): Hoe rechtvaardigt de Minister nu eigenlijk de opdracht tot uitwerking van een niet alleen technisch, maar ook principieel nieuw selectiesysteem, terwijl de daartoe ook volgens de Minister zelf – het is zojuist gebleken – noodzakelijke wetswijziging zelfs nog niet als voorstel – ik spreek niet over een voorontwerp – de Kamer bereikt heeft?

Minister **Pais**: De legitimatie van beleidsdaden van een Regering is onder meer te vinden in de regeringsverklaring die zij heeft afgelegd. Ik heb daar zoëven naar verwezen. Voorts lijkt het mij – ook wat dat betreft mag ik verwijzen naar de zojuist gegeven antwoorden – een zaak van doelmatigheid om, aleer men een bepaald voorstel bij de Kamer indient, zich te vergewissen van de realiseerbaarheid van bepaalde elementen daarin. In dat licht gelieve men de onderhavige materie te zien.

Ik mag misschien – het is een informatie die ik nu ontvang – de heer Konings nog meedelen dat afgelopen maandag het CITO-rapport verzonden is naar de Tweede Kamer en naar de Eerste Kamer. Er is dus reeds gevolg gegeven aan zijn verzoek.

Mevrouw **Ginjaar-Maas** (VVD): Moet ik uit de antwoorden van de Minister aan de heer Konings begrijpen, dat naar het oordeel van de Minister het huidige v.w.o.-examen te weinig toetst op inzicht en, zo ja, heeft dat dan betrekking op de schooltoetsen of op het centraal schriftelijk?

Minister **Pais**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil hierbij twee opmerkingen maken. Een afrondende en, naar ik hoop, integrale behandeling van de examenproblematiek wordt op dit ogenblik niet aan de orde gesteld. Dat zal in de meer genoemde examennota aan de orde moeten komen.

Zelfs wanneer er nieuwe elementen in een door het CITO te ontwikkelen toets worden beproefd, behoeft dat nog niet te impliceren wat mevrouw Ginjaar nu in haar vraag stelt. De mogelijkheid wil ik niet op voorhand uitsluiten, maar de zekerheid kan ik in dit stadium niet geven.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Zou de Minister iets concreter willen aangeven wat betekent: 'de examennota komt in 1980'?

Minister **Pais**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoor een van de afgevaardigden opmerken dat het in elk geval betekent *dat die nota niet dit jaar komt*. Dat lijkt mij een juiste constatering. Er is in deze Kamer reeds vele malen geïnformeerd naar deze nota. De Regering zal er alles aan doen deze zo spoedig mogelijk in het jaar 1980 uit te brengen. De Staatssecretaris mikt op de eerste helft van 1980. Hoe verder dat naar voren geschoven kan worden, hoe liever ons dat is.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Wet op het Rijkswegenfonds (Stb. 1965, 30) (15 538)**.

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de **brieven van de Minister en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de woningbouw 1979 (15 558, nrs. 1-2)**.

De beraadslaging wordt hervat.

De **Voorzitter**: De Minister kan slechts een half uur in ons midden zijn en wij zullen onze beraadslaging daaraan moeten aanpassen. Ik stel vast dat zich slechts twee sprekers hebben aangemeld, voor respectievelijk tien en vijf minuten. Ik ga ervan uit dat de leden De Beer en Nypels er geen behoefte aan hebben aan deze beraadslaging deel te nemen.

□

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De indruk die de Minister in zijn antwoord in eerste termijn heeft gewekt, is dat er weinig aan de hand is en dat, voorzover er wat aan de hand is, dat een goede zaak is. Die indruk moet bestreden worden, temeer daar het bagatelliseren een politieke lijn schijnt te zijn geworden. In een recent interview verklaarde de Minister conflicten met de Kamer uit het feit dat wij ons tegenwoordig in deze vergaderzaal met de zinsneden achter de komma bezig zouden houden. Het gaat kennelijk al die tijd om niets.

Hij heeft gezegd dat er geen abrupte koerswijziging in het geding is en dat er slechts sprake is van een beperkte accentverschuiving. Daar passen een aantal kanttekeningen bij. Niet ontkend kan worden dat er ingegrepen wordt in een lopende planning van gemeenten op een zeer laat moment. Dat steekt schril af tegen de nadruk die de Minister zelf steeds heeft gelegd op de noodzaak van continuïteit.

De Minister heeft voorts aantallen genoemd die bij de accentverschuiving naar de Randstad in het geding zouden zijn. Hij kwam uiteindelijk op een aantal van 700 . Hij heeft daarvoor dan wel woningwetbouw en premiebouw te zamen genomen. Neem je de woningwetbouw apart, dan is er al sprake van een vermindering, na afloop van de begrotingsbehandeling, van 1500 woningen. Die moeten ergens verdiend worden, als je dat tenminste niet in de Randstad wilt doen.

Bovendien is dat getal van 700 exclusief de korting op het programma. Wanneer dat buiten de Randstad moet worden verdiend, komen we op hogere aantallen dan de Minister noemt.

Hij heeft naar mijn gevoel geprobeerd dat wat weg te moffelen door het accent te leggen op de 2000 woningen die bij de begrotingsbehandeling in de woningwet- en premie-A-sector extra aan het programma, dat echter verlaagd was, waren toegevoegd. Kijken we er niet naar, dan houdt 25% verschuiving een aantal van 3200 in.

Mijn derde kanttekening moet zijn dat het accepteren van de verschuiving neerkomt op het accepteren van een ontoereikend programma. Aan dat kernpunt is de Minister volstrekt voorbij gegaan. Wanneer wij nu het sein op groen zetten, zal niets hem beletten een volgende ronde opnieuw, nadat er op het woningwetprogramma gekort zal zijn, verschuivingen tot stand te brengen in de richting van de Randstad. Het einde is dan zoek.

Wat de arbeidsmarkt betreft merkt de Minister op, dat er nu plotseling geen extra problemen zouden ontstaan, terwijl hij zowel vóór als tijdens de begrotingsbehandeling zeer veel nadruk heeft gelegd op de problemen, die op de arbeidsmarkt bestaan, met name in de Randstad. Ook dat staat in schrille tegenstelling met elkaar. Het verhaal wordt kennelijk naar gelang de situatie aangepast.

Kombrink

De Minister heeft gezegd dat het niet waar is dat er alleen maar vóór 1 mei plannen kunnen worden ingediend; dat kan het hele jaar. Natuurlijk kunnen ze het hele jaar ingediend worden, maar wanneer bij de herverdeling in juni moet worden geconstateerd, dat de contingenten volledig vergeven zijn tot en met het niveau van het programma voor 1979 als geheel, dan kunnen wel plannen worden ingediend, maar dan zal er niet gegund worden. Om die problematiek gaat het. Die komt bovenop de toch al uitgeoefende druk op gemeenten om woningwetplannen in premieplannen om te zetten en in een aantal gevallen bovenop een zuinig advies van provinciale adviescommissies ten opzichte van aanvragen.

De Minister heeft in antwoord op mijn verhaal in eerste termijn zelf de gemeente Emmen genoemd. Daar is los van de feitelijke bouwmogelijkheid en los van de behoefte in die gemeente een advies gegeven, te gaan tot de helft van de produktie in het afgelopen jaar. Ook dat hoort bij het totale plaatje waarover wij praten.

Toen de Minister zei, dat de intentie om tot een verschuiving te komen nog niet in contingenten is geconcretiseerd, herhaalde hij wat de Staatssecretaris ons in zijn brief reeds heeft laten weten, maar hij neemt daarbij niet weg dat uiteraard zijn HID's op de te verwachten situatie in juni vooruitlopen. Ik heb het voorbeeld genoemd van de circulaire van de HID uit Friesland aan de gemeentebesturen aldaar van 22 maart. Ik citeer:

'Voor de gemeenten in de provincie Friesland betekent het vorenstaande dat de in eerder genoemde brief van de AVRW genoemde richtgetallen worden gereduceerd tot 75%. Van het aantal kan volgens voorlopige becijferingen maximaal 30% als woningwetwoningen worden gerealiseerd.'.

Op die manier wordt al een neerwaartse druk op de planontwikkeling van tal van gemeenten buiten de Randstad gelegd.

De Minister is bij voorbeeld ook niet ingegaan op de vraag, of het waar is dat de HID in Limburg de door mij genoemde getallen tegenover Limburgse gemeenten heeft genoemd. Dan gaat het niet eens tot een reductie tot 75%, maar om veel meer en bovendien om – de Minister sprak het wel voor Zaanstad tegen maar niet voor Limburg – het doorschuiven van woningen van 1978 naar 1979, zodat er aan extra gunningen nauwelijks iets vrij komt.

Waar de Minister ten slotte het accent op de grote steden heeft gelegd, behoeft de uitwerking ten aanzien van kleinere gemeenten niet minder belangrijk te zijn. De kleinere series worden nog kleiner. De bouw wordt daardoor nog duurder, zo niet onmogelijk. Dat is een klacht, die wij uit die gemeenten al vaak horen. Wanneer dat mechanisme wordt versterkt, bevordert de Minister in feite alleen maar de suburbanisatie, omdat dan alleen in andere sectoren in die kleinere gemeenten zal worden gebouwd.

Mijn laatste kanttekening bij het bagatelliserende verhaal van de Minister is, dat ik heel goed heb gesignaleerd dat hij de door mij geuite kritiek op de overschot-tekortanalyse die de Minister als onderbouwing van de verschuiving heeft gehanteerd niet heeft bestreden. Hij kan dat ook moeilijk. Er is sprake van een onderschatting van de behoefte en die onderschatting geeft een vertekenend beeld van de behoefte, welke buiten de Randstad bestaat.

Een niet onbelangrijke mededeling van de Minister was, dat de zaak in de vrije sector en de premiekoopsector slecht loopt. Wij hebben deze vrees ter zake bij de begrotingsbehandeling geuit. Nu de Minister een en ander heeft bevestigd, moeten wij concluderen, dat het tijdig nemen van effectieve maatregelen gewenst is om in elk geval de realisering van het programma als geheel veilig te stellen. Dit rechtvaardigt naar ons gevoel een heropening van de discussie over het woningbouwprogramma-1979, dat thans is opgebouwd.

Gesproken is over de mogelijkheid, te schuiven. De Minister heeft meegedeeld dat hij eind juni hoopt te bewerkstelligen dat het rijksgoedkeuringsysteem in werking wordt gesteld. Hij heeft bovendien gewag gemaakt van een nog steeds lopend overleg met de Minister van Financiën, al heeft hij dat naar mijn idee wat te exclusief geplaatst in het kader van de uitvoering van de motie-De Beer, die slaat op het woningbouwprogramma na 1979. Ik vraag mij af, wanneer wij de tegenvallers in de koopsector moeten constateren en moeten vrezen dat, wat dit betreft, in dit jaar niet tot een beter plaatje kan worden gekomen, waarom de mogelijkheid van schuiven en de mogelijkheid om de financiering van de woningwetbouw anders te behandelen ook niet in het kader kunnen worden geplaatst van een bijstelling van het woningbouwprogramma-1979.

De Minister heeft onderstreept, dat gemeenten en Rijk weinig greep hebben op de bouw buiten de woningwetsector. De behoefte is natuurlijk niet minder geworden. In de filosofie van de Minister treedt dan minder doorstroming op naar die sectoren. Dat vergroot de druk in de woningwetsector alleen maar in zijn filosofie. Het is trouwens een bevestiging van de wankele basis voor het beleid, voor zover die filosofie als grondslag daarvoor is gekozen.

Ik wil ook nog een kanttekening maken bij de mededelingen van de Minister over het woningbehoefte-onderzoek. Hij heeft gezegd, dat van het nationale rayononderzoek alleen nog de rechte tellingen beschikbaar zijn. Welnu, wij hebben inmiddels een brief van het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten gekregen, waarin staat dat het zich uitspreekt voor een differentiatie in het woningbouwprogramma, die nu nodig zou zijn, van 50% huurwoningen en 50% koopwoningen. Wij zitten daar ver vandaan. Het is een nieuw gegeven. Het BNG acht het kennelijk verantwoord, op grond van de analyse tot nu toe van de resultaten van het onderzoek, dat men in het najaar van 1978 heeft gehouden, om een vergelijking te maken met de resultaten van het onderzoek over 1977. Ik neem aan dat men weet waarover men praat en dat wij deze cijfers niet zonder meer mogen negeren.

De conclusie van dit onderdeel van het verhaal moet zijn, dat een goede programmering op zichzelf al de mogelijkheid van bijstelling in de loop van dit jaar met zich mee moet brengen, dat die noodzaak van bijstelling zich voordoet en dat de richting, waarin die bijstelling moet gaan, duidelijk is. Ik wil dit vastleggen in een uitspraak, die ik de Kamer wil voorleggen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Kombrink en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de woningbouw 1979;

van oordeel, dat:

1. bij uitstek in de woningwetsector naar behoefte en bouwmogelijkheid geproduceerd dient te worden;
2. het voornemen, zo nodig de gunningafgifte buiten de randstad te verlagen ten einde deze in de randstad te kunnen opvoeren, aangeeft dat het programma voor de woningwetbouw voor 1979 ontoereikend dreigt te zijn;
3. er op grond van de marktontwikkeling rekening mee gehouden moet worden, dat de produktie in de koop-

Voorzitter

sector zal dalen, zodat realisering van het nieuwbouwprogramma in versterkte mate afhankelijk zal zijn van de woningwetsector;

constaterende, dat de totstandkoming van extra produktie in de woningwetsector in de randstad op korte termijn zonder aanpassing in andere deelsectoren zodanige arbeidsmarkteffecten kan hebben, dat de kostenontwikkeling verder aangescherpt wordt;

verzoekt de Regering:

1. het programma voor de woningwetbouw in 1979 tussentijds zoveel te verhogen als de mogelijkheid blijkt te bestaan in de randstandprovincies meer te bouwen, zonder doorvoering van een korting buiten de randstad;
2. over te gaan tot een effectieve toepassing van het rijksgoedkeuringssysteem ten einde ongunstige effecten op arbeids- en kapitaalmarkt te voorkomen door een verschuiving tussen deelsectoren in de nieuwbouw tot stand te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 3 (15 558).

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft op mijn opmerkingen over het inhalen van de produktieachterstand en de daarbij te hanteren prioriteitstelling ten gunste van de woningwetbouw, niet gereageerd. Hij heeft wèl in een interview gezegd, dat het geld, dat dit jaar overblijft, het volgende jaar in de woningbouw besteed moet worden. 'Daar zal ik mij sterk voor maken', zo stelde hij.

Mijnheer de Voorzitter! Hierover zijn nog geen beslissingen genomen. Tot steun in de rug van de Minister en ter waarborging van de prioriteitstelling bij het inhalen van de achterstand leg ik de Kamer een motie voor.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Kombrink en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de woningbouw 1979;

constaterende, dat een niet geringe achterstand in de bouwproduktie is ontstaan tengevolge van de langdurige vorstperiode;

van oordeel, dat bij voorrang nog in 1979 de achterstand in de sector van de sociale woningbouw ingehaald dient te worden;

verzoekt de Regering, gebruik te maken van het rijksgoedkeuringssysteem teneinde dit doel te bereiken, zodat door vertraging van de afgifte van bouwvergunningen in andere bouwsectoren ongunstige effecten op de arbeidsmarkt worden voorkomen;

verzoekt de Regering tevens, in 1979 verplichtingen aan te gaan voor dat deel van de bouwproduktie, waarvan de achterstand in dit jaar niet ingehaald kan worden, zodat deze in 1980 weggewerkt kan worden en de financiële middelen daarvoor beschikbaar blijven,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 4 (15 558).

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de aanpassing van de subsidie-tabel heeft de Minister, afgezien van een enkele opmerking over de dynamische kostprijspercentages, geen opmerkingen gemaakt. Toch is deze zaak niet onbelangrijk, gelet op de gang van zaken van het vorige jaar. Bovendien is duidelijk geworden, dat ten aanzien van de compensatie van de stijgende stichtingskosten een groot probleem is gerezen, dat nog niet te overzien is. Wij weten niet, of die compensatie in voldoende mate voor nieuwbouw èn vernieuwbouw zal functioneren. Als dit wèl het geval is, rijst de vraag, of het om middelen gaat, die uit de begroting komen, of om middelen die extra ter beschikking worden gesteld.

De Minister heeft opgemerkt, dat de hogere kosten van de bouw in de Randstad geen belemmering vormen voor de verschuiving, alsof het niet gaat om een onderdeel van de gemiddelde stichtingskosten. Dat er een opwaartse druk optreedt, moet wellicht geaccepteerd worden maar daarmee wordt wel de problematiek rond de prijsbijstelling vergroot, waarvoor het kabinet is geplaatst. Wij menen dat het onaanvaardbaar zou zijn wanneer op dit punt ongewisheid zou blijven bestaan. De betaalbaarheid van de bouw, die tot stand komt, is van vitaal belang. De onzekerheid, die nu is ontstaan rond de vraag, of in de begroting voldoende middelen zijn uitgetrokken, moet zoveel mogelijk worden weggenomen. Wij menen, dat de Kamer hierover – nadat deze Minister en de Minister van Financiën, de laatste in het kader van de behandeling van de voortgangsnota, daarover opmerkingen hebben gemaakt – een uitspraak moet doen.

Ik wijs er in dit verband op, dat de heer Scholten onlangs behartigenswaardige opmerkingen lijkt te hebben gemaakt over een hogere prioriteit voor de volkshuisvesting, het niet extra-kappen voor deze sector in het kader van de Voorjaarsnota, extra middelen voor dit terrein in de periode na 1979 enz. Ik heb hem gevraagd, of men bij het CDA de 'guts' kan opbrengen om bij dit debat die opvattingen te herhalen. Op die uitnodiging is men echter niet ingegaan. Ik vraag de CDA-fractie dit alsnog te doen en positie te kiezen als voorschot op het debat in het kabinet over de Voorjaarsnota en over de uitvoering van de motie-De Beer c.s. Ik denk dat dit politiek van gewicht zou zijn. Om het CDA en de VVD niet geheel in de sfeer van vrijblijvendheid te laten verkeren, dien ik een motie in.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Kombrink en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de woningbouw 1979;

constaterende, dat de tot nu toe toegepaste prijsbijstelling voor de stijging van stichtingskosten voor woningwetwoningen en van investeringskosten voor vernieuwbouw onvoldoende rekening houdt met de in 1979 te verwachten stijging van deze kosten;

van oordeel, dat een ontoereikende prijsbijstelling het volume van de bouwactiviteiten dreigt aan te tasten en het probleem van de betaalbaarheid voor bewoners dreigt te vergroten;

tevens van oordeel, dat, gezien de gestegen stichtingskosten en de verdere in 1979 te verwachten stijging, gecombineerd met de reeds bestaande subsidieproblemen, een structurele verbetering van de subidietabellen nodig is;

verzoekt de Regering:

1 een volledige prijsbijstelling voor stichtings- en investeringskosten van nieuwbouw en vernieuwbouw van woningen toe te passen op basis van een reële inschatting van de stijging ervan in 1979;

2 per 1 juli a.s. de subsidietabellen op dezelfde basis aan te passen en tevens daarin een structurele verbetering aan te brengen teneinde aan thans bestaande knelpunten tegemoet te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 5 (15 558).

□

De heer **Dijkman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor de uitvoerige beantwoording van de door ons gestelde vragen. De nadere informatie over de actuele stand van zaken met betrekking tot het woningbouwprogramma in het Westen, wettigt de verwachting dat de geplande aantallen ook inderdaad gerealiseerd zullen worden en dat kennelijk de plancapaciteit niet prohibitief is. Nog niet duidelijk is waar de door de Minister genoemde 700 extra in het Westen te bouwen woningen vandaan zullen komen, zeker niet nu de bewindsman heeft gesteld dat van geen abrupte beleidswijziging sprake is en dat – zo vertalen wij – gerechtvaardigde verwachtingen met betrekking tot machtigingen tot gunning buiten de Randstad gehonoreerd zullen worden.

De mededeling van de Minister dat de premiekoopbouw en de vrije sectorbouw ook in het Westen achterblijven, bevestigt nog eens de noodzaak van ons uitgangspunt – ook in eerste termijn door ons verwoord – dat sprake moet zijn van een flexibel woningbouwbeleid.

Mogen wij het als volgt stellen? De Regering verklaart thans bij monde van de Minister dat er sprake is van een zogenaamde tentatieve lijn om prioriteit te geven aan de westelijke provincies. Kan die tentatieve lijn niet concreet worden ingevuld met maatregelen om de gelden en reserveringen die klaarliggen voor de premie- en vrije sectorbouw, en waarvan nu kan worden voorzien dat zij niet besteed zullen worden, aan te wenden voor de woningbouw, nog dit jaar en met name in het westen des lands?

Het is ons opgevallen dat de arbeidscapaciteit in het Westen thans niet meer kampt met de problemen, zoals nog geschetst tijdens de begrotingsbehandeling van dit jaar. Toen heeft de Staatssecretaris gesteld dat de compartimentering van de bouwnijverheid nog niet zo waterdoorlatend was dat gemakkelijk sprake zou zijn van het overvloeien van bouwcapaciteit van de ene regio naar de andere. Ik ben er gelukkig mee dat zich een wijziging ten goede heeft afgetekend. Dat concludeer ik althans uit de opmerkingen van de Minister.

De heer Kombrink vroeg zoëven of wij in dit debat de opmerkingen die collega Scholten tijdens een spreekbeurt heeft gemaakt, hard willen maken. Wij delen het standpunt, zoals dat door de heer Scholten naar voren is gebracht. Dat houdt in ieder geval in dat wij willen bereiken dat ondanks alle tegenvallers, ondanks een strenge winter en ondanks het feit dat premie- en vrije sectorbouw achterblijven, alles op alles moet worden gezet om de aantallen woningen, zoals geprogammeerd voor dit jaar, te realiseren.

De tweede opmerking is dat, als wij daarop nu al zo de nadruk leggen, het in de lijn der verwachtingen ligt dat wij eerder geneigd zullen zijn, de prioriteit voor de volkshuisvesting binnen het totaal van de Nederlandse volkshuishouding, op te voeren dan te verzwakken.

Wij zijn echter nog niet zover dat wij dat uitspreken aan de hand van een motie van de heer Kombrink, want die marsroute bepalen wij zelf. Wij zullen dat duidelijk maken bij de behandeling van de Voorjaarsnota en bij de behandeling van de begroting van het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening voor 1980. Het zal duidelijk zijn dat wij tijdens dit debat nadrukkelijk tot uitdrukking hebben gebracht dat er ook in onze opstelling alles aan gedaan moet worden om gelden en kapitaal van de kapitaalmarkt en van de begroting die dit jaar niet worden aangewend voor de volkshuisvesting, in ieder geval voor dit jaar te bewaren voor diezelfde volkshuisvesting. Dat was ook de tendens van de opmerkingen die de heer Scholten in dit opzicht heeft gemaakt. Die wens ik dan ook gaarne te herhalen.

De **Voorzitter**: In verband met andere belangrijke verplichtingen van de Minister moeten wij nu de beraadslaging onderbreken.

Het lijkt mij mogelijk, omstreeks 15.30 uur de behandeling van deze brieven af te ronden. Dan hebben de leden ook de gelegenheid gehad, zich te beraden over de moties. Daarbij neem ik aan dat wij de behandeling van deze brieven in een half uur kunnen afronden. Naar mij blijkt, zijn dat ook de gevoelens van de Kamer.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 11.39 uur tot 13.00 uur geschorst.

De **Voorzitter**: Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten te stellen in handen van:

a. de vaste Commissie voor Financiën het wetsontwerp Wijziging van de inkomstenbelasting en de loonbelasting alsmede van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet in verband met de regeling voor gemoedsbezwaarden (15 583);

b. de vaste Commissie voor de Kernenergie de Nota Kernongeval nabij Harrisburg (V.S.) (15 580);

c. voor Verkeer en Waterstaat de Brief van de Minister van Verkeer en Waterstaat, met betrekking tot rijexamens (15 300-XII, nr. 54).

Alvorens te beslissen over het interpellatie-verzoek van het lid Lambers-Hacquebard deel ik de Kamer mee dat ik van de kant van het Ministerie van Economische Zaken heb gehoord, dat de notawisseling tussen Nederland en Frankrijk nog niet heeft plaatsgevonden. Zodra deze heeft plaatsgevonden, zal om uitdrukkelijke goedkeuring van de Staten-Generaal worden gevraagd.

Aan de orde is de **beslissing** over het verzoek van het lid Lambers-Hacquebard om de Ministers van Economische Zaken en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne te interpelleren over het afsluiten van nieuwe contracten voor opwerking van splijtstoffen, afkomstig uit Nederlandse kerncentrales.

De **Voorzitter**: Ik heb de Kamer al gezegd dat er een nota over Harrisburg is en er, als wij hiervoor tijd hebben, nog een andere gedachtenwisseling over energieproblemen zal plaatsvinden. Ik ben de mening toegedaan dat de Kamer er goed aan doet, dit in de oordeelsvorming te betrekken.

Ik stel voor, het verzoek in te willigen.

De heer **Van Houwelingen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vanmiddag is er een vergadering van de vaste Commissie voor de Kernenergie. Hierin zal over een aantal procedures worden gesproken. Via u vraag ik mevrouw Lambers of het niet zinvol is, in ieder geval dit beraad af te wachten, gezien uw voorstel, de nota over Harrisburg hierbij te betrekken.

De **Voorzitter**: Ik stel nader voor, de beslissing over het verzoek te nemen aan het einde van deze vergaderdag.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **beslissing** over het verzoek van het lid Konings om de Minister van Onderwijs en Wetenschappen te interpelleren over zijn gewijzigde beleidsvoornemens met betrekking tot de nieuwe lerarenopleiding in Eindhoven.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, dit verzoek in te willigen.

Daartoe wordt besloten.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik stel voor, deze interpellatie te houden op donderdag 31 mei aanstaande.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd bij deze interpellatie vast te stellen als volgt:

voor de interpellant in eerste termijn op ten hoogste 5 minuten en

voor de interpellant in tweede termijn en eventueel tussenkomende sprekers op ten hoogste 2 minuten per spreker.

Mevrouw **Ginjaar-Maas** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat twee minuten echt te weinig is om zelfs maar in één volzin uit te spreken wat men wil uitspreken. Ik vraag u, de verdelende rechtvaardigheid toe te passen en iedereen vijf minuten te geven.

De **Voorzitter**: Ik meen dat hiertegen in dit geval geen bezwaar bestaat, omdat merkwaardigerwijze de agenda voor de volgende week ondanks het grote aantal zaken dat de Regering nog wenst af te doen, slechts met lichte onderwerpen is gevuld.

De heer **Konings** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteren om u gerust te stellen om een korte interpellatie gevraagd. Kan ik echter, als u toch enige ruimte ziet, tien minuten in eerste termijn krijgen?

De **Voorzitter**: In het licht van de bijzondere omstandigheid dat het nu erop lijkt dat wij volgende week geen overdreven druk bezette agenda zullen hebben, stel ik voor de spreektijden respectievelijk vast te stellen op 10 minuten en 5 minuten.

Daartoe wordt besloten.

Regeling van werkzaamheden.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan de orde te stellen in de vergaderingen van 12, 13 en 14 juni aanstaande:

de Raming der voor de Tweede Kamer in 1980 benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en raming van de middelen (15 556) (indien de voorbereiding zal zijn voltooid);

de stukken over de huisvesting der Kamer (11 107, nrs. 25 en 26).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, aan de orde te stellen en te behandelen bij de aanvang van de vergadering van woensdag 13 juni a.s. de verslagen van de Commissie voor de Verzoekschriften over een aantal in haar handel gestelde adressen (15 324, nrs. 70 t/m 83).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel nader voor, de behandeling van de wetsontwerpen Wijziging van Hoofdstuk IV (Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse Zaken) voor 1977 en voor 1978 (15 383 en 15 448) te houden in de vergadering van donderdag 14 juni 1979 onmiddellijk na het (eventuele) vragenuur.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Omdat de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening in verband met een hem overkomen ongeval voorlopig niet naar de Kamer kan komen, bepaal ik nader, dat de openbare vergadering van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de resultaten van behoefte-onderzoeken naar één- en tweepersoonshuishoudens zal worden gehouden op woensdag 13 juni 1979 van 09.30 tot uiterlijk 12.30 uur.

Op de agenda staat de stemming over een groot aantal moties die zijn ingediend bij de behandeling van de Voortgangsnota Bestek '81. Ik stel nader aan de Kamer voor, deze stemmingen te doen houden aan het einde van deze vergadermiddag, in de wetenschap dat nog heropening van de beraadslaging wordt gevraagd.

De heer **Rietkerk** (VVD): Gisteren heeft u gezegd dat wij nu zouden gaan stemmen met een mogelijke heropening van de beraadslaging. Ik zie niet in waarom de stemmingen nu weer zouden moeten worden verschoven. U motiveert dat ook niet.

De **Voorzitter**: Neen, dat hoeft ook niet, denk ik, omdat mij in de afgelopen weken en maanden – maar heel in het bijzonder gisteren – is gebleken dat de Kamer er prijs op stelt, de stemmingen achter elkaar te houden, aan het einde van de dag. Die wetenschap heb ik dan ook aan iedereen verspreid. Ik wil daaraan vasthouden.

De heer **Rietkerk** (VVD): U heeft gisteren ten aanzien van bepaalde onderwerpen inderdaad aangekondigd dat de overige stemmingen aan het eind van deze dag zouden zijn. Daarbij heeft u gelijktijdig gezegd dat wij nu, na de middagpauze, de stemmingen over de moties bij de Voortgangsnota zouden houden, met een mogelijke heropening van de beraadslaging. Dat was het besluit van gisteren. Ik zou niet weten waarom wij het niet zouden handhaven.

De **Voorzitter**: Als onderwerp wordt het wel gehandhaafd. Ik stel nu dus voor, de stemmingen bij elkaar te houden aan het einde van de middag. Wij hebben een groot aantal stemmingen, ook over wetsontwerpen. Het is herhaaldelijk gebleken dat de Kamer er prijs op stelt, die niet gespreid over de hele middag te houden. Maar de beslissing hierover is uiteraard telkens weer aan de Kamer.

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijn bezwaar is dat wij van uur tot uur weer een andere indeling van onze agenda krijgen. Wij hebben gisteren van u aangekondigd gekregen dat wij vandaag deze stemmingen op dit tijdstip zouden houden. Ik zie niet in, waarom wij dat nu moeten veranderen. U heeft er gisteren bij gezegd dat de andere stemmingen wel aan het eind van de middag zullen plaatsvinden. Ik maak er bezwaar tegen dat wij van dag tot dag op het laatste ogenblik weer met een andere agenda worden geconfronteerd.

De **Voorzitter**: Het spijt mij dat ik hiermee de heer Rietkerk verras. Ik meende dat ik geen van de andere leden daarmee verraste. Er moet iets in de communicatie hebben gemankeerd. Het betrof het onderwerp van de stemmingen. De heer Rietkerk doet een ander voorstel. Dat wordt gesteund en daarover gaan wij dan nu beslissen.

De heer **Lubbers** (CDA): Ik meen dat het voor meerderen, voor mij althans ook, verrassend is geweest. Ik kan mij uw argement best voorstellen om alle stemmingen samen te houden, maar is het dan niet verstandig, daarvoor nu een vast uur af te spreken, zodat wij weten wanneer dat zal gebeuren? De begrippen 'aan het begin' en 'aan het eind' blijken nogal eens fluïde te zijn, zoals ook nu weer wordt bewezen.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik steun dit voorstel van de heer Lubbers. Het is zuiver een kwestie van doelmatigheid wat het al of niet spreiden van de stemmingen van deze middag betreft, omdat wij weten dat wij laat op de middag, hoe dan ook, toch nog moeten stemmen over het wetsontwerp inzake huur en verhuur van woonruimte.

De heer **Rietkerk** (VVD): Dat wisten wij gisteren ook.

De **Voorzitter**: De gedachte is niet aan mij eigen denken ontsproten. Zou de Kamer dit menen, dat vergist zij zich. Ik sta op het standpunt dat iedereen hier gedurende de gehele dag behoort te zijn en ook op elk moment moet kunnen stemmen. De Kamer heeft echter bij herhaling en in grote unanimiteit aandrang op mij uitgeoefend, de stemmingen zoveel mogelijk te concentreren. Vanuit die gedachte heb ik dit voorstel gedaan, vanuit geen andere. Handhaaft de heer Rietkerk zijn voorstel?

Voorzitter

De heer **Rietkerk** (VVD): Wij wisten dit gisteren ook al. U hebt gisteren een heel duidelijke orde voor de vergadering van vanmiddag aangekondigd. Sindsdien is geen enkel motief gerezen om hierin verandering aan te brengen.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik steun uw voorstel. In dit soort praktische zaken moet de stem van de Voorzitter de doorslag geven, vind ik.

De heer **Rietkerk** (VVD): Ik wilde dat u altijd zo volgzaam was!

De heer **Den Uyl** (PvdA): Als u zich zo verzet, word ik volgzaam.

De heer **Bakker** (CPN): Bent u in staat, mede te delen wat er vanmiddag nog meer aan de orde komt behalve stemmingen?

De **Voorzitter**: Ik neem aan, dat heropening van de beraadslaging zal worden gevraagd over de Voortgangsnota Bestek '81. Daarna zullen wij – althans naar het oordeel van degenen die het nauwst hierbij zijn betrokken – nog twee à tweeëneenhalf uur bezig zijn met de behandeling van wetsontwerp 14 249. Verder zullen wij nog zeker een halfuur nodig hebben voor afhandeling van de brieven van de Minister en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (15 558, nrs. 1 en 2). Ten slotte zijn er nog enkele 'kleinigheden'.

De heer **Lubbers** (CDA): Als ik dit zo hoor, dan meen ik dat de Kamer nog eens goed het op zich zelf juiste argument van de heer Rietkerk moet overwegen betreffende hetgeen wij gisteren hebben afgesproken. Uw formulering 'aan het einde van de middag' zou wel eens 'het begin van de nacht' kunnen betekenen, iets waaraan niemand hier behoefte zal hebben.

De **Voorzitter**: Neen.

De heer **Lubbers** (CDA): Ik wil het niet ridiculiseren, maar gegeven de komende interventie van de heer Den Uyl – ik weet niet, wat de komende termijn zal opleveren; de heer Den Uyl heeft misschien meer inzicht hierin dan ik – zou ik mij kunnen voorstellen, rekening houdend met het gebruikelijke karakter van zijn interventies, dat het het beste is, de stemmingen direct hierna te doen houden.

De **Voorzitter**: Ik stel nader voor, over het tijdstip waarop de Kamer over de in het kader van het debat over de Voortgangsnota Bestek '81 ingediende moties zal stemmen te beslissen zodra de beraadslaging is gesloten, aansluitend hieraan dan wel aan het einde van de vergadering van vanmiddag. Dit zal uiterlijk ongeveer kwart voor zeven dienen te zijn. Ik zal hiermee eventueel rekening houden door spreektijdbeperking voor te stellen dan wel uitstel van het nemen van beslissingen, waar dat mogelijk is.

Overeenkomstig het voorstel van de Voorzitter wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over:

de motie-Den Uyl c.s. over het afzien van de voorgenomen kortingen op de sociale uitkeringen (15 081, nr. 32);

de motie-Den Uyl c.s. over beperking van het consumptief krediet (15 081, nr. 33);

de motie-Den Uyl c.s. over toetsing van de werking van de WIR (15 081, nr. 34);

de motie-Engwirda c.s. over een meer inflatieneutrale belastingheffing (15 081, nr. 35);

de motie-Engwirda c.s. over een nieuw verhoogd BTW-tarief voor energieverslindende en milieuvervuilende luxe produkten (15 081, nr. 36);

de motie-Engwirda c.s. over niet-doorberekening van de stijging van energie- en mileukosten in de prijscompensatie (15 081, nr. 37);

de motie-Van der Spek c.s. over een zwangerschapsuitkering voor vrouwen die ophouden met werken (15 081, nr. 38);

de motie-Van Dis c.s. over het in werking stellen van de economische en financiële noodremprocedure (15 081, nr. 39);

de motie-Van der Doef c.s. over de oplossing van arbeidsmarktproblemen (15 081, nr. 40);

de motie-Nypels c.s. over aftopping van de prijscompensatie in het particuliere bedrijfsleven en de sector van de trendvolgers (15 081, nr. 41);

de motie-Nypels c.s. over het niet dwingend opleggen aan de groep trendvolgers van salariskortingen (15 081, nr. 42);

de motie-Den Uyl c.s. over een middellange-termijnraming door het CPB (15 081, nr. 43);

de motie-Waltmans c.s. over herverdeling van inkomens (15 081, nr. 44).

De **Voorzitter**: De heer Den Uyl heeft mij verzocht, de beraadslaging te heropenen. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik stel het op prijs, dat de Kamer de gelegenheid heeft gegeven tot heropening van de beraadslaging, als ik het wel heb in vierde termijn. De behoefte hiertoe had ik niet na de afsluiting van het debat verleden week dinsdag. Zij is ontstaan als gevolg van uitspraken van de Minister-President van verleden week vrijdag.

De heer Van Agt heeft vrijdag op zijn persconferentie na afloop van de vergadering van de ministerraad zeer opvallende mededelingen gedaan die erop neerkomen, dat – als ik de vrijwel unanieme pers op dit punt mag geloven – hij op grond van besprekingen in de raad voor economische aangelegenheden van de ministerraad dan wel een advies van de centraal-economische commissie tot de conclusie is gekomen, dat de doelstellingen van Bestek '81 niet gelijktijdig kunnen worden gerealiseerd, dat een heroverweging is geboden en dat het kabinet zich zal beraden op het stellen van nieuwe prioriteiten.

Mijnheer de Voorzitter! Waarom zijn deze uitspraken van betekenis? Omdat zij lijnrecht in tegenstelling staan tot hetgeen de Minister-President in deze Kamer op 26 april jl. heeft gezegd. Dit is echter niet het belangrijkste, want men zou kunnen redeneren, dat tegengestelde uitspraken wel meer voorkomen.

Maar als het juist is wat de Minister-President vrijdag heeft medegedeeld, dan betekent dit dat het kabinet zelf van oordeel is, althans de Minister-President, dat het Bestek '81 moet herzien, op de helling moet zetten. Dat kan niet zonder gevolgen zijn voor de standpuntbepaling van wat er op 1 juli aanstaande moet gebeuren en voor de standpuntbepaling met betrekking tot de moties waar wij vandaag als Kamer een oordeel over zullen geven. Ik wil dat graag toelichten.

In de eerste plaats de opvallende tegenspraak in de uitlatingen van de Minister-President. Ik heb op 26 april van mijn kant aan de heer Van Agt gevraagd: 'Vindt u – na een jaar – dat de realisatie van die doelstelling redelijk vordert, zodat u geen aanleiding hebt van methode te veranderen?' Minister Van Agt: 'Ik vind geen aanleiding om nu al de conclusie te trekken, die de heer Den Uyl al binnen en buiten deze Kamer getrokken heeft, namelijk dat die doelstelling van beleid niet zal worden gerealiseerd.' Dan ik weer: 'Dan leg ik hierbij vast dat u meent dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling van 150.000 werklozen in 1981 kan worden gerealiseerd'. Minister Van Agt: 'Dat leg ik ook graag vast. Wij zijn inderdaad op de goede weg'.

Op 26 april verklaart de Minister-President hier dus expressis verbis, heel

nadrukkelijk: Wij zijn op de goede weg. Wij menen dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling van 150.000 werklozen in 1981 kan worden gerealiseerd.

Ik kan zijn uitspraken van vrijdag niet anders verstaan dan een direct daarop terugkomen, dat inslikken: dat kan allemaal niet tegelijk, dat kan allemaal niet en wij zullen ons moeten bezinnen op de methode van Bestek, op het beleid.

In de eerste plaats de gegevens, waar de heer Van Agt van uitgaat. Ik zou graag willen weten wat dat voor gegevens zijn en of hij die aan de Kamer kan overleggen. Ik vraag dat ook namens de heer Rietkerk. De heer Rietkerk heeft voor de radio verklaard naar aanleiding van de uitlatingen van de Minister-President: Ik ken niet de aard van de verwachting van de Minister-President. Daar moeten wij hem zelf over vragen, en of je daarop dan eventueel aanvullende maatregelen moet nemen. Mede namens de heer Rietkerk dus vraag ik de Minister-President die gegevens over te leggen.

Mag ik in dat verband vragen: Is het juist, wat in de kranten geciteerd is, dat de SEC-notitie zou inhouden dat voor het tijdvak van Bestek '81 gerekend was op een teruggang van de werkloosheid in 1980 tot 175.000 en dat nu moet worden aangenomen dat er in het geheel geen teruggang van de werkloosheid volgend jaar zal plaatsvinden, dat die zal liggen op het niveau 250.000/210.000, zodat op grond van de huidige stand van het Bestek-beleid moet worden aangenomen dat wij met de werkloosheid zitten op een niveau dat 30.000 à 35.000 hoger is dan was geraamd en was voorzien in het Bestek-beleid? Is het ook juist dat in het tijdvak van Bestek '81 als centrale projectie, bijgesteld, was aangenomen dat het financieringstekort volgend jaar met driekwart procent zou zijn gedaald en dat nu moet worden aangenomen dat het financieringstekort volgend jaar op 6% zal uitkomen bij het huidige beleid?

Dat is van wezenlijk belang. Heel de Voortgangsnota, waarvan ik gezegd heb dat de inleidende paragrafen van een zekere realiteitszin getuigen, kan men in de prullenbak stoppen als juist is wat de Minister-President vrijdag heeft gesuggereerd als zijnde nieuwe gegevens waarover wij beschikken. Die komen natuurlijk niet uit de lucht vallen.

De Centraal-Economische Commissie is een commissie waarin de ambtenaren van de Minister-President en van de Ministers van Financiën, van Sociale Zaken en van Economische Zaken zijn vertegenwoordigd. Dan moet dat eerder bekend zijn geweest. Waarom is aan de Kamer een dergelijke onvolledige informatie verstrekt? Waarom is de suggestie gewekt in de Voortgangsnota, die uiteraard bedoeld is om dat te meten? Hoe verhouden zich de beleidsvoornemens ten aanzien van de beleidsrealisaties? Dan constateer ik dat wij hier vier weken in een langgerekt debat over de Voortgangsnota bezig zijn geweest, tot ergernis van velen, zonder dat wij relevante informatie tot onze beschikking hadden.

Ik zie de heer Andriessen zo kijken van: wat kom je me nu vertellen. Het is natuurlijk uitgesloten dat die informatie vier weken geleden niet beschikbaar was, althans wat de richting betreft, en plotseling vrijdag uit de lucht is komen vallen.

Minister **Andriessen**: Dat kan wel zijn, mijnheer de Voorzitter, maar de heer Den Uyl kan óns niet verantwoordelijk stellen voor het rekken van het debat.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Wat is dat voor onzin! Het gaat niet om het rekken van het debat. Het debat is twee keer uitgesteld omdat de Ministers niet aanwezig konden zijn. Eén keer heb ik zelf het afsluiten van het debat bepleit in verband met het congres van de Partij van de Arbeid. Geen flauwe kul daarover en geen sprookjes! Dat het debat geen voortgang kon vinden, had mede zijn aanleiding in het niet beschikbaar zijn op gegeven tijdstippen van de Ministers. Dat mag en ik ben best bereid dat te excuseren, maar dan moeten er geen verwijten worden gemaakt over het rekken van het debat. De voortgangsnota dateert van 28 maart; daar zitten wij nu zes weken na. En dan moeten wij niet nu met deze gegevens worden geconfronteerd.

Minister **Andriessen**: In elk geval zal de heer Den Uyl moeten toegeven dat de nota op tijd bij de Kamer was ingediend om nog vóór het paasreces, wat de bedoeling was, behandeld te worden.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Dat is een volslagen irrelevante opmerking. Er wordt door mij geen moment gezegd dat die nota niet op tijd is ingediend. Ik zeg alleen dat in het licht van de uitspraken van de Minister-President de nota niet de informatie heeft verschaft waarop de Kamer recht had en heeft. Daar gaat het om.

Op het oude Bestek-beleid zijn een aantal beleidsvoornemens geënt; die zijn in de voortgangsnota kenbaar gemaakt. Dat betreft korten sociale uitkeringen, stoppen doorwerking bouw-c.a.o., het aftoppingswetje (dat later is opgekomen) inkomens particuliere sector boven f 50.000 (suggestie van de heer Lubbers) en eventueel zo niet goedschiks dan kwaadschiks korten op de trendvolgers. En dat staat vandaag in de Kamer ter beslissing. De Kamer moet zich afvragen of en, zo ja, in hoeverre dit typisch behoort bij het oude Bestek-beleid en in hoeverre bij de nieuwe gegevens die dwingen tot een heroverweging van Bestek '81.

In dit verband is het briefje dat de Minister-President aan de Kamer heeft gezonden nogal mysterieus of liever omineus. Deze woordenscala zal de Minister-President aanspreken. In dat briefje staat: 'Het kabinet vertrouwt erop, dat het in staat zal worden gesteld bij zijn afsluitende beraad daarover de beslissingen te betrekken die de Kamer heeft te nemen op de moties die in de voorbije weken tijdens de debatten over de Voortgangsnota Bestek '81 zijn ingediend'.

Waarvoor is dat briefje nodig? De Kamer heeft het geagendeerd. Waarom moest dat briefje geschreven worden? De Minister-President had eerder meegedeeld dat in de loop van mei de wetsontwerpen de Kamer zouden bereiken. Twijfelde hij aan zijn eigen woorden en schreef hij daarom dat wij ze volgende week krijgen? Dat is binnen de maand mei; ik heb niet anders verondersteld. Waarom moest de Minister-President het vertrouwen uitspreken dat hij kennis zou dragen van de standpunten van de Kamer inzake de moties?

Het is natuurlijk volstrekt duidelijk dat dit briefje voor de heer Lubbers in het bijzonder is bedoeld, want eerder had de heer Van Agt ook uitgesproken dat er geen wetsontwerpen zouden komen, alvorens de heren Rietkerk en Lubbers het eens waren geworden. Dát is nog eens regeren; dat is nog eens het eigen recht van de Regering en de eigen verantwoordelijkheid nemen. Dat past helemaal in de christelijk-liberale traditie die dit kabinet zo nobel representeert. Wachten tot de heren Lubbers en Rietkerk het eens zijn geworden! Zo gaat het nu al weken heen en weer.

Het kabinet suggereert: wij kunnen het zo genoeglijk in het Catshuis wel eens worden, maar die beroerde fracties bakkeleien maar met elkaar. En als de heer Lubbers weer eens laat weten wat voor verlangens de CDA-fractie allemaal heeft, krijgt hij per kerende post een briefje van de MinisterPresident:

Den Uyl

laat de CDA-fractie maar eens vertellen, door zich uit te spreken over de moties, hoe het is; dan kunnen wij als kabinet in de schaduw blijven, in die nederige rol die wij ons zo graag toemeten als het moeilijk wordt.

Ik vind dit typerend voor die volstrekte sfeer van aarzeling, twijfel en wegduiken, waar het land nu al weken lang als het gaat om de centrale vraagstukken van economisch beleid mee wordt geconfronteerd. De zwartepiet wordt telkens heen en weer gespeeld tussen CDA-fractie en kabinet. Daartussen doet natuurlijk ook de heer Rietkerk ijverig mee, al kan ik hem tot op dit ogenblik een zekere consistentie in zijn liberale opvattingen niet ontzeggen.

Ik vind dat de ernst van de economische situatie, waarvan de Minister-President gewag gemaakt heeft, dwingt tot een heroverweging van de moties die op tafel liggen, tenminste door de regeringspartijen. De heer Lubbers heeft gezegd bepaalde voorwaarden te stellen aan het accepteren van de korting op sociale uitkeringen: het mag niet meer zijn dan 2,1% op de sociale minima en het moet ingebed zijn in een inkomensbeleid dat ook de hogere inkomens aanpakt. Daartoe dient zijn suggestie van het aftoppen van inkomens boven 50.000 gulden.

Ik heb ernstig bezwaar gemaakt tegen de koppelverkoop. Op zichzelf heb ik er geen moment twijfel over laten bestaan dat ik de bezorgdheid, de aandacht van de heer Lubbers voor die uit de hand lopende ontwikkeling van de hogere inkomens bonafide acht en toejuich. Die zorg kan echter nooit een argument en een motivering zijn voor korting op de sociale uitkering. Ik zal nog aantonen waarom dat, in het licht van de recente ontwikkelingen, des te meer afgewezen moet worden.

Ik ga niet herhalen – daarvoor is deze vierde termijn niet bedoeld – mijn argumenten tegen het aftoppingsvoorstel van de heer Lubbers. Indien de geruchten juist zijn dat in het loven en bieden het kabinet nu bij 58 of 60.000 gulden zit, dan wordt het natuurlijk helemaal een farce. Wat betekent dat? De heer Albeda heeft gezegd dat bij een aftopping van een inkomen van 50.000 gulden de opbrengst f 60 à 70 miljoen is. Een kleine berekening leert dat een aftopping bij 60.000 het bedrag reduceert tot hooguit f 45 à 50 miljoen. Dat is dan nog bruto. Netto betekent dat de helft voor deze groep inkomenstrekkers. Voor hen betekent het een inkomensoffer – de heer Lubbers heeft daarover een juist percentage genoemd – van enkele tienden procenten. De netto opbrengst zal zo'n f 20 à 25 miljoen zijn. Dat is dan het gebaar dat de CDA-fractie op tafel wil leggen. Of is het de Regering of de fractie van de VVD? En dat moet dan dienen als motivering, als alibi voor een korting op de sociale uitkeringen? Daarmee is f 175 miljoen gemoeid, wat voor de sociale minima, met een netto inkomen van zo'n 17 à 18.000 gulden, uitkomt op een half procent. Hoe kan men dit vergelijken?

Ik heb daar een en ander maal tegenover gesteld dat een veel betere methode is de tariefschijven boven de 50.000 gulden met één punt te verhogen. Ik heb dat eens laten natrekken. Op jaarbasis levert dat f 145 miljoen op en op halfjaarbasis f 70 à 75 miljoen. Dat raakt allen en is direct beschikbaar voor het werkgelegenheidsbeleid.

Ik kan niet inzien waarom een drukstijging, die nog geen één promille bedraagt en die een tijdelijk karakter heeft, maar die beoogt iets te doen aan die uit de hand lopende ontwikkeling van de hogere inkomens, nu in alle standen afgewezen moet worden. Dat is uitsluitend het gevolg van het dogmatisme dat er niets gedaan mag worden aan de directe belastingen. Dat is het VVD-dogmatisme. Ik begrijp niet waarom het CDA daar onderdoor gaat en daarvoor capituleert.

Nu de kern van de zaak. De situatie is ernstig. Ik heb voortdurend betoogd dat het hele Bestek-beleid gebaseerd is op een miskenning van de ernst van de situatie. Met name het voorstel opnieuw te korten op de sociale uitkeringen is daarvan een uiting. Zowel in 1978 als in 1979 ligt de loonsomontwikkeling ruwweg 1,25% hoger dan was geraamd. Het gaat daarbij om een extra stijging van de arbeidskosten met zo'n drie miljard. Pak ik er het daaraan gekoppelde steuninkomen bij, dan is dat bedrag nog hoger. Daarmee vergeleken is het heen en weergeschuif, waarmee CDA en VVD nu al wekenlang bezig zijn, gerommel en gefrommel in de marge.

Nodig is dat in overleg met het bedrijfsleven, met werkgevers en werknemers, wordt gekomen tot een beheerste inkomensontwikkeling. Dat bevordert men niet door nu, dwars tegen de vakbeweging in, een korting op de sociale uitkeringen per 1 juli toe te passen. De heer Van der Meulen van het CNV heeft al gezegd: die koek is dit jaar op. Er is geen redelijke motivering voor te geven. Ik behoef niet te verwijzen naar de uitspraken van de FNV daarover. Wil men dan per se dat sociale klimaat verder bederven en daarmee de weg afsnijden naar wat echt nodig is? Wij kunnen niet zonder een beheerste inkomensontwikkeling.

Daarbij zullen wij ook de door de heer Lubbers geopperde mogelijkheid – blijkbaar in het latere beraad nader toegelicht – van enige selectieve verhoging van indirecte belastingen per 1 juli niet moeten uitsluiten.

Als de consumptie te sterk is gestegen, als de inkomensontwikkeling uit de hand blijft lopen, als onze betalingsbalans verslechtert als gevolg van extra import in de consumptieve sfeer, dan is het reëel en logisch dat men daar wat aan doet en wel met andere en meer effectieve maatregelen dan de conjunctuurbeschikking consumptief krediet. Dan zou men er niet voor terug moeten deinzen. De oppositie is dan bereid, als het gaat om minder populaire maatregelen, ze mede te dekken. Dan wordt iets gedaan aan het werkelijk afremmen van de te grote consumptie. Wij vinden dat dan op korte termijn erbij moet worden betrokken beperking van de ongelimiteerde rente-aftrek, ook van schulden benut voor consumptieve bestedingen. Dan vinden wij dat dit gepaard moet gaan met maatregelen, zoals neergelegd in de motie inzake de herziening van de WIR en een relatieve vermindering van de basispremie.

Er valt natuurlijk een ander beleid te voeren. Dat is ook strikt nodig. Daaraan ontkomen wij niet in het licht van de harde feiten. Wat nu wekenlang is gebeurd tussen CDA en VVD, met het kabinet wat heimelijk lachend en zich niet bloot gevend, zo'n beetje in de sfeer van het briefje van de Minister-President, op de achtergrond, is het wegschuiven van de problemen en het verkruimelen ervan en ten slotte toch maar kiezen voor korting op de sociale uitkeringen, omdat anders de VVD afhaakt. Daarmee wordt definitief een gezondmaking van de economie, die wij bitter hard nodig hebben, geblokkeerd.

Ik vraag aan het CDA in het licht van die feiten nog eens te heroverwegen wat men doet met dat inderdaad centrale voorstel om niet ongemotiveerd op de sociale uitkeringen per 1 juli te korten maar de baan open te breken naar een ander beleid.

□

De heer **Nijhof** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Verleden week werden wij na de bijeenkomst van de ministerraad verrast door een aantal uitspraken van de Minister-President. Die verrassing betrof niet zozeer de inhoud van die

Op de voorgrond, de heren De Korte (links) en Rietkerk (beiden VVD). Op de achtergrond, de heer Nijhof (DS'70) aan het woord

uitspraken als wel het moment waarop ze werden gedaan. Velen hadden namelijk verwacht dat waarschijnlijk een deel van die uitspraken al in de voortgangsnota terecht zou zijn gekomen. Ik herhaal enkele van die uitspraken. De Minister-President merkte onder andere op: 'In de huidige situatie moeten prioriteiten worden gesteld.' Voorts: 'Het is niet mogelijk èn het financieringstekort terug te brengen èn verhoging van de collectieve lasten te vermijden èn de positie van het bedrijfsleven te verbeteren. Die doelstellingen gelijktijdig verwezenlijken is niet haalbaar. Hiertussen moet worden gekozen', zo zei hij.

Het pakket van uitspraken overziende moet ik concluderen dat een en ander inhoudt dat een ongewijzigde uitvoering van het kabinetsbeleid de werkloosheid volgend jaar niet met 5000 zal verminderen, zoals oorspronkelijk was geraamd, maar dat de doelstelling aanzienlijk minder optimaal zal worden gerealiseerd. Het verwachte aantal van 175.000 werklozen volgend jaar zal zeker niet worden gerealiseerd. Een en ander is blijkbaar gebaseerd op een tweetal stukken van de Centraal Economische Commissie, ter sprake gekomen in een van de onderraden van de ministerraad.

Naar aanleiding daarvan is een enkele vraag noodzakelijk. Zijn bij deze adviezen van de Centraal Economische Commissie, zoals ik in enkele perspublikaties heb gelezen, ook middellange-termijnramingen aanwezig? De Minister van Financiën stelde namelijk dat de middellange termijnramingen noch aanwezig noch haalbaar zouden zijn. Mijn tweede vraag is in hoeverre de uitspraken, gedaan door de Minister-President, zich verhouden tot de uitspraken zoals door hem gedaan in Groningen. Hij heeft toen onder meer gezegd dat sprake zou zijn van het stabiliseren van de werkloosheid, respectievelijk de uitstoot van arbeid. Hij heeft voorts opgemerkt, dat de loonkosten achterblijven per eenheid produkt in vergelijking met het buitenland. Ten slotte merkte hij op, dat de teruggang van het inflatietempo zich in gunstige zin zou ontwikkelen. Ik vraag mij dus af, in hoeverre de uitspraken, gedaan na de ministerraad, in vergelijking met de uitspraken, destijds in Groningen gedaan, stand kunnen houden en met name of de laatste niet herzien moeten worden en of de lichtpunten niet gedoofd zijn.

Minister **Andriessen**: Ter bekorting van het debat wil ik zeggen, dat geen middellange-termijnramingen bij deze problematiek betrokken zijn.

De heer **Nijhof** (DS'70): Ik dank u voor deze informatie.

Het meest essentiële punt is uiteraard welke prioriteiten het kabinet denkt te stellen en of het mogelijk is hierover uitsluitsel te geven. Dat is niet geheel onbelangrijk omdat op dít moment van de Kamer wordt gevraagd een uitspraak te doen over een aantal moties, die tijdens de debatten over de Voortgangsnota zijn ingediend. Voorts wil ik vragen, of een en ander leidt tot gewijzigde voornemens met betrekking tot die dingen die zijn aangekondigd in het kader van het zogenaamde 1 juli-pakket.

□

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik stel vast, dat de heer Den Uyl feitelijk geen nieuwe, politieke, niet reeds besproken argumenten naar voren heeft gebracht. Hij heeft alleen vragen gesteld. Ik wacht met belangstelling het antwoord van de Minister-President op die vragen af.

Wat zijn verwijzing naar mijn opmerkingen betreft, wil ik zeggen, dat ik bepaald niet zijn conclusie deel – en nu haal ik aan wat hij voor de radio heeft gezegd – dat het verbijsterend zou zijn, dat het ongehoord is, dat het het failliet van Bestek'81 betekent en dat het omineus is. Deze kwalificaties laat ik voor zijn rekening; ik vind ze volstrekt overtrokken en bovendien zeer misplaatst, gezien het feit dat de heer Den Uyl al meer dan een jaar niets anders doet dan het bestek torpederen.

□

De heer **Lubbers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij aansluiten bij een aantal vragen, die de heer Den Uyl stelde in het eerste deel van zijn betoog. Ik wil de heer Den Uyl er wel op wijzen, dat de Voortgangsnota niet alleen voor het paasreces is uitgebracht, maar in haar vormgeving natuurlijk ook bepaald is door de verzoeken van deze Kamer inzake het karakter van de nota. Het ging daarbij met name – ik roep dat in herinnering – over de wijze waarop de Regering voor eventuele onzekerheden in de uitvoering van het ombuigingsdeel van Bestek'81 alternatieven zou aangeven. Het is waar, dat de Voortgangsnota een algemene inleiding bevat over de economische ontwikkelingen in algemene zin. Mijn vraag is: beschikte de Regering toen over gegevens, die aanleiding ertoe zouden hebben gegeven, de tekst anders te formuleren? Dat lijkt mij de relevante vraag in dit debat. Het is een haast retorische vraag, die in het kort neerkomt op het betoog ter zake van de heer Den Uyl.

Het volgende deel van het betoog van de geachte afgevaardigde de heer

Lubbers

Den Uyl ging in grote mate over de ernst van de situatie. Daarover zijn hij en ik het eens. Hij heeft gesproken over de sociale uitkeringen. Ik wil daarover summier zijn. Ik wil een ieder oproepen, te luisteren naar wat van onze zijde over onze opvattingen is gezegd en niet naar de belichting van de woordvoerder van de Partij van de Arbeid over onze opvattingen. Ik zal mij er niet aan wagen, een interpretatie te geven van opvattingen van de Partij van de Arbeid over allerlei onderwerpen. Ik laat dit aan haar zelf over.

Ik wil wel wijzen op enkele feitelijkheden. In afwijking van Bestek'81 hebben wij hier een- en andermaal gezegd dat wij een andere aanpak van dat vraagstuk wensen. Dat heeft onder meer geresulteerd in een gedifferentieerde aanpak. Verder merk ik op dat, als de heer Den Uyl zo nadrukkelijk spreekt over de inkomensontwikkeling in 1978 en 1979, het zelfs in dit stadium van het debat nog goed zou zijn als hij, wat de inkomensontwikkeling betreft voor de verschillende groepen – actieven en inactieven – dit over 1978 en 1979 ook eens te zamen bekeek. Het werpt misschien nog meer licht op de onjuistheid van zijn stelling over het dubbel pakken, zoals het regelmatig wordt genoemd.

Ik wil nu reeds vaststellen, dat naar ons oordeel onze aanpak meer gericht is op het behoud van de collectieve voorzieningen dan hetgeen de heer Den Uyl voorstaat. Ik wil daarvoor het volgende bewijs aanvoeren. Hij weet heel goed, dat onze hele benadering is dat een dergelijke aanpak als waarmee wij nu bezig zijn – een combinatie van ombuigings- en inkomensbeleid – alleen goed van de grond kan komen indien deze over een breed front plaatsvindt. Dat moet de heer Den Uyl weten. Hij geeft er trouwens elke keer blijk van, dat hij het weet. Alleen als het op de daden aankomt en wij in een dergelijke pakketbenadering op 1 juli afstevenen, maakt hij zich ervan af. Hij zegt dan: doe dit niet en doe dat niet. Hij spreekt dan steeds over de sociale uitkeringen, maar hij wil het in feite ook niet over de trendvolgers hebben. Hij wil méér dingen niet ' om – zoals het dan heet – een goed klimaat te scheppen. Ik zeg u, mijnheer de Voorzitter, dat als wij steeds doorgaan met iedere zes maanden te spreken over het klimaat in de volgende zes maanden, wij zullen eindigen in een uitzichtloze situatie.

Ik heb niet voor niets de heer Den Uyl herinnerd aan het probleem, dat de ombuigingen, voor zover daarover in een vorige periode overeenstemming werd bereikt, onvoldoend zijn ingevuld. Als wij nu met het inkomensbeleid óók de kant op gaan, waarbij het bij voornemens blijft – wanneer wij bij voorbeeld ter zake van de aftopping zeggen dat het een mooi onderwerp is om nog eens in het najaar ter tafel te brengen – vind ik dat een buitengewoon zwakke redenering. Het is juist die redenering, waarbij iedere keer de vlucht voorwaarts wordt genomen, die leidt tot een uitzichtloze situatie.

Dezelfde ernst als waarmee de heer Den Uyl spreekt, roept mij op, hem en zijn fractie te vragen, hun verantwoordelijkheden te onderkennen en mee te werken aan de verwezenlijking van de pakket-gedachte.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ook mijn fractie heeft met *belangstelling en in zekere mate met* teleurstelling kennisgenomen van de uitspraken van de Minister-President, die in de pers zijn verwoord. Ik heb het idee, dat deze uitlatingen betrekking hebben op de sterk verslechterde vooruitzichten en dat als zodanig Bestek '81 wel tekort móet schieten. Onze fractie vraagt zich af, of het de bedoeling is, te komen tot een verdere neerwaartse bijstelling. Men kan dit vertalen in nog meer ombuigingen ten einde de doelstellingen van Bestek '81 alsnog te bereiken.

Ik heb in ieder geval het sterke vermoeden, dat het aanzetten van de noodrem-procedure, waarover in dit debat heel wat is gezegd, door deze nieuwe gegevens slechts wordt geaccentueerd. Wij onderschrijven nog steeds de noodzaak om hiermee te beginnen. De Minister van Financiën heeft bij de beantwoording in eerste, tweede en derde termijn erop gewezen, dat er nieuwe gegevens beschikbaar zullen komen; ik neem aan dat de voorjaarsnota daarbij een bepaalde rol kan spelen. Ik denk, dat de tijd in zekere zin voordelig kan werken. Ik zou daarom de Kamer willen verzoeken, de stemming over mijn motie, voorkomend op stuk nr. 39, te willen aanhouden. De motie dient dan van de agenda te worden afgevoerd. Zij kan weer aan de orde worden gesteld als wij spreken over de voorjaarsnota of over het pakket maatregelen waarover wij mogelijk de volgende week nader zullen worden ingelicht.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, te voldoen aan het verzoek van de heer Van Dis om zijn motie (15 081, nr. 39) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij in die zin bij de heer Den Uyl aansluiten dat het een zeer opmerkelijke ontwikkeling is geweest, die de Minister-President afgelopen vrijdag met zijn mededeling heeft aangegeven. Ik zal overigens niet in alle conclusies met de heer Den Uyl meegaan.

Mij is te binnen geschoten dat in een grijs verleden, toen wij dit debat begonnen, door mij aan de orde werd gesteld dat kort daarvoor luidkeels de opvattingen van de politicoloog Van Schendelen in het ondernemersblad van het VNO doorklonken.

Deze zegt: Kijk, Van Agt doet dat allemaal veel te slap; als je de noodtoestand uitroept kun je de mensen tenminste alle mogelijke dingen opleggen, die zij anders niet zouden accepteren.

Ik moet zeggen dat wij de indruk hebben dat de heer Van Agt, ietwat tertiair reagerend, heeft gedacht, dat hij het op deze manier wel eens zou kunnen proberen door de verklaring van zijn collega-ministers van verleden week dat wij nu naar 150 000 werklozen toegaan overboord te gooien, door die Ministers als tweederangsfiguren links te laten liggen en door zelf de toestand van de hoogste urgentie af te kondigen. Daarom is de geloofwaardigheid van de Minister-President op dat punt bij ons in ieder geval niet groot, ook omdat dit allemaal gepaard gaat met een soort aanwijzing dat wat er tot nu toe is voorgenomen niet krachtig genoeg is en veel pittiger moet. Dit zegt de heer Van Agt, dit seint de heer Van Aardenne ons over uit Parijs, terwijl deze wijst op de gestegen olieprijzen. Er moet in hun ogen veel meer gematigd worden.

Ook de heer Lubbers staat dat hier vanmiddag te vertellen. Als achtergrond verschijnen exact op dit moment studies, waarin staat dat de Colijn-politiek in de dertiger jaren ook niet zo gek was als men later wel heeft gedacht.

Wel, dat was een verkeerde politiek en dit is een verkeerde politiek. Alles wat er niet uit komt van de bestekpolitiek komt, doordat zij een verkeerde oriëntatie heeft. Dat had de Regering van tevoren kunnen weten. Als de Regering de bestekpolitiek aanschroeft, zullen de effecten nog desastreuzer zijn op het punt van de werkgelegenheid.

Ook wij zijn buitengewoon benieuwd naar de argumentatie daarvoor. Opvallend is dat nu het energie-argument een rol gaat spelen, alhoe-

wel de heer Van Agt zeer woezelig is geweest over de vraag, wat zich precies heeft afgespeeld in de Centrale Economische Commissie. In het algemeen wordt zeer sterk met het energie-argument gewerkt. Enige verduidelijking hierover zou wel dienstig zijn. In een vorige moeilijke situatie met betrekking tot de energie was het niet in de eerste plaats de betalingsbalans, die daardoor in Nederland relatief het meest getroffen werd, gezien de energiebalans in Nederland. In de vorige situatie was het niet in de eerste plaats het staatsbudget dat daardoor werd getroffen. Als de olieprijzen in Iran omhoog gaan, gaan de gasprijzen in Nederland omhoog en zal het inkomen van de heer Andriessen uit de gasprijzen onmiddellijk stijgen. Ik doel hierbij natuurlijk niet op de persoonlijke portemonnaie van de heer Andriessen.

Minister **Andriessen**: Terecht.

De heer **Bakker** (CPN): Ik geloof dat u de laatste bent, die daarover zou kunnen klagen, zeker als er niet wordt afgetopt. Waar het om gaat is dat er verkeerde argumenten voor een verkeerde bewijsvoering worden aangevoerd.

Nu moet men de energieproblematiek niet bagatelliseren. Deze is ernstig genoeg, maar men moet dat argument niet gebruiken daar waar de overtuigingskracht ervan het geringste is.

Zonder twijfel heeft dit alles te maken met een nog andere noodtoestand waarop de heer Van Agt blijkbaar de Van Schendelen-methodiek wil toepassen, namelijk die binnen de regeringscoalitie. Een feit is dat deze coalitie onder uiterst grote druk vanuit de buitenwereld staat.

Feit is ook dat in alles wat er door de verschillende partners te berde wordt gebracht, van geen van drie kanten – je weet niet precies hoeveel kanten er aan deze coalitie zitten – gunstige vooruitzichten voor de bevolking worden geboden. De VVD zegt: meer ombuigen, sneller ombuigen, uitgaven onmiddellijk afremmen. Het CDA zegt: sociale uitkeringen korten, onder de voorwaarde van de symbolische aftopping, liefst nog een snelle belastingverhoging erbij. De PvdA biedt zich ook vandaag weer aan, bij monde van de heer Den Uyl, om wel een handje te helpen met matigen, zij het dat hij zich niet op één van deze standpunten wil baseren. De aard van het conflict is dat wie er ook wint, het CDA of de VVD, de bevolking daarbij verliest. Niemand vraagt wat aan de bevolking. De enige vraag die gesteld wordt, is, met de schaar in de hand: hoe had u het gehad willen hebben?

Achter dat alles zit een heel akelig soort systematiek, als je die afgelopen periode eens bekijkt. Eerst werd de mensen een discussie opgedrongen over: òf werktijdverkorting òf je loon. Toen werd er gezegd: loon inleveren voor de werktijdverkorting. Vervolgens kwam, nadat men zich bereid had moeten verklaren loon in te leveren, de werktijdverkorting niet. Nu zijn wij weer in de fase dat, nu de werktijdverkorting er niet is, de lonen er weer aan moeten geloven.

Hier kan geen medewerking aan worden gegeven. Dat zal straks eventueel in een paar stemverklaringen door mij nader worden uiteengezet.

□

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot Engwirda bevindt zich op het ogenblik in Roemenië met een parlementaire delegatie. Daarom wil ik u vragen een wijziging in een van de door hem ingediende moties te mogen aanbrengen. Het betreft de motie op stuk nr. 36. Ik heb een concept van die wijziging aan de woordvoerders rondgestuurd. Ik ben er niet helemaal zeker van hoe die gewijzigde motie moet worden ondertekend. Kan de naam Engwirda daaronder blijven staan, of ben ik verplicht mijn eigen naam daaronder te zetten?

De **Voorzitter**: U dient nu een nieuwe motie in en wordt dan dus de eerste ondertekenaar.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Engwirda c.s. (15 081, nr. 36) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Terlouw wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de Voortgangsnota Bestek '81;

overwegende, dat de expansieve groei van de particuliere bestedingen geleid heeft tot een aanzienlijke verslechtering van het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans;

van mening, dat het gewenst is de consumptie van energieverslindende en vervuilende luxe produkten af te remmen;

verzoekt de Regering, bij de opstelling van het belastingplan 1980 hoge prioriteit te geven aan vormen van indirecte belastingen, selectief toegespitst op deze produkten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 46 (15 081).

De heer **Terlouw** (D'66): Dan trek ik de motie op stuk nr. 36 in en bied u hierbij de nieuwe motie aan.

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot Nypels heeft mij gevraagd, u te vragen op grond van een verzoek dat ons heeft bereikt, dadelijk niet te stemmen over de motie op stuk nr. 42.

Deze motie gaat over de trendvolgers. Wij verzoeken dus, de motie aan te houden tot na 29 mei a.s., zijnde de datum waarop het overleg tussen de overheid en vertegenwoordigers van de trendvolgers zal zijn afgerond.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, te voldoen aan het verzoek van de heer Terlouw om de motie-Nypels c.s. (15 081, nr. 42) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Terlouw** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet ook nog mijn verwondering uitspreken over de uitlatingen van de Minister-President van vrijdag jl. Nadat de derde termijn van het debat was gehouden, heeft hij ons via de publiciteit doen weten dat niet meer alle prioriteiten van Bestek '81 tegelijk haalbaar zijn. Bij de vele behandelingen die wij hebben gehad in de loop van de maanden is voortdurend gewezen op de samenhang tussen de doelstellingen en de instrumenten van Bestek '81.

Niet meer tegelijk haalbaar zijn nu blijkbaar de bezuinigingen van f 10 miljard – maar niet hoger dan dat – in de collectieve sector, het herstel van rendementen in de bedrijven, geen lastenverzwaring, een financieringstekort dat moet worden teruggebracht tot 4,5% en het aantal werklozen dat in 1981 niet hoger mocht zijn dan 150.000. De Minister-President heeft dit na al die weken buiten de Kamer medegedeeld. Ik zou daarom graag weten wat nu de status van Bestek '81 is geworden.

Bestek '81 voldoet blijkbaar niet meer aan datgene wat de Regering zich daarvan had voorgesteld. Wordt Bestek '81 nu ingetrokken of komt er een gewijzigd Bestek? Worden in het propwetje, het noodwetje of het 1-juliwetje – of hoe je het ook moet noemen – de wijzigingen aangegeven? Het is dan wel anders, omdat het dan in de vorm van een wet gebeurt.

Zullen de bijstellingen die de Regering nodig acht, duidelijk worden door dat wetsontwerp of komt de Regering met een bijgesteld Bestek '81 of '82?

Terlouw

Hoe moeten wij immers verder met de beoordeling van het regeringsbeleid nu er zelfs nog geen visie voor de middellange termijn is ontwikkeld en nu wij niet anders kunnen constateren dan dat Bestek '81 ons is ontvallen? Ik hoop dat de Minister-President hierover zo dadelijk opheldering kan verschaffen.

□

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Den Uyl heeft zijn bijdrage in vierde termijn vooral besteed aan pogingen tot adstructie van de stelling dat hetgeen ik afgelopen vrijdag na een vergadering van de Raad voor de Economische Aangelegenheden heb gezegd, in strijd zou zijn met eerder in deze Kamer gedane beweringen, en met name in strijd met de beweringen, gedaan op 26 april jl.

Men kent mijn antwoord, maar ik zal dat ook toelichten. Het antwoord luidt: Neen, driewerf neen! In het interruptiedebat waarop de heer Den Uyl doelde, ging het over de vraag of het kabinet een van de doelstellingen van Bestek '81, namelijk het terugbrengen van het werkloosheidscijfer tot 150.000 aan het eind van de rit, al dan niet zou hebben laten vallen. Mijn antwoord in dat interruptiedebat was dat wij die doelstelling niet hebben laten vallen.

In diezelfde toespraak, waarin de heer Den Uyl interrumpeerde, had ik te verstaan gegeven dat ook wanneer in het licht van de weinig rooskleurige vooruitzichten een werkloosheidscijfer zou worden bereikt in 1981, niet helemaal liggend op het niveau van de te handhaven doelstelling, wij toch nog een aanmerkelijk succes hebben bereikt, omdat de ramingen – die men kent en die hier zijn besproken – over de effecten van ongewijzigd beleid voerden naar een feitelijke werkloosheid in 1981 die veel en veel hoger was.

De heer **Den Uyl** (PvdA): De heer Van Agt geeft een onjuiste voorstelling van zaken. Het ging natuurlijk niet over de doelstelling. Doelstellingen zijn immers altijd nobel en verheven. Het ging echter over de realisatie van de doelstelling. Ik zal citeren wat ik precies heb gevraagd.

Minister **Van Agt**: Ik heb de Handelingen van 26 april jongstleden voor mij.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik heb gevraagd: 'Vindt u – na een jaar – dat de realisatie van de doelstelling redelijk vordert, zodat u geen aanleiding hebt van methode te veranderen?' Even later zei ik: 'Dan leg ik hierbij vast dat u meent dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling van 150.000 werklozen in 1981 kan worden gerealiseerd.' De heer Van Agt zei hierop: 'Dat leg ik ook graag vast. Wij zijn inderdaad op de goede weg.'

De heer Van Agt heeft dus niet gezegd dat hij de doelstelling handhaaft, maar dat hij van oordeel is dat met de methode van Bestek '81 deze doelstelling kan worden gerealiseerd. Dit is iets anders dan hij nu voorwendt te hebben gezegd.

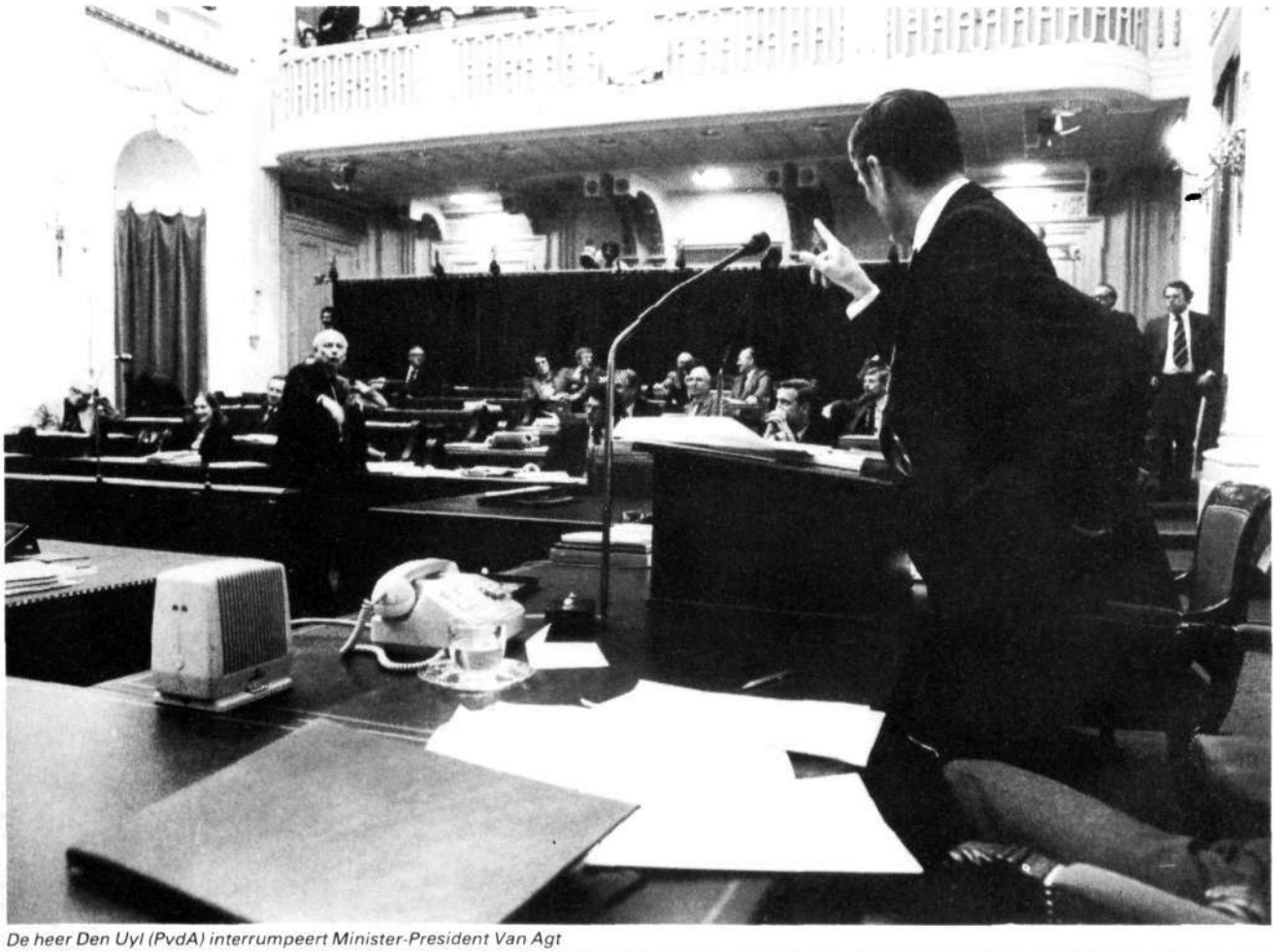

De heer Den Uyl (PvdA) interrumpeert Minister-President Van Agt

Van Agt

Minister **Van Agt**: Ik wend niets voor. Dit zou ook niet helpen, want de stukken zijn er en iedereen kan ze lezen. Ik baseer mij dus op hetgeen ik werkelijk heb gezegd. Dit heeft betrekking op de doelstelling en op de mogelijkheden tot het bereiken ervan. Wat de heer Den Uyl citeerde, heb ik inderdaad gezegd. Dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling kan worden gerealiseerd, wil niet zeggen dat dit kan met alle punten en komma's van Bestek '81, zoals het is geschreven in 1978.

Ik zeg nu al wat ik straks zal herhalen, namelijk dat de koers van het beleid en de aard van de gekozen aanpak van de economische problematiek naar ons oordeel ook vandaag nog de enige juist zijn.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik constateer dat de heer Van Agt wegvlucht. Hij heeft gezegd dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling van 150.000 werklozen in 1981 kan worden gerealiseerd. Op vrijdag jongstleden heeft hij, naar alle verslagen luiden, gezegd dat de doelstellingen, die onderling samenhangen, niet gelijktijdig met Bestek '81 kunnen worden gerealiseerd. Een van tweeën is juist: òf hij meent dat de doelstelling kan worden gerealiseerd òf zijn uitspraken van vrijdag jongstleden zijn voor de vaak geweest.

Minister **Van Agt**: Deze discussie kon ontstaan, omdat – het spijt mij dat ik dit moet zeggen – de heer Den Uyl mijn betoog al veel te vroeg heeft onderbroken. Het komt er namelijk op aan dat ik vrijdag jongstleden als resultaat van een eerste verkenning in de Raad voor de Economische Aangelegenheden heb gezegd dat steeds duidelijker het beeld aan ons verschijnt dat het op de termijn die wij ons verleden jaar nog voorstelden – dit wil zeggen eind 1981, uiterlijk 1982 – ten volle realiseren van alle doelstellingen van Bestek '81, in toenemende mate moeilijker wordt door factoren die zijn ontstaan nadat Bestek '81 is uitgebracht. Het gaat niet alleen om de, ook in onze ogen altijd nog hoogst belangrijke, doelstelling van het reduceren van de werkloosheid. Het gaat in Bestek '81 om vier doelstellingen. In essentie heb ik gezegd – ik houd dit vol – dat het in toenemende mate moeilijker is geworden voor wie dan ook aan het stuur van de Regering staat om alle doelstellingen binnen de in 1978 voorgestelde termijn ten volle te realiseren.

De geachte afgevaardigde pakt nu met een te vroege interruptie de ene doelstelling van de vermindering van de werkloosheid eruit en schrijft mij op deze wijze beweringen toe die ik vrijdag jongstleden niet heb gedaan.

De heer **De Uyl** (PvdA): Ik probeer het hoffelijk te zeggen. U verlegt de probleemstelling. Deze is door mij naar mijn oordeel terecht toegespitst op het punt die de kern van de doelstellingen van Bestek '81 en van ons allen vormt, namelijk het terugbrengen van de werkloosheid in 1981 tot 150.000. U gaat nu twee zijwegen in. De ene is dat alle doelstellingen niet tegelijkertijd kunnen worden gerealiseerd.

Het gaat inderdaad om die kerndoelstelling van 150.000 werklozen in 1981. Op 26 april j.l. hebt u daarvan gezegd dat wij deze doelstelling zullen realiseren. Nu komt u daarop terug, legt u haar in de watten van de termijn die moet opschuiven en betoogt u dat niet alles tegelijk kan. U hebt, heel concreet, op 26 april jl. op mijn zeer pertinente vraag gezegd dat U zich vastlegt op de realisatie van 150.000 werklozen in 1981 met Bestek '81. Daarop komt u nu terug. Dat is de kern van de zaak.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nergens op terug. Hetgeen de heer Den Uyl mij nu in de mond legt, is niet letterlijk datgene wat hij zoeven citeerde.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Het is een citaat!

Minister **Van Agt**: Neen, zeker niet. Datgene wat u daarstraks citeerde, was juist. Het was dan ook een citaat. Zojuist gebruikte u echter een parafrase.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik kom daartegen op. Het is geen parafrase.

Minister **Van Agt**: Het is wel een parafrase.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik heb u letterlijk gezegt: 'Dan leg ik hierbij vast dat u meent dat met de methode van Bestek '81 de doelstelling van 150.000 werklozen in 1981 kan worden gerealiseerd'. U hebt daarop geantwoord: 'Dat leg ik ook graag vast. Wij zijn inderdaad op de goede weg'. Dat is uw uitspraak, die u nu naar de nevelen brengt.

Minister **Van Agt**: Neen, mijnheer de Voorzitter, die breng ik helemaal niet naar de nevelen. Ik heb hier tot taak uiteen te zetten, omdat mij dat is gevraagd, of mijn uitspraken van jl. vrijdag al dan niet in strijd zouden zijn met hetgeen ik in deze Kamer heb verklaard. Ik houd staande dat zulks helemaal niet het geval is. Ik heb vrijdag jl. gesproken over de volle realisatie binnen de daarvoor gestelde, korte termijn van alle doelstellingen van Bestek '81 en daarvan gezegd dat zij in toenemende mate wordt bemoeilijkt door nader ingetreden, en wellicht nader intredende, factoren. In Bestek '81 staan vier doelstellingen. Eén daarvan is die van het terugbrengen van de werkloosheid naar een niveau van 150.000 in 1981. Daarbij stond toen – juli 1978 – overigens al, op bladzijde 18 van het Bestek:

'Gelet op de moeilijker economische omstandigheden zal de realisatie hiervan ongetwijfeld meer tijd en zwaardere inspanningen vergen dan aanvankelijk was verwacht'. Dit is opnieuw een citaat, geen parafrase. Dat is nu a fortiori het geval. Na 1 juli 1978 is een aantal factoren tussenbeide gekomen en zijn nadere belemmeringen te verwachten, die de realisatie nog moeilijker zouden kunnen maken en die daarvoor nog meer tijd en nog zwaardere inspanningen zouden kunnen vergen dan toen al werden voorzien.

Er was niet alleen de doelstelling van het terugbrengen van de werkloosheid. Er was ook de doelstelling van een loonstijging in de orde van 4% en een prijsstijging in de orde van 2% à 3%. Er was ook de doelstelling van een substantiële verhoging van de rendementen van bedrijven, in het belang van de werkgelegenheid en ter versterking van het draagvlak van de collectieve sector. Daartoe een vermindering van de arbeidsinkomensquote met ongeveer één punt per jaar. Als vierde doelstelling stond er ook nog in de handhaving van de koopkracht van het modale inkomen en van de sociale minima.

Mijnheer de Voorzitter! Wat essentieel is en wat ik nu herhaal is, dat nadere beschouwingen, op basis van nader opgekomen gegevens en tussenbeide komende belemmeringen, van het presidium van de Sociaal-Economische Commissie ons de vraag moeten doen stellen of het ten volle realiseren binnen de korte tijd die wij hadden gedacht van al die vier doelstellingen feitelijk mogelijk zal zijn, wie ook het beleid in het land voert.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik heb hier in eerste termijn betoogd dat ik meende dat het op grond van de ontwikkelingen onder de kracht van het Bestek-beleid vrijwel uitgesloten moest worden geacht dat de werkloosheid in 1981 zou zijn teruggedrongen tot het niveau van 150.000. Ik ben daarin bestreden door de heer Van Agt, op 26 april jl. Daarvan geef ik een ander citaat:

'Van sommige zijden is ons voorgehouden...' – die 'sommige' ben ik – ...dat wij een werkloosheidsniveau van

150.000 in 1981 niet zullen halen. Dat staat voorjaar 1979 nog te bezien. Wij houden vast niet alleen aan die doelstelling op zich zelf, maar ook aan de doelstelling dat wij dit willen bereiken zonder de bestedingsmogelijkheden van de overgrote meerderheid van ons volk op korte termijn al te gevoelig aan te tasten.'.

Op grond van factoren die de Minister-President nu noemt – het uit de hand lopen van de inkomensvorming en allerlei verslechteringen in de economische ontwikkeling – heb ik gezegd, er geen vertrouwen in te hebben dat in 1981 een niveau van 150.000 werklozen kan worden gehaald. Op 26 april jl. heeft de Minister-President dit bestreden. In feite komt hij mij nu met zijn redenering gelijk geven door te zeggen, dat dit aantal niet zal worden gehaald.

Ik wil het nog één keer vragen: Zegt de heer Van Agt vandaag: Wij realiseren een aantal van 150.000 werklozen in 1981, ja of neen?

Minister **Van Agt**: Ik zeg wat ik gezegd heb op 26 april, namelijk dat wij op de goede weg zijn en dat met de methode van Bestek '81 deze doelstelling kan worden gerealiseerd, al wordt het bereiken ervan, zeker in connectie met andere doelstellingen, tevens gaandeweg moeilijker.

De heer **Den Uyl** (PvdA): U hebt op 26 april gezegd....

Minister **Van Agt**: Wat ik net zei.

De heer **Den Uyl** (PvdA): ....dat de doelstelling in 1981 kan worden gerealiseerd en dat u zich hierop vastlegde. U herhaalt dit vandaag? U legt zich opnieuw vast op het realiseren van 150.000 werklozen in 1981?

Minister **Van Agt**: Neen, mijnheer de Voorzitter. Ik heb het zojuist met grote trouw aan eerdere woorden en zonder veronachtzaming van latere gegevens precies gezegd.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben in Bestek '81 vier doelstellingen geformuleerd. Het gaat om de mogelijkheden tot volledige realisering van al deze vier doelstellingen, in zo korte termijn, op basis van de jongste economische gegevens en van die waarvan te vrezen valt dat zij ons in de komende jaren (wellicht zelfs in de zeer nabije toekomst) nog kunnen overvallen.

Daarbij speelt natuurlijk ook een rol – bij het realiseren van de doelstellingen – een aantal randvoorwaarden. Zeer belangrijk is de randvoorwaarde van het reduceren van het financieringstekort. Niemand in deze Kamer – van welke politieke oriëntatie dan ook – heeft het aangevochten dat het zeer noodzakelijk is, het hoge niveau van het financieringstekort (thans 6% op kasbasis per jaar) aanmerkelijk te reduceren. Het vasthouden aan deze randvoorwaarde stelt nadere begrenzingen aan hetgeen wij feitelijk nog kunnen doen, aan wat wij feitelijk nog kunnen waar maken en bevorderen.

Mijnheer de Voorzitter! Bestek '81 zegt ook, dat moet worden gestreefd naar een stabilisatie van belastingdruk Ook hiervoor geldt, dat het wordt betrokken in de totale beschouwing van hetgeen nog realiseerbaar is op basis van nieuwe gegevens, zoals het gegeven dat de inkomensmatiging, ofschoon niet geheel afwezig gebleven – stellig niet – niet zo sterk is geweest als waarmee wij bij de indiening van het plan Bestek '81 hebben gerekend. Ik roep in herinnering dat ons destijds is verweten, dat wij niet met een verder gaande inkomensmatiging hebben gerekend. Wat wij toen als hypothese hebben aangenomen, is nog te optimistisch gebleken.

Een andere factor is de stijging van de energiekosten die ons nadien is komen aanwaaien en die nog almaar doorgaat. Ik denk ook aan de gisteren door Algerije genomen beslissing. Hieruit blijkt opnieuw, dat dit proces zich verhevigd voortzet.

Het is eigenlijk onnodig te zeggen dat de sterke stijging van de energiekosten – zij het, op termijn en niet onmiddellijk, zoals de heer Bakker zei; – weliswaar voordelen heeft voor onze betalingsbalans, via de pariteit aan de aardgasprijzen, maar dat een forse stijging van de olieprijzen zoals die, waarvan nu reeds sprake is en welke nog verder dreigt, ook een afremmende invloed op de economische activiteit heeft en een verlangzaming met zich brengt van de economische groei. Dit werpt de vraag op, of wij inderdaad de economische groei van 3% per jaar kunnen realiseren waarmee bij Bestek '81 is gerekend. Zo zitten deze verbanden in elkaar en aldus heb ik gesproken, mijnheer de Voorzitter.

Heeft nu – ik kom op de vragen van procedurele aard – het kabinet beschikt over gegevens die het aan deze Kamer heeft onthouden? Nee, natuurlijk niet. Ik laat mij dat verwijt ook volstrekt niet welgevallen. Ik werp het ver van mij vandaan. Wat wij afgelopen vrijdag in de Raad voor Economische Aangelegenheden van de Ministerraad hebben gedaan was het houden van een eerste verkennende bespreking over rapporten van een ambtelijke groep, de heer Den Uyl zeer wel bekend, het presidium van de Centrale Economische Commissie. Er was een interimrapport aan voorafgegaan, maar het hoofdrapport was ons zeer kort voordien pas overgelegd. Het bevat geen nieuwe feitelijke cijfers. Het bevat wel beschouwingen op basis van cijfers die u evenzeer kent als wij.

Moet het kabinet nu, zoals de heer Den Uyl gevraagd heeft, deze rapporten van het presidium van de Centrale Economische Commissie overleggen? De geachte afgevaardigde de heer Den Uyl heeft dat als Minister-President nooit gedaan. Er is geen enkel rapport van het presidium van de Centrale Economische Commissie door de heer Den Uyl overgelegd.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Het geheugen van de heer Van Agt is kennelijk kort. Dat zal ik verder zonder commentaar laten. In mei 1977, voorafgaande aan de verkiezingen, heeft het toenmalige kabinet het uitgebreide rapport van de Centrale Economische Commissie openbaar gemaakt.

Minister **Van Agt**: Ik verkeerde in de veronderstelling – maar of ik mij heb vergist op basis van informatie die ik heb kregen, zal ik nagaan – dat de heer Den Uyl die ene maal gehandeld heeft in zijn functie van formateur en niet als Minister-President.

Dit kabinet heeft het eerste ons toegekomen rapport van de Centrale Economische Commissie aan de Kamer overgelegd, maar niet los, doch in de context van ons eigen Bestek-plan dat daarop is gevolgd. Dat is ook de regel in dit land, dat ambtelijke rapporten niet los en sec worden vrijgegeven, maar wanneer ambtelijke rapporten in de openbaarheid worden gebracht, gaan zij vergezeld van een regeringsstandpunt. Dat is een goed gebruik, waaraan wij ons het vorige jaar ook hebben gehouden. Toen de nota van het CEC-presidium naar buiten kwam, was het als een bijlage van Bestek '81, dus met een standpuntbepaling van de Regering erbij.

De heer **Lubbers** (CDA): De heer Den Uyl keek mij net aan voor een instemmende knik met betrekking tot de publikatie van de CEC-nota voor de verkiezingen in 1977. Ik pijnig nu mijn herinnering of ik hem die zozeer gewenste steun zou kunnen geven. Op dit ogenblik kan ik dat niet doen, maar ik kan mij vergissen. Alleen ook om bij hem de mogelijkheid van twijfel nog te laten bestaan, zou ik hem erop willen wijzen dat het dan hoogst ongebruikelijk is indien de CEC reeds voor de verkiezingen – wij herinneren ons nog de datum – al een zodanig afgerond zicht

had, ja zelfs een eerste indruk over de te verwachten sociaal-economische ontwikkeling in het jaar daaropvolgend. Want daar zouden wij dan nu over spreken. Ik heb dus twijfels of het wel zo kan zijn zoals de heer Den Uyl nu denkt.

De heer **Den Uyl** (PvdA): In deze algemene twijfelsfeer hier opgeroepen wil ik niet achterblijven. Ik wil voor de goede orde herhalen dat ik aan de Minister-President heb gevraagd, want daar gaat het om, de relevante gegevens over te leggen. Dat is jaar en dag de praktijk die een regering volgt. Die is dat, als daaromtrent nieuwe ramingen of nieuwe gegevens zijn – meestal komen die uit de koker van het Centraal Planbureau, wat ook voor de hand ligt –, deze praktisch onverwijld de Kamer bereiken. Ik vraag niet om overlegging van een soort formeel rapport. Ik denk ook niet dat dat er formeel is, maar dat weet ik niet. Neen, ik vraag uitsluitend om overlegging aan de Kamer van enkele relevante gegevens, zoals ze nu in de pers circuleren. Dat lijkt mij een redelijk verlangen.

De heer **Lubbers** (CDA): Het lijkt mij goed dat wordt uitgezocht, of indertijd vóór de verkiezingen een dergelijk rapport overgelegd is, opdat daarover geen mystiek blijft bestaan. Ik houd het voorlopig op de stelling dat er toen zelfs in het geheel geen rapport was over de economische vooruitzichten voor het jaar 1978. Maar goed, ieder kan zich vergissen, ik ook; laten wij het daarom maar uitzoeken.

In de tweede plaats schaar ik mij achter degenen die ervoor pleiten dat, indien er werkelijk goed geverifieerde gegevens zijn, deze ook de Kamer ter kennis komen.

In de derde plaats merk ik op dat door de heer Den Uyl een foutieve suggestie wordt gewekt als hij zegt, dat gegevens die de Regering bereiken over de sociaal-economische ontwikkeling altijd onverwijld naar de Kamer doorgaan. Ik zal één voorbeeld geven uit de praktijk. Een essentiële bouwsteen als het befaamde nadere rapport aan de Koningin, tussen de opbouw van de Miljoenennota in de maand juli en de conclusies daarover in de loop van de maand augustus, wordt nooit op dat ogenblik aan het parlement toegezonden.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Dat heeft een totaal andere achtergrond. Tot de inwerkingtreding van de nieuwe wet op de openbaarheid zijn adviezen van de Raad van State en het nadere rapport geheim, afgezien van enkele uitzonderingsgevallen.

De heer **Bakker** (CPN): En nu maar weer eens ter zake!

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Er kwam zoëven een bericht uit de hemel. Dat luidt: de heer Den Uyl heeft ongelijk; hij heeft als formateur het rapport in de wereld gezonden en niet als Minister-President. Ik had dus toch gelijk, naar ik nu nog steeds moet aannemen.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik hoop dat de hemel u verder bijstaat.

Minister **Van Agt**: Dat hoop ik ook.

De heer **Den Uyl** (PvdA): U zult het nodig hebben.

Minister **Van Agt**: Bij mijn beste weten bevatten deze nota's van de CEC geen cijfermatig materiaal dat geheel nieuw voor de Kamer zal zijn. Wij zijn natuurlijk graag bereid in het kabinet met alle hierbij betrokken collega's – ik denk in het bijzonder aan de Minister van Economische Zaken, onder wiens primaire verantwoordelijkheid de CEC functioneert – te overleggen, of deze nota's naar de geest van het hier besprokene nog materiaal bevatten dat belangwekkend voor deze Kamer zou kunnen zijn. In dat geval zal dat de Kamer ter beschikking worden gesteld.

Het is dus niet zo, dat de desbetreffende CEC-notitie er al veel eerder was. De heer Den Uyl heeft gezegd: het kan niet zo zijn, dat die pas op het laatste moment kwam. Welnu, dat was wèl zo.

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik heb niet gezegd dat die CEC-notitie er wel eerder was. Ik heb erop gewezen dat alle hier zittende Ministers ambtenaren hebben in de CEC. Uit hoofde daarvan zijn zij op de hoogte van de ontwikkeling van de gegevens en de besprekingen daar. Het is, zo heb ik gezegd, uitgesloten dat die gegevens uit de lucht komen vallen.

Ik heb alle gegevens die de Minister-President nu noemt hier vermeld op 26 april. Daaruit heb ik geconcludeerd dat de doelstellingen van Bestek '81 niet uitvoerbaar zouden blijken. Ik ben daarin uitgebreid bestreden door de Minister-President. Vandaag komt hij in feite vertellen, dat ik gelijk had wat al die factoren betreft, met inbegrip van de olieprijsstijging die ik toen heb genoemd. Ik heb er bij die gelegenheid op gewezen dat men daarmee rekening moest houden en daarop een ander beleid moest afstemmen.

Minister **Van Agt**: De relevante gegevens waarover het kabinet beschikte ten tijde van de opstelling en indiening bij deze Kamer van de Voortgangsnota

De heer **Den Uyl** (PvdA): Ik heb het over 26 april, toen wij hierover gedebatteerd hebben.

Minister **Van Agt**: Ja, de heer Den Uyl interrumpeert mij midden in een zin, in de tweede helft waarvan hij vernomen zou hebben wat hij horen wil. Bij het opstellen en indienen van de Voortgangsnota hebben wij alle relevante gegevens waarover wij toen beschikten verwerkt. Die zijn toen dus ter beschikking van de Kamer gesteld. In de diverse fasen van de behandeling in deze Kamer van de Voortgangsnota hebben wij nadere beschikbare gegevens aan de Kamer gepresenteerd. Wij hebben, simpel gezegd – die suggestie wordt immers gewekt –, niets achter gehouden.

De Regering heeft bij het maken van de Voortgangsnota alle toen relevante gegevens gepresenteerd en er geen voor zichzelf bewaard.

De heer Nijhof vroeg hoe mijn destijdse uitspraken in Groningen zich verhouden tot hetgeen afgelopen vrijdag ter tafel is gekomen. Ik heb in Groningen enkele lichtpuntjes gesignaleerd, het was weinig pretentieus, ter bemoediging. Die lichtpuntjes zijn op zichzelf juist: er is een neiging tot stabilisering van het niveau van de werkloosheid – er lijkt een einde gekomen te zijn aan de trend van toenemende werkloosheid. Lichtpuntjes zijn ook de ontwikkeling van de kosten per eenheid produkt in relatie tot het buitenland en het inflatietempo. Dit zijn inderdaad lichtpuntjes, maar ik heb die wel geplaatst in het kader van een beschouwing die de structurele zwarigheden van onze economie niet ongenoemd heeft gelaten. Daarop is afgelopen vrijdag weer sterk gedoeld.

De heer Van Dis vraagt of het kabinet een neerwaartse bijstelling overweegt op grond van de nadere economische informatie en vooruitzichten. De vraag van de heer Terlouw of wij Bestek'81 nu als afgedaan kunnen beschouwen en of er een nieuwe Bestek-nota komt, kan ik tegelijkertijd beantwoorden, want in wezen gaat het om dezelfde vraag.

In het begin van mijn antwoord gaf ik al te kennen dat wij overtuigd zijn en blijven van de juistheid van de richting en de aard van het gekozen beleid en ervan overtuigd blijven dat de economische problematiek, die nu in haar volle omvang voor ons staat, niet anders overmeesterd kan worden dan met deze methode. Ik heb ook gezegd dat, op grond van nader ter beschikking komende gegevens en bange verwachtingen die zich daarop stapelen, de realisatie van al die doelstellingen

met behoud van de randvoorwaarden aanzienlijk bemoeilijkt dreigt te worden, of misschien al is bemoeilijkt. Dat zou kunnen betekenen dat wij het beleid op onderdelen moeten bijstellen.

Ter voorbereiding van nadere beslissingen daaronver dient de nota van het CEC-presidium, die wij hebben gevraagd en nu in bespreking hebben genomen. Daartoe dienen de vergaderingen van de raad voor economische aangelegenheden, waarvan de eerste inmiddels heeft plaatsgevonden. Daartoe dient het daarop te volgen beraad in de Ministerraad. Dat alles zal moeten uitmonden in beleidsvoornemens, te presenteren in het kader van de begroting voor 1980.

Het Bestek '81 is dus in het geheel niet van de tafel. De wenselijkheid en wellicht de noodzaak van bijstelling op onderdelen daarvan is voorwerp van actuele en voorlopig nog voortdurende discussie in het kabinet. Het is onze taak ter voorbereiding van de begroting voor 1980 daarmee bezig te zijn.

De heer Van Dis sprak over neerwaartse bijstelling van de overheidsuitgaven. Het is een optie, waarvan zal kunnen blijken dat die (ook) moet worden gekozen, al dan niet dus naast andere, nieuw in te zetten beleidsinstrumenten. Dit is onderwerp van nadere beschouwing in de Ministerraad en zal later ter discussie staan in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Veel stampei en ophef is door de oppositieleider gemaakt over ons hardop nadenken over de moeilijkheden die wij ontmoeten bij het realiseren van ons beleid ter oplossing van de economische problematiek. Wat lees ik – in het geheel niet tot mijn verwondering, maar het moet toch maar geciteerd worden – in de Volkskrant van dinsdag 22 mei? Daar lees ik: De PvdA is bezig met een herziening van het door haar in oktober gelanceerde tegenplan voor Bestek '81. Ik lees verder: De bijstelling van het PvdA-plan is noodzakelijk omdat de economische gegevens slechter zijn geworden. Is de heer Den Uyl er werkelijk verbaasd over dat wij datgene doen waarmee hij al lang bezig is?

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb eerst een blijde tijding voor de heer Van Agt. Ik heb hier het wettig en overtuigend bewijs, dat de bewuste CEC-nota is gepubliceerd door het kabinet op 23 juni, dus na de verkiezingen. Dat wil ik hem eerst als bewijs van hemelse bijstand mededelen.

Het citaat van de heer Van Agt lijkt mij correct. Uiteraard is de fractie van de PvdA bezig in het licht van de meest recente economische gegevens haar uitgangspunten te toetsen. Het enige wat ik de Minister-President verwijt en verweten heb is, dat hij op 26 april hier in alle standen heeft staan vol te houden dat we op de goede weg waren en dat geen herziening van het bestekbeleid aan de orde was. Vandaag staat hij het verhaal te houden dat hij op 26 april had moeten houden. Dan moet hij er ook de conclusie uit trekken dat blijkbaar met de methode van Bestek '81 het terugdringen van de werkloosheid tot 150.000 in 1981 niet wordt gehaald. Daar ging het om. Ik constateer tegelijk dat de heer Van Agt geen enkele opmerking heeft gemaakt over de beleidsconclusies die daaruit moeten worden getrokken waar het gaat om de standpuntbepaling van de Kamer over de moties.

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De heer Den Uyl gaat nu weer de zoveelste termijn invoeren. Ik meen dat hij geen enkel nieuw punt naar voren brengt.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik geef thans gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

□

De heer **Den Uyl** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb er behoefte aan, het standpunt van mijn fractie over enkele moties kort te motiveren. Dat geldt in de eerste plaats voor de motie van de heer Engwirda c.s. op stuk nr. 35. Deze motie bepleit dat de Regering bij de Kamer voorstellen indient met betrekking tot een meer inflatieneutrale belastingheffing, daarbij rekening houdend met gerechtvaardigde belangen van eigen-woningbezitters, die met hypothecair krediet financieren.

Mijn fractie zal voor deze motie stemmen, maar dan wel heel nadrukkelijk tegen de achtergrond van het betoog, dat de heer Engwirda in eerste instantie over deze zaak heeft gehouden, waarin hij nadrukkelijk heeft gesteld dat naar het oordeel ook van de fractie van D'66 de beperking van de rente-aftrek voor schulden uit hoofde van comsumptief krediet aan de orde dient te komen en de functie van de rente-aftrek en de rentebelasting met betrekking tot het consumptiebeleid in de beschouwingen dient te worden betrokken. Wij vinden de formulering in het dictum nogal eenzijdig maar gelet op de gegeven motivering in eerste instantie zal mijn fractie voor deze motie stemmen.

Na de wijziging, die de heer Terlouw zoëven heeft gebracht in de motie van de heer Engwirda c.s. op stuk nr. 34, handelend over het prioriteit geven aan vormen van indirecte belastingen, selectief toegespitst op energieverslindende, milieuvervullende produkten, zal mijn fractie met overtuiging haar stem aan deze motie geven, met de aantekening dat wij onder 'vormen' van indirecte belastingen uiteraard ook heffingen verstaan. Ik neem aan, dat dit niet op tegenspraak zal stuiten bij de indieners.

De heer Den Uyl (PvdA) aan het woord

Den Uyl

De motie-Engwirda c.s. op stuk nr. 37 vraagt de Regering te bevorderen dat bij de toepassing van de prijscompensatie de stijging van energie- en milieukosten daarin niet wordt doorberekend.

Ik acht dit een belangrijke uitspraak, die de Kamer wordt gevraagd. Waar het geldt het zuiveren van de prijsindex heeft mijn fractie steeds van harte meegewerkt. Wij hebben er altijd naar gestreefd de werking van de indirecte belastingen eruit te zuiveren. Bovendien hebben wij meer dan eens aandacht gevraagd voor de problematiek van het doorwerken van de stijging van de grondstofkosten. Wij vinden dus, dat het probleem reëel is en bespreekbaar dient te zijn. Mijn fractie zal echter tégen deze motie stemmen en wel op drie gronden.

In de eerste plaats gaat het naar ons oordeel niet aan, zonder meer te stellen dat de stijging van energiekosten buiten de prijscompensatie dient te blijven aangezien immers bij die stijging niet alleen de schaarste een rol speelt. Helaas moeten wij constateren, dat de geschiedenis van de laatste maanden aangeeft, dat ook winstnemingen en reserveringspraktijken van de oliemaatschappijen een belangrijke rol spelen. Het zou zeer ondoordacht zijn, daaraan steun te geven door aanvaarding van de motie.

In de tweede plaats vinden wij dat een dergelijke uitzuivering van de prijscompensatie alleen kan en mag plaatsvinden in een duidelijk inkomenspolitiek kader. Wij moeten waken tegen denivellerende gevolgen. In de derde plaats heeft de SER dit onderwerp in studie. Men heeft zojuist de samenstelling van de commissie, die hiernaar een onderzoek uitvoert, bijgesteld. Wij vinden het niet verantwoord, vooruitlopend op het SER-onderzoek een uitspraak te doen over deze zaak als wisten wij het reeds bij voorbaat.

Wij zullen stemmen voor de motie van de heer Van der Spek, al zouden wij het misverstand willen vermijden dat wij tegen onderzoek ten aanzien van de daarin in het geding gebrachte zaak op zichzelf zijn. Wij steunen het dictum, dat zich verzet tegen het zich bij voorbaat richten op stringente wettelijke bepalingen.

Wij zullen voorts voor de motie van de heren Nypels en Engwirda stemmen, voorkomend op stuk nr. 41. Wij zijn van oordeel dat, waar mogelijk, in de onderhandelingen tot aftopping moet worden overgegaan. Ook stemmen wij voor de motie van de heer Waltmans, voorkomend op stuk nr. 44, omdat wij het daarin voorgestelde uitgangspunt met betrekking tot de adviesaanvrage aan de SER over de raamwet-inkomensvorming onderschrijven.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een stemmotivering ten aanzien van een drietal moties. Allereerst is er de motie nr. 32 van de heer Den Uyl over de kortingen op de sociale uitkeringen. Wij zijn, zoals bekend is, bereid om eraan mee te werken dat er geen nieuwe overcompensaties voor sociale uitkeringen plaatsvinden. Echter, aangezien er op 1 juli 1979 geen wijzigingen komen in de werknemerspremies, zullen er op die datum ook geen overcompensaties kunnen ontstaan. Op grond daarvan is er geen enkele billijking te vinden ten aanzien van het aanbrengen van kortingen. Daarom zullen wij uiteraard onze stem geven aan deze motie.

Aan de motie van de heren Van der Doef en Waltmans, voorkomend op stuk nr. 40, inzake passende arbeid zullen wij na enige aarzeling onze stem geven. Wij zijn het eens met de in de motie aangegeven prioriteitenstelling. Deze houdt onder meer in dat bij het verkrijgen van voldoende werkgelegenheid allereerst het accent moet worden gelegd op allerlei maatregelen op het gebied van het arbeidsmarktbeleid, zoals deze in de overwegingen worden aangegeven. Daarbij is ook van betekenis de methode van arbeidsbemiddeling, zoals die in Utrecht is aangegeven met de Banenmarkt. Onze aarzeling werd verklaard door de mogelijkheid, dat de motie zou suggereren dat het begrip 'passende arbeid' niet gewijzigd zou moeten worden.

Aanpassing van het begrip 'passende arbeid' is in onze ogen zeer zeker mogelijk en wenselijk. De motie sluit dit alleen niet uit. Op die grond zullen wij toch ondanks die aarzeling onze stem aan deze motie geven.

De motie van de heer Waltmans op stuk nr. 44 zal onze stem niet krijgen, ook al zijn wij het eens met de overwegingen, waarin een aantal doelstellingen ten aanzien van het inkomensbeleid wordt gegeven. Wij kunnen ons vinden in de argumentatie van Minister Albeda, als deze stelt dat bij de adviesaanvrage bij de raamwet inkomensvorming de inhoud van het inkomensbeleid als zodanig niet direct aan de orde is. Op die grond, op procedurele gronden dus zullen wij onze stem niet aan deze motie geven.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil enkele tegenstemmen van onze kant motiveren. De motie van D'66 op stuk nr. 46 vraagt om hogere belasting op energieverslindende en milieuvervuilende luxe produkten, maar geeft geen enkele verduidelijking, welke produkten dat precies zullen zijn. Aangezien er geen verduidelijking is, vinden wij het niet verantwoord bij voorbaat te zeggen dat dit soort belastingverhoging gunstig is.

De motie op stuk nr. 37 heb ik in een vorige instantie al besproken. Dat is een directe handreiking aan de Regering om te werken aan een verdere afbraak van de prijscompensatie. Van verschillende kanten wordt dit ook door de Regering luide toegejuicht. Dat alleen al zou voor ons reden genoeg zijn om niet voor de motie te stemmen.

De motie van de heren Den Uyl en Engwirda op stuk nr. 43 hecht een naar onze mening te grote waarde aan de wijsheid van het Centraal Planbureau dat zich tot nog toe niet heeft onderscheiden door een al te goede en waardevolle raadgeving aan de Regering. Wij hebben aan deze motie geen behoefte.

De motie van de heer Waltmans op stuk nr. 44 gaat merkwaardigerwijze helemaal uit van de kaders, die de Regering stelt: de matiging waarnaar wordt gestreefd en de bestaande financiële ruimte. Wij accepteren deze door de Regering vastgestelde categorieën niet en zullen daarom tegen deze motie stemmen.

□

De heer **Koekoek** (BP): Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij nodig, over twee ingediende moties een stemverklaring af te leggen. Het stemgedrag wat de andere moties betreft spreekt voor zich zelf. De motie van de heer Den Uyl op stuk nr. 32 wil nog meer kortingen op de sociale uitkeringen voorkomen. Ons standpunt is altijd geweest en is nu nog dat door controle op de sociale uitkeringen direct al 10% kan worden bezuinigd.

Mijn bezwaar tegen een bezuiniging van 5 procent op alle uitkeringen is, dat dit ertoe kan leiden dat ook degenen die misbruik maken van de sociale uitkeringen weliswaar die korting krijgen, maar dat allen die wel recht hebben op een uitkering hieronder ook moeten lijden. De goeden moeten dan onder de kwaden lijden. Vandaar dat ik het onverantwoord vind om nog langer steun te verlenen aan het regeringsbeleid om zonder meer op alle sociale uitkeringen te korten. Dat is niet nodig.

Koekoek

Voorts wil ik een stemverklaring afleggen over de motie van de heer Engwirda op stuk nr. 36. Wij zijn altijd tegen belastingverhoging geweest.

Wij weten dat met betrekking tot het milieu vaak overdadigheden plaatsvinden. Wij kunnen echter de Regering geen steun verlenen om extra belasting te heffen op de produkten die milieuschadelijk zijn. Wij komen dan in strijd met het standpunt dat wij altijd hebben ingenomen.

□

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De motie van de heer Den Uyl, gericht tegen de voortgang van Bestek '81, zullen wij uiteraard afwijzen. Datzelfde geldt voor zijn motie die het consumptief krediet betreft. Wij hebben daar bepaald geen behoefte aan. Bovendien hebben wij bezwaar tegen de voorgestelde discussie over de rente-aftrek. De heer Engwirda heeft ook een motie ingediend over het hypothecair krediet. De Regering heeft toegezegd dat zij aan de hand van de Hofstra-rapporten nadere voorstellen zal doen. Wij zullen daarom die motie niet steunen.

De motie van de heer Den Uyl betreffende de WIR zal onze instemming ook niet ontvangen. Wij menen dat in het door het vorige kabinet ontworpen voorstel voor een WIR tevens begrepen was dat daar subsidies kunnen plaatsvinden voor investeringen die overigens ook tot stand zouden komen. Wij menen voorts dat het goed is, nu eerst eens enige tijd, ook vanuit *een oogpunt van rechtszekerheid, de* werking van deze WIR af te wachten, vóór daarvan weer grondslagen ter discussie te gaan stellen, afgezien van wat er verder nog moet worden ingevuld.

De heer Engwirda heeft op stuk nr. 37 een motie ingediend, waarin de Regering wordt gevraagd te bevorderen dat bij de toepassing van de prijscompensatie, de stijging van de energie- en milieukosten daarin niet wordt doorberekend. Wij hebben bij deze motie de overweging dat het een naar ons oordeel in beginsel juiste gedachte is. Aan de andere kant moeten wij wel in de gaten houden dat het hier gaat om een zaak die je niet zo maar even, vanuit de politiek, kunt opleggen aan anderen. Wij zullen onze steun aan deze motie geven, zij het dat wij deze motie, waarin wordt gevraagd aan de Regering dit te bevorderen, zo verstaan dat wij het kabinet vragen deze belangrijke en goede zaak in goed overleg met het bedrijfsleven te bespreken en te bevorderen dat maatregelen in die richting tot stand kunnen komen.

De motie van de heer Van der Spek zullen wij niet steunen, omdat wij het redelijk vinden dat die zaak wordt aangekaart. De heren Van der Doef en Waltmans hebben een motie ingediend, waartegen ik tijdens de discussie al verschillende bezwaren heb aangevoerd. Ik wijs op het punt van de wettelijke regeling van rechten van werkzoekenden, een zaak die echt niet zo kan. Overigens is de motie zeer eenzijdig, daardoor onjuist en voor een deel overbodig.

Ik kom verder bij de motie van de heren Nypels en Engwirda over de aftopping van prijscompensatie. De motie, waarnaar verwezen wordt, had destijds onze instemming niet vanwege de lage grens. Ook wij vinden dat hogere inkomens behoren bij te dragen, maar als in deze motie nu gevraagd wordt, tot een aftopping van prijscompensatie in 1979 te komen op een ogenblik waarop meer dan 3/4 van de c.a.o.'s al zijn afgesloten, dan vinden wij het mosterd na de maaltijd en hebben wij *er geen behoefte aan die motie* te steunen.

Wij zullen ook stemmen tegen de motie van de heren Den Uyl en Engwirda met betrekking tot de middellange-termijnraming. De Minister van Financiën heeft uiteengezet dat dit nu niet kan en dat dit volgend jaar komt. Wij gaan er daarbij vanuit dat de nodige bijstellingen ons wel degelijk geworden. Deze motie behoeft op dit moment geen steun.

Ik kom vervolgens tot de motie van de heer Waltmans. Die motie trapt feitelijk een open deur in, omdat hetgeen daarin staat al in het bestekbeleid is begrepen. In die zin kan men de motie overbodig verklaren, maar omdat wij de gedachte die erin is vastgelegd steunen, zullen wij onze steun aan die motie niet onthouden.

Ten slotte kom ik tot de motie die de heer Terlouw heeft ingediend en die een wijziging behelst van de motie-Engwirda. De gedachte die daarin wordt vastgelegd wijzen wij niet af. Het kan heel wel zijn dat wij zullen moeten komen tot het nader bezien van de mogelijkheid om langs deze weg de consumptie van dergelijke produkten af te remmen. Aan de andere kant zijn wij van mening dat een uitspraak dat dit hoge prioriteit moet hebben op dit moment en in deze vorm te prematuur is. Wij zijn van mening dat over die mogelijkheid – die wij uitdrukkelijk niet afwijzen en waarvan wij erkennen dat wij daarvoor wel eens kunnen komen te staan – nu niet moet worden beslist. Wij willen ons daarop nu dus nog niet vastleggen, omdat dit in het totaal van de begrotingsproblematiek straks moet worden bezien.

□

De heer **Lubbers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen onze stem niet kunnen geven aan de motie-Den Uyl, voorkomende op stuk nr. 33. Wat het gestelde onder b. in het dictum betreft, willen wij de resultaten in het kader van de Hofstra-studie afwachten, zoals is toegezegd. Ter zake van de overige elementen komt het ons in dit stadium overbodig voor. Het spijt ons tegen te moeten stemmen, in die zin dat mijn fractie juist ten aanzien van dit onderwerp de nodige impulsen heeft gegeven.

Ik kom tot de motie-Engwirda, voorkomende op stuk nr. 35. Om precies dezelfde reden, te weten een onderdeel van de Hofstra-problematiek dat hier in het geding is, zullen wij tegen deze motie stemmen.

Wij zullen stemmen vóór de motie op stuk nr. 46. Deze gewijzigde motie spoort in hoge mate met datgene wat wij in dit debat ter zake van de indirecte belastingen hebben opgemerkt.

Bij de motie op stuk nr. 37 is het ons opgevallen dat in het dictum wordt gesproken over het woord 'bevorderen'. Dat is in motietaal een nogal mystiek woord. Afwegend, zullen wij vóór deze motie stemmen, waarbij wij aantekenen dat wij ervan uitgaan dat deze motie beoogt, te bevorderen dat er een studiefase komt ten aanzien van deze zaak, ten einde tot de gewenste zorgvuldigheid te komen in de besluitvorming, zowel aangaande het principe – het is naar ons oordeel zeker geen vanzelfsprekendheid – als voor de gewenste vorm. Op zich zelf achten wij het wel juist – zeker vandaag de dag bij de ontwikkelingen op het gebied van energie en milieu – dat deze zaak nadrukkelijker in de belangstelling komt te staan. Om die reden zullen wij vóór *de motie stemmen.*

Wij zullen onze steun niet kunnen geven aan de motie-Van der Spek. Wij zijn van mening dat het mogelijk moet zijn dat ter zake via een advies meer inzicht wordt verschaft. Het bij voorbaat afzien van een adviesaanvrage achten wij onjuist. Om die reden zullen wij geen steun aan deze motie kunnen verlenen.

Ik kom tot de motie van de leden Van der Doef en Waltmans, voorkomende

Lubbers

op stuk nr. 40. Wij zijn het van harte eens met de derde overweging. Wij hadden die zelf niet beter kunnen formuleren en wij kunnen ons daarin dan ook woord voor woord herkennen. Het is, gezien deze centrale constatering, bijzonder spijtig dat daaromheen geen motie is gebouwd die onze steun kan hebben. Waarom moeten wij onze steun onthouden aan deze motie? Wij moeten ertegen stemmen, omdat er ter zake van het door de Regering gevoerde beleid een eenzijdigheid wordt gesuggereerd die in het regeringsbeleid naar ons oordeel niet aanwezig is.

Het spreekt voor zich dat wij zullen stemmen vóór de motie op stuk nr. 41.

Ik kom nu bij de motie op stuk nr. 43. Het is op zich zelf sympathiek, zo spoedig mogelijk te willen komen tot een nieuwe middellange-termijnraming. Zij die het debat hebben kunnen volgen, weten echter dat met de uitspraak over deze motie in feite een keuze dreigt te worden gemaakt tussen een vluggertje als raming of een zorgvuldig met sectorale analyses onderbouwde raming. Ik kies voor de laatste en zal daarom mijn stem aan de motie onthouden. Ik wens hierbij aan te tekenen dat ik de Regering dringend verzoek, voor zover er voorlopige gegevens met enige hardheid ter beschikking zullen komen, deze ook onverwijld ter beschikking van het parlement te stellen.

Tegen aanneming van de motie op stuk nr. 44 kunnen wij geen enkel bezwaar hebben. Zelfs het antwoord van de Minister kwam ons voor als een even grote open deur als de motie zelf. Wij achten het geen bezwaar dat er veel wind waait door twee open deuren van deze inkomenspolitieke kwestie.

Over de motie op stuk nr. 32 merk ik het volgende op. Over de totale inkomenspolitieke context waarin wij de vraag of en zo ja, in welke mate voorschotten op bijgestelde berekeningen van sociale uitkeringen kunnen worden genomen, zullen beoordelen, is onze opstelling glashelder. Wij wachten ter zake het 1 juli-pakket af. Hoe dan onze opstelling zal zijn tegenover voorstellen voor de bijstelling in de berekening van sociale uitkeringen, zal, zoals bekend is, geheel afhangen van de samenstelling van het pakket. Dit is de reden dat wij tegen de motie zullen stemmen.

Wij onderschrijven van harte de constatering die ons de kern lijkt te zijn van de motie op stuk nr. 34, namelijk dat het gewenst is, de Wet op de Investeringsrekening sterker te richten. Wij tekenen vervolgens aan dat de formulering, gebruikt in de motie, 'constaterende, dat de WIR investeringen premieert, die ook zonder subsidie tot stand zouden komen' onjuist is. Als ik één keer een term van de heer Den Uyl mag lenen, zeg ik dat deze formulering verbijsterend is voor iemand die mede aan de wieg van het wetsontwerp heeft gestaan. Desalniettemin achten wij de strekking van de motie zo goed dat wij ervoor zullen stemmen, niet in de laatste plaats omdat de onjuiste formulering waarover ik zojuist sprak, ook is gebruikt door onze Europese lijsttrekker, de heer Beumer. Een betere legitimatie had de heer Den Uyl zich niet kunnen denken.

De motie-Den Uyl c.s. (15 081, nr. 32) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en de BP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Den Uyl c.s. (15 081, nr. 33) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Den Uyl c.s. (15 081, nr. 34) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de BP alsmede de leden Van Muiden, Notenboom en Van Rooijen tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Engwirda c.s. (15 081, nr. 35) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, DS'70 en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Engwirda c.s. (15 081, nr. 37) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP, alsmede het lid Van der Gun tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Spek c.s. (15 081, nr. 38) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PSP, de PvdA, D'66, de PPR en de CPN vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Van der Doef c.s. (15 081, nr. 40) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en de PSP vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Nypels c.s. (15 081, nr. 41) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Den Uyl c.s. (15 081, nr. 43) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Waltmans c.s. (15 081, nr. 44) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de CPN en de BP tegen deze motie hebben gestemd.

De motie-Terlouw c.s. om de consumptie van energieverslindende en milieuvervuilende luxe produkten af te remmen (15 081, nr. 46) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de CPN, alsmede de leden Van Rooijen en Notenboom tegen deze motie hebben gestemd.

Ik stel voor, de brieven van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, over de Voortgangsnota Bestek '81 (15 081, nrs. 28-29 en 45) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: In verband met de aanwezigheid van de Minister van Economische Zaken ad interim stel ik voor, thans eerst te beslissen over de wetsontwerpen nrs. 15 498 en 15 402.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Verlenging van de werking van het Koninklijk besluit van 1 april 1964 (Stb. 110), houdende onverbindend-**

verklaring van bepalingen betreffende verticale prijsbinding in mededingingsregelingen (15 498).

Het amendement-Kolthoff c.s. (stuk nr. 6) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 1, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Kolthoff c.s. (stuk nr. 6), wordt zonder stemming aangenomen.

De overige onderdelen van het wetsontwerp worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Regelen voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor leveringen van produkten (Wet overheidsopdrachten voor levering van produkten) (15 402)**.

Het amendement-Wöltgens c.s. (stuk nr. 10) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel 1, zoals het is gewijzigd door aanneming van het amendement-Wöltgens c.s. (stuk nr. 10), wordt zonder stemming aangenomen.

De overige onderdelen van het wetsontwerp worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PSP en de CPN wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de **brieven van de Minister en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de woningbouw 1979 (15 558, nrs. 1-2)** en van:

de motie-Kombrink c.s. over het opvoeren van de woningwetbouw in de Randstad (15 558, nr. 3);

de motie-Kombrink c.s. over het inhalen van de achterstand in de sector van de sociale woningbouw (15 558, nr. 4);

de motie-Kombrink c.s. over de prijsbijstelling voor stichtings- en investeringskosten van nieuwbouw en vernieuwbouw (15 558, nr. 5).

De beraadslaging wordt hervat.

□

Minister **Beelaerts van Blokland**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het woningbouwprogramma 1979 en met name – dat was eigenlijk het punt dat aan de orde was – de accentverschuiving naar het westen, is door de geachte afgevaardigde Kombrink gesproken over het bagatelliseren van die verschuiving. Voorts maakte hij een opmerking over de koerswijziging waarvan sprake zou zijn. Uit zijn woorden kon men opmaken dat het nogal abrupt was, waarbij hij de kanttekening plaatste dat zijns inziens ingegrepen werd in een lopende planning van een gemeente en dan nog op een zeer laat moment.

Natuurlijk kan men, afhankelijk van de invalshoek van waaruit men spreekt, over 'bagatelliseren' spreken. Dit is niet te bestrijden. Het hangt er natuurlijk van af vanuit welke optiek men het benadert. Met evenveel recht is te spreken van een opblazen van bepaalde zijde van een zaak, die het op zich zelf wel waard is dat er grote aandacht aan wordt besteed. Op zich zelf is het toch wel een overdrijving. Een goed Nederlands gezegde zegt dat overdrijving schaadt.

Ik wil nogmaals zeggen dat ten aanzien van de accentverschuiving het beleid neerkomt op toevoeging aan het programma voor het westen van 2000 woningen. Dat is ook algemeen door de Kamer aanvaard. Er zit dus niets abrupts aan. Dan gaat het er ook nog om te bezien of er voor de tweede tranche van de 700 woningen ook nog plaats is in het westen. Terecht heeft de geachte afgevaardigde Dijkman vanuit zijn benadering een paar kanttekeningen geplaatst bij de verschillende randvoorwaarden, waarmee rekening moet worden gehouden. Zou men daar geen rekening mee willen houden, dan wordt men daarmee in de praktijk toch geconfronteerd. Ten slotte moet een bouwvergunning worden geweigerd wanneer er bij voorbeeld geen goedgekeurd bestemmingsplan is. Als je geen eigenaar bent van de grond, kan je ook niet bouwen.

Wat dat betreft is het inderdaad de vraag of het beleidsstreven om die accentverschuiving te realiseren zal lukken. Vandaar ook dat er verschillende ijkmomenten in zitten. En vandaar ook dat nadrukkelijk mede namens de Staatssecretaris door mij kan worden gezegd, dat de adviescommissies Verdeling Rijkssteun Woningbouw daarbij worden ingeschakeld.

Wat dan nog de zogenaamde abrupte koerswijziging betreft – ik weet niet meer wat er in ons land dan nog 'abrupt' te noemen is – wil ik wijzen op de behandeling van de Verstedelijkingsnota, voorwaar geen geringe behandeling. De nota heeft nogal wat aandacht gekregen van de vaste Commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ook toen was er zeer nadrukkelijk sprake van het leggen van

De heer Kombrink interrumpeert Minister Beelaerts van Blokland

Beelaerts van Blokland

een accent op het westen. Dat dit een donderslag bij heldere hemel zou zijn, gaat er bij mij niet in. Dan zou men niet meer volgen wat in de openbaarheid plaatsvindt.

Wat de opmerking aangaat dat de lopende planning van de gemeente min of meer op de tocht zou komen te staan, moet ik toch zeggen dat de waarheid wordt miskend. Het probleem is dat gemeenten met moeilijkheden en problemen zitten om hun planning hard te maken. Uit een door ons overgelegd staatje blijkt, dat het gemiddelde realisatiepercentage aan het einde van het jaar ook wat de woningwetbouw betreft, dus niet alleen wat de vrije-sectorbouw aangaat, dat wil zeggen de bouw die de overheid nog min of meer in de hand heeft, nog geen 76 haalt. Ik praat dan nog niet eens over een middellange-termijnplanning, maar over een jaarplanning. Dit betekent dan toch dat bij de lopende planning, die zogenaamd abrupt verstoord zou worden, nogal wat vraagtekens geplaatst kunnen worden.

Ik heb meer de indruk – ik heb er op zich zelf alle begrip voor dat het moeilijk is binnen een jaar tot een verantwoorde planning te komen – dat de gemeenten daarmee moeilijkheden hebben. Maar wij moeten dan niet andersom redeneren en zeggen, dat de lopende planning in gevaar gaat verkeren. Dat is namelijk niet het probleem. Het probleem is: hoe kan je staat maken op de jaarlijkse gemeentelijke planning? Vandaar dat wij in nauw contact met de adviescommissie proberen te komen tot een betere opzet.

De heer **Kombrink** (PvdA): U zou daarmee dus de stelling willen verdedigen dat er geen gemeenten zijn die dit jaar méér kunnen bouwen en al heel reële plannen daarvoor hebben ingediend dan vanaf het moment dat definitief besloten zou worden tot verschuiving, door u mogelijk wordt gemaakt.

Als u die stelling niet bevestigt, houdt dat ipso facto in dat u gemeenten, die meer kunnen produceren en die daaraan ook behoefte hebben, het onmogelijk maakt om dat te doen. U maakt het hun onmogelijk voornemens om tot een hogere produktie te komen ten uitvoer te leggen,

De heer **De Beer** (VVD): En dat wordt gezegd door iemand van een partij, die niets anders doet dan ik-weet-niethoeveel gemeenten in het land kort en klein houden wat de woningbouw betreft!

Minister **Beelaerts van Blokland**: Het antwoord is gedeeltelijk al gegeven, en vrij treffend. Het is in ons land niet zo dat een gemeente op zich zelf alleen kan bepalen wat er gebouwd wordt binnen de gemeentegrens. Het is niet voor niets dat die adviescommissies er zijn en dat ook de ruimtelijke ordening een duidelijke beperking geeft. Overigens heb ik de geachte afgevaardigde goed verstaan; hij heeft zelf de woningbehoefte genoemd. Wij streven ernaar om, als de woningbehoefte inderdaad erg groot is, in die gemeenten ook te bouwen. Dat betekent concreet dat, wanneer er in een gemeente een geweldige behoefte is, die ook in de regio moet worden gezien – je mag een gemeente niet te geïsoleerd bekijken –, als de capaciteit er is en de gemeente in een tekortgebied ligt, er aandacht aan wordt besteed.

De heer **Kombrink** (PvdA): U voegt nu een heleboel zaken toe: een tekortgebied en de behoefte moet groot zijn. Dat zijn allemaal toevoegingen waartoe u verplicht bent, omdat het woningwetprogramma als zodanig kennelijk te laag is. Dat neemt niet weg dat u, waar op zich zelf wel degelijk behoefte bestaat en wel degelijk mogelijkheden tot bouwen bestaan in de woningwetsector, dat gemeenten onmogelijk maakt op grond van de aan te brengen verschuiving zonder tussentijds tot een verhoging van het programma te komen.

Minister **Beelaerts van Blokland**: U weet, mijnheer de Voorzitter, dat er met de woningbouw veel geld uit 's Rijks schatkist is gemoeid. U weet waarachtig wel dat het op dit moment niet de allergemakkelijkste tijden zijn. Dat betekent dat wij de woningbouw daar laten plaatsvinden waar de grootste tekorten zijn. Dat is op zich zelf een verantwoord beleid.

Wanneer een gemeente een heel grote woningbehoefte heeft en zij ook de capaciteit heeft om te bouwen, zullen wij bezien – dat is tot nu toe altijd het beleid geweest – of wij aan die behoefte ter plaatse kunnen voldoen. Dat is nu en was ook verleden jaar het geval. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat wij verleden jaar het woningbouwprogramma hebben gehaald, zulks in tegenstelling tot vele opmerkingen dat dit niet het geval zou zijn.

De heren Dijkman en Kombrink hebben behartigenswaardige woorden gewijd aan de randvoorwaarden in het kader van de arbeidsmarkt.

De vraag is natuurlijk of je de arbeidsmarkt erg moet aanzetten. Het is ook een operatie met twee tranches: 2000 en eventueel nog 700 erbovenop in het westen. Ik heb het dan over drie provincies, die bovendien niet een gesloten arbeidsmarkt vertegenwoordigen, waardoor het vrij moeilijk is precies in te schatten wat het effect is.

Ook in het verleden zijn wel eens 1600 of 2000 woningen meer gebouwd in een bepaald landsdeel. Uit wat er in het verleden is gebeurd – ook het recente verleden, bij voorbeeld 1976–1977 – zou je kunnen concluderen dat die 2000 woningen in elk geval wel kunnen zonder dat er ongelukken gebeuren. Een aantal van 2700 is natuurlijk weer wat meer. Ik heb gezegd dat er een effect van te merken is op de arbeidsmarkt, maar dat die het waarschijnlijk toch wel kan verwerken ook al door de spreiding in de tijd.

Ik geef de geachte afgevaardigde de heer Kombrink onmiddellijk toe dat je, als je het erg zwart ziet, kunt zeggen dat er toch sprake is van een verhoogde druk. Dat is waar, maar op grond van het verleden meen ik dat de markt het wel ongeveer kan verwerken. Wij houden van maand tot maand de vinger aan de pols wat de arbeidsmarktsituatie betreft, ook per provincie. Wij zullen het blijven volgen.

Natuurlijk weegt de arbeidsmarkt heel zwaar, met name in het westen. Anderzijds moet het niet overdreven worden; te meer niet omdat er door het wat achterblijven in de vrije sector wat ruimte ontstaat. Zoals bekend vergt de vrije-sectorbouw wat meer manuren dan de gemiddelde woningwetwoning. In Noord-Holland vonden bovendien nogal wat verschuivingen plaats; er is zelfs sprake van een verschuiving van 63% qua realisatiegraad en 37%. Daaruit valt af te leiden dat er binnen de bouwmarkt altijd wel wat schommelingen zijn. Deze schommeling (2700 woningen) is vrij groot, zij het dat het nog de vraag is of dat beleidsstreven gelukt, maar niet van die omvang dat het per se niet kan omdat het tot ontwrichting zou leiden. Dat zou een te zware aanzet zijn.

De heer **Dijkman** (CDA): Is de grotere ruimte op de arbeidsmarkt nu wellicht reeds het gevolg van het beleid om de bouw van overheidsgebouwen te temporiseren? Gaat dat nu reeds effect sorteren?

Minister **Beelaerts van Blokland**: Dat is een algemeen verschijnsel in de B- en U-sector. De landbouw heeft de bouw een ontzaglijke injectie gegeven en dat is nu iets minder geworden. Alles bij elkaar zien wij in deze sector niet alleen bij de overheid, maar meer in het algemeen een iets afnemende investe-

ringsdrang. Dat is echter nog heel gering. Daar is geen sprake van een plotselinge ommekeer. Er is een heel lichte verbetering van de arbeidsmarkt in het westen, maar dat is wel een hele lichte. Daarom is het erg gevaarlijk dat aan een bepaalde sector toe te rekenen. Dat lijkt mij iets te hypothetisch.

De heer **Kombrink** (PvdA): Afgezien van het bericht dat zelfs in Friesland, naar het oordeel van de Raad van de Arbeidsmarkt daar, een afstraling kenbaar is van de spanning op de arbeidsmarkt in de Randstad.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Met name door de activiteit in de zuidelijke IJsselmeerpolders.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dat heeft in elk geval ook een uitstraling op het noordelijk deel van de Randstad. Ik meen ook te weten dat daar het afgelopen jaar een lichte kostenexplosie heeft plaatsgevonden, die men kan terugvinden in de ontwikkeling van de stichtingskosten. Op die manier lopen die zaken.

Meent de Minister het effect op de arbeidsmarkt van die extra produktie in de Randstad geheel te kunnen isoleren van het effect op de arbeidsmarkt van het inhalen van de produktieachterstand? Dat komt immers nog eens bovenop een al gespannen arbeidsmarkt. Is het, als wij dat wat betreft de Woningwet willen doen, niet verstandig ons van de instrumenten te voorzien om tijdelijk althans de mogelijkheid te hebben in andere sectoren tot een afremming te komen?

Minister **Beelaerts van Blokland**: Het verhaal van de heer Kombrink is op zichzelf niet onlogisch. Trouwens, ik zou de laatste zijn om aan te nemen dat verhalen van hem volstrekt onlogisch zouden zijn, zij kunnen hooguit politiek gekleurd zijn. De heer Kombrink heeft ook al voorzien – hij heeft ook die profetische blik gehad – dat de vrije sectorbouw ook zonder het hanteren van de rijksgoedkeuring achter zou blijven. Dat zien wij nu inderdaad. Daardoor ontstaat al enige ruimte.

Wij hebben toegezegd dat het instrument van de rijksgoedkeuring rond eind juni zal worden ingezet. Daarmee hebben wij dan een extra sturingsmechanisme.

Ik ben er niet op uit, op het gebied van de volkshuisvesting te bagatelliseren, maar wij moeten ook niet in overdrijving vervallen. De arbeidsmarkt heeft de laatste jaren, onder moeilijke omstandigheden, een schommeling van zo'n duizend à tweeduizend ook wel doorstaan. Nu geef ik toe dat 2700 weer meer is dan die 2000. De vrije sector-bouw is echter iets aan het inkrimpen. Dat zijn juist de huizen die veel manuren vergen. Zoals wij het nu kunnen bekijken kan de markt het waarschijnlijk wel verwerken.

Ik heb overigens in antwoord aan de heer Dijkman al gezegd dat er nog andere randvoorwaarden zijn waarop bij de plancapaciteit gelet moet worden. Het is natuurlijk toch de vraag of dat beleidsstreven van 55% ten volle wordt gehaald. Wij volgen dat zeer nauwlettend. Ik heb daarover ook contact met mijn collega van Sociale Zaken. Ik heb niet de indruk dat het niet zou kunnen.

Natuurlijk is het prettig, er gaat enige pressie op de arbeidsmarkt van uit. Het is echter niet een absolute grens die door de arbeidsmarkt wordt getrokken.

De heer Kombrink heeft nog gesproken over Friesland, Limburg en Emmen. Ik wil nog een opmerking maken over de brief van de hoofdingenieur-directeur in Friesland. Er was sprake van een misverstand, dat inmiddels door een gesprek van de Staatssecretaris met de voorzitter van de adviescommissie rijkssteun woningbouw is rechtgezet.

De HID had, enthousiast als hij is, geschreven dat het voor de gemeenten in de provincie Friesland zou betekenen dat de in eerder genoemde brief van de AVRW genoemde richtgetallen worden gereduceerd tot ongeveer 75%.

Overigens, het lijkt wat overdreven te zeggen dat dit nu zo'n geweldige schok is. Als men ziet wat de Friese gemeenten vergeleken met de planning van de adviescommissie de laatste tijd hebben gerealiseerd, dan blijkt dat genomen over de laatste vijf jaar het percentage op 70 ligt. Ik geef echter toe dat gezien de belangen het beter is vroeg dan misschien nooit op de ketting te springen.

De heer **Dijkman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik neem aan dat de Minister, toen hij sprak over 'enthousiast als hij is' bedoeld heeft dat de HID heeft geprobeerd zo snel mogelijk in te spelen op mogelijke tentatieve lijnen die op het departement lopen. Vanuit zijn optiek om zo veel mogelijk te voorzien in de volkshuisvesting, moet het echter een wat somber streven zijn geweest. Ik neem aan dat ik niet uit de woorden van de Minister mag beluisteren, dat hij dit soort van schrijvens als enthousiaste schrijvens wil betitelen.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Mijnheer de Voorzitter! Een enthousiast man behoeft nog niet altijd een enthousiaste brief uit zijn pen te laten vloeien. De HID heeft toch geschreven – dat lijkt mij voor de gemeenten een ingebouwde geruststelling – dat het niet juist en ook niet mogelijk was van de ene dag op de andere een nieuw systeem in te voeren en dat voor het lopende jaar zal worden volstaan met het geven van enkele algemene richtlijnen. Er zaten in de brief ook al allerlei ontsnappingsclausules. De HID ging ervan uit dat de 25% in het westen zonder meer 25% voor Friesland zou betekenen. Ik heb aangetoond dat dat niet juist is.

De heer **Nypels** (D'66): De contingenten per gemeente zijn vaak zo klein dat een reductie niet betekent dat er minder wordt gebouwd, maar dat een project niet door kan gaan, zodat er niet gebouwd wordt.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Dat is mij bekend. De heer Nypels heeft er gisteren al een antwoord op gekregen, toen ik over de kleine kernen sprak. Ik deel wat dat betreft zijn zorg. Ik heb ook de aandacht van de adviescommissie daarvoor gevraagd. Ik heb het als specifieke gebieden aangeduid. Het kan niet per kern worden bekeken. Het zal per regio of per streek van kleine kernen moeten worden bezien.

De heer Kombrink heeft een opmerking gemaakt over korting op principetoekenningen in Limburg. De principetoekenningen aan de gemeenten zijn overeenkomstig de adviezen, die mij zijn uitgebracht door de adviescommissies rijkssteun woningbouw. In Limburg is onlangs overleg gevoerd tussen de voorzitter van de betrokken commissie, de HID en de besturen van de zes grootste gemeenten. Gevraagd is toen zo spoedig mogelijk plannen en aanvragen in te dienen. Daaruit blijkt dat van korting geen sprake is.

Ten aanzien van Emmen is het advies gevolgd. Dat betekent 200 woningwetwoningen. De argumentatie ligt op het vlak van de ruimtelijke ordening en de zeer hoge uitgifte in 1978, waar ineens een soort sprong zat. Dit advies dateerde overigens van vóór de beleidsintentie. Dus van enige beïnvloeding kan geen sprake zijn geweest. Er is dus geen sprake van een geknepen advies door een beleid op rijksniveau.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Volgens mijn informatie heeft de HID aan de gemeentebesturen van die zes of acht Limburgse gemeenten, waaronder Maastricht, an-

dere informatie gegeven dan de Minister nu weergeeft. De adviescommissie zou 2815 woningen hebben geadviseerd. Medegedeeld zou zijn dat daarvan slechts 50% kan worden toegewezen (1407) en dat bovendien van dat aantal 35%, dûs 492, reeds vergeven is door het alsnog over te hevelen van 1978 naar 1979. Er blijkt een geweldige reductie uit. Ik neem aan dat degenen die dat gesprek met de HID hebben bijgewoond deze cijfers niet uit de duim zuigen. Daartoe zouden ze niet in staat zijn. Er moet dus ook afgezien van de schriftelijke informatie van de HID in Friesland mondelinge informatie over de tafel zijn gegaan van de kant van op zijn minst een HID, wat deze uitwerking heeft. Het wordt toch een knoeiboel op die manier?

Minister **Beelaerts van Blokland**: Mijnheer de Voorzitter! Er is zeer recent overleg gevoerd tussen de voorzitter van de adviescommissie, de HID en de grootste gemeenten. Ik neem aan, dat het daarin is rechtgezet. Ik heb ook gezegd dat er speciaal met Maastricht nog contact bestaat. Het kan wel degelijk betekenen – het is een ingewikkelde zaak – dat de HID een bepaalde brief heeft gestuurd (het is goed wanneer ook beleidsambtenaren met een zekere verantwoordelijkheid in een bepaalde mate alert zijn) waarover nog duchtig moet worden gesproken. Precies hetzelfde geldt voor de gemeenten, die hun planning inzenden, waarover nog gesproken moet worden, aangezien die niet altijd voor honderd procent deugt.

De heer **Kombrink** (PvdA): Zo gemakkelijk kan de Minister zich daarvan niet afmaken. De Staatssecretaris heeft in zijn brief aan de Kamer gesteld – dit is ook nog door de Minister in eerste termijn gezegd – dat is afgezien van een concretisering van de intentie om te gaan verschuiven en dat die concretisering pas in juni komt. Het is dan bijzonder vreemd dat gemeenten in verschillende delen van het land wel degelijk met concretiseringen cijfermatig worden geconfronteerd. Wanneer het gaat om een eigen initiatief van ambtenaren, is het wel een zeer vlot eigen initiatief, in strijd met de brief die aan de voorzitters van de adviescommissies is gestuurd.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Kombrink is out of date. Het overleg dat is gevoerd tussen de HID's en de voorzitters vond plaats na de brief. Dat is rechtgezet.

De heer **Kombrink** (PvdA): Het overleg van 28 april jl., maar eerder gegeven concretiseringen zijn in de richting van de gemeenten niet ingetrokken. Ik heb mij daarvan uiteraard vergewist voordat dit debat begon. Dan moet er maar met spoed opnieuw een circulaire uitgaan van de Minister naar de voorzitters van de adviescommissies of een instructie aan de HID's dat eerder gegeven informatie aan gemeenten bij dezen ingetrokken wordt en dat zij in juni nader van de Minister zullen horen. De verwarring is op dit moment nog steeds compleet.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wijs erop, dat dit een debat in hoofdlijnen is. Ten aanzien van de adviezen van een adviescommissie in Limburg kunnen, ongeacht de beleidsintentie op het nationale vlak, in de desbetreffende provincie ook qua bestemmingsplannen bepaalde dingen een rol spelen. Dat houdt natuurlijk mede verband met de opstelling van de HID; ik geloof niet dat men dit op een hoop moet vegen. Ik zeg echter toe, zoals ik in eerste termijn al heb gezegd, dat wij met de Limburgse gemeenten in kwestie die zaak nog eens zullen bekijken. Op zichzelf geldt evenwel het nationale beleid, dat ten aanzien van de verschuiving niet wordt gekort op dit moment.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Kombrink heeft gesproken over het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten; hij heeft de brief ten tonele gevoerd, waarin uitspraken worden gedaan over een gewenste verdeling tussen huur- en koopwoningen in het bouwprogramma (50–50). Die uitspraak is gedaan op grond van het nationale rayononderzoek 1978. Het bouwfonds moet, om tot die verdeling te komen, een aantal aannamen hebben gedaan, daar een dergelijke verdeling niet direct uit het onderzoek valt af te leiden. Zonder een nader inzicht in de aannamen is het niet mogelijk, een oordeel te geven over deze cijfers. Verder verwijs ik naar hetgeen ik gisteren hierover nog aan de Kamer heb meegedeeld.

De geachte afgevaardigde de heer Dijkman heeft gevraagd naar de tentatieve lijn en of die concreet kan worden ingevuld door de gelden, die klaar liggen voor de premie- en vrije sectorbouw en waarvan kan worden voorzien dat zij niet worden gerealiseerd nog dit jaar voor woningbouw in het westen aan te wenden. Voor zover de heer Dijkman doelt op de verschuiving binnen de sectoren, heb ik al gewezen op de besprekingen met Financiën. Op zichzelf is zijn suggestie waardevol.

Hij heeft ook gevraagd: waar komen de 700 woningen vandaan? Aangenomen dat de beleidsintentie volledig wordt gerealiseerd – ik heb nadrukkelijk over die twee tranches gesproken; dit zou dan de laatste zijn – zullen bij de huidige omvang van het bouwprogramma de 700 woningen uit de rest van Nederland moeten komen. Daarbij zal zorgvuldig te werk worden gegaan, zodat de prioriteitsgebieden buiten het westen niet in de verdrukking komen en het aantal tekortgebieden niet zal toenemen. De nadere adviezen van de AVRW-commissie spelen daarbij vanzelfsprekend een belangrijke rol. De Staatssecretaris is van plan, met die commissie overleg te voeren.

De heer **Dijkman** (CDA): De mededeling van de Minister, dat de 700 woningen uiteindelijk toch komen uit de gebieden buiten de Randstad, is duidelijk. Zal zulks ook plaatsvinden als duidelijk sprake is – zowel binnen de Randstad in eerste instantie, als daarbuiten in tweede instantie – van een achterblijven van de produktie van bij voorbeeld premiekoopwoningen of vrije-sectorwoningen? Ik wil hierover graag een duidelijk uitspraak van de Minister, juist omdat de CDA-fractie de stelling heeft beklommen, dat je eerst moet proberen, het totale beslag van de volkshuisvesting te bewaren voor de volkshuisvesting en pas in laatste instantie moet knabbelen aan bestemmingsplannen, die misschien operationeel zijn en waaromtrent de Minister in eerdere instanties heeft gezegd dat zijn beleid erop gericht is, ook in de kleinere steden en in de dorpen, gereed zijnde bestemmingsplannen als zij operationeel zijn zoveel mogelijk te honoreren. Er moet toch enige consistentie overblijven in het beleid voor wij gaan ingrijpen in de verwezenlijking van realiseerbare plannen.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Ik begrijp de opstelling van de geachte afgevaardigde. Het is ook van waarde, dat primair het totale beslag, neergelegd in het bouwprogramma, wordt gerealiseerd. Men kan in dit verband woningwetwoningen niet los zien van premiewoningen en van de vrije sector. Het zijn allemaal huizen die een dak bieden; zij spelen een rol in het geheel van de volkshuisvesting.

Als de heer Dijkman spreekt over 'in laatste instantie' rijst de vraag, die met de adviescommissie moet worden doorgenomen, of hier en daar niet, ter wille van de 700, verschuivingen moeten plaatsvinden omdat de zaken elders blijven liggen. Wat betreft die verschuiving wordt er primair aan het

westen gedacht en niet aan de desbetreffende regio. Wij kunnen in feite niet stellen dat eerst hoe dan ook het totale beslag voor 100% moet worden vervuld, bij voorbeeld omdat ten aanzien van de vrije sector er geen echt sturingsmechanisme voor handen is, behalve dan in negatieve zin. Men zou de vrije sector-bouw via de rijksgoedkeuringen kunnen indammen.

De heer **Dijkman** (CDA): Daar gaat het nu juist om. Juist omdat wij de vrije sector-bouw niet kunnen sturen en de sociale volkshuisvesting-bouw wèl, rijst de vraag, of – aangenomen dat de Minister zijn programma haalt en dat de 28.500 woningen inderdaad gerealiseerd worden, aangenomen dat er in het westen desondanks een veel grotere behoefte aan sociale woningbouw bestaat dan wij nu kunnen voorzien – de Minister bereid is om de verhoging, waarover hij sprak in zijn brief, waar te maken door extra woningwetwoningen en premiehuur- en premiekoopwoningen in het westen te realiseren met behulp van gelden, die buiten de Randstad ongebruikt blijven.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Ik heb er reeds in eerste termijn op gewezen, dat dit op zichzelf een gedachte is, die in het volkshuisvestingsbeleid past. Echter, over deze zaken moet worden overlegd, mede gelet op de totale situatie. Ook het kapitaalmarktbeslag speelt hierbij een rol.

De heer **Dijkman** (CDA): Ik respecteer dat overleg, maar het kan niet de hypotheek in zich bergen dat inmiddels beleidsbeslissingen worden genomen als gevolg waarvan 700 woningwetwoningen van buiten de Randstad naar de Randstad worden gesluisd. Als de Minister stelt dat hij het overleg ingaat zonder dat deze beleidslijn wordt geconcretiseerd, kan ik met hem meegaan.

De **Voorzitter**: Van de zijde van de Regering en van de Kamer is mij verzekerd, dat deze gedachtenwisseling snel zou kunnen worden afgerond. Dit is ook zeer gewenst met het oog op de behandeling van de woonruimtewet. Ik wil de leden van de Kamer dan ook vragen, zich in hun reacties te matigen. Ik heb bovendien begrepen dat er vóór het reces nòg een gedachtenwisseling over de woningbouwproduktie volgt.

De heer **Kombrink** (PvdA): Mij matigend, mijnheer de Voorzitter, wil ik slechts één opmerking maken aan het adres van de heer Dijkman. Waar er kennelijk nog sprake is van overleg binnen het kabinet zou hij de Minister een steuntje in de rug kunnen geven door de opvattingen, die hij nu in verband met de financiering heeft onderstreept – die opvattingen zijn neergelegd in onze motie – te onderschrijven. Anders moeten wij wellicht nog zeer lang wachten op de uitkomsten van het overleg en zouden de uitkomsten daarvan negatief kunnen zijn.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Ik heb in eerste termijn al gesteld, dat het invoeren van de tweede tranche met de allergrootste zorgvuldigheid zal geschieden. In principe zullen wij bij het samenstellen van het pakket van die 700 woningen nagaan waar er geput kan worden, voorzover de woningbouw om allerlei redenen achterblijft bij de verwachtingen. Er zal uiteraard ook worden gezien naar de streken waar de woningbehoefte veel minder groot is dan elders.

Om nu reeds te zeggen dat die operatie zich pas daarna zou moeten voltrekken, omdat dit allemaal toch op jaarbasis geschiedt, gaat mij net iets te ver. De raadgeving van de geachte afgevaardigde wil ik wel gaarne in mijn oren knopen. Ik zal bezien of tussen de eerste en tweede tranche als ijkpunt de rest van de woningbouw kan worden verdisconteerd.

De motie van de heren Kombrink en Nypels op stuk nr. 3 handelt over het verzoek aan de Regering om het programma voor de woningwetbouw in 1979 tussentijds te verhogen, als de mogelijkheid blijkt te bestaan, in de randstadprovincies meer te bouwen zonder doorvoering van een korting, en over te gaan tot een effectieve toepassing van het rijksgoedkeuringssysteem. Ik wil daarbij aantekenen dat in de motie bij uitstek wordt gesteld dat in de woningwetsector naar behoefte en bouwmogelijkheden geproduceerd dient te worden.

Voorts wordt gesteld dat het programma voor de woningwetbouw ontoereikend zou zijn en dat het realiseren van het programma in versterkte mate afhankelijk is van de woningwetsector. Verzocht wordt het woningwetprogramma in 1979 te verhogen en over te gaan tot een effectieve toepassing van het rijksgoedkeuringenbeleid. Ik heb al uiteengezet, hoe de voortgang in de woningwet- en premievrije sector is. Het is duidelijk dat er een grotere druk dan in het verleden op de woningwetsector is.

Ook heb ik al gesteld, hoe de stand van zaken is met betrekking tot het verschuiven tussen de verschillende sectoren van het woningbouwprogramma. Het is duidelijk dat de mogelijkheid van schuiven ook reeds dit jaar aan de orde kan komen. De relatie die ik heb gelegd met de motie-De Beer komt voort uit het feit dat de wijze, waarop een mogelijke uitvoering aan deze motie, waarover de Regering zich thans nog beraadt, wordt gegeven, mede afhangt van de mogelijke flexibiliteit in het woningbouwprogramma.

De geachte afgevaardigde de heer Dijkman heeft gesteld dat zijn fractie haar prioriteit voor de volkshuisvesting bij de behandeling van de Voorjaarsnota kenbaar zal maken. Dat lijkt mij ook een juist moment. Op dat moment zal ook het standpunt van de Regering kenbaar worden. De beraadslagingen in het kabinet zijn nu nog gaande. Mededelingen daarover kan ik nu nog niet doen. Aanvaarding van de motie op stuk nr. 3 moet ik derhalve thans ontraden.

De heer **Kombrink** (PvdA): Is dat dan de juiste formule? Er is nog overleg; de Minister bestrijdt de inhoud van de motie als zodanig niet.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Het tweede deel van de motie wel. Ik was nog niet uitgesproken.

De heer **Kombrink** (PvdA): Het lijkt mij ook juist dat u dat niet doet, gehoord de discussie die zojuist is gevoerd. Kan de Minister dan niet beter het oordeel aan de kamer overlaten?

Minister **Beelaerts van Blokland**: Wat het tweede deel van de motie ten aanzien van het rijksgoedkeuringenbeleid betreft, wijs ik erop dat dit beleid vooralsnog moet worden bezien vanuit de veranderingen die bij het begrotingsdebat in het programma zijn aangebracht. De heer Kombrink vraagt nu om meer, namelijk om het rijksgoedkeuringenbeleid te gebruiken als instrument om verschuivingen aan te brengen. Dat lijkt mij mede gelet op het reeds door mij genoemde overleg met Financiën en de feitelijke situatie, waarin de produktie achterblijft in de vrije sector, te ver gaan. Kortom, de motie komt mij voorbarig voor; ik wil aanvaarding daarvan ontraden.

Wat de motie op stuk nr. 4 betreft, heeft de geachte afgevaardigde de heer Kombrink geconstateerd dat ten gevolge van de vorstperiode een achterstand in de bouwproduktie is ontstaan. Hij is van oordeel dat bij voorrang nog in 1979 de achterstand moet worden ingehaald. Hij verzoekt hiertoe het rijksgoedkeuringenbeleid ook ten aanzien van andere bouwsectoren te gebruiken. Tevens verzoekt hij in 1979 verplichtingen aan te gaan voor dat deel van de achterstand dat niet kan

worden weggewerkt, zodat de financiële middelen beschikbaar blijven.

Wat het rijksgoedkeuringenbeleid betreft, wijs ik erop dat dit voor het inhalen van de achterstand weinig soelaas biedt.

Immers, veel bouwvergunningen zijn al verleend; de desbetreffende bouwwerken worden nu uitgevoerd. Het is niet mogelijk en gewenst, deze bouwwerken stop te zetten. Bovendien gaat de motie uit van de veronderstelling dat de produktiecapaciteit zonder meer van de ene sector naar de andere kan worden geschoven. Ook daarbij moet een vraagteken worden gezet. Dat is namelijk niet het geval. De uitwisselbaarheid is maar beperkt. Dit soort praktische organisatorische problemen maken de op het eerste gezicht sympathieke gedachte weinig reëel omdat het effect op de arbeidsmarkt voor de korte termijn, waarover wij bij het inhalen van de achterstand spreken, gering is.

Het tweede deel van de motie is gebaseerd op een misverstand. Immers, het aangaan van verplichtingen is in de vorstperiode gewoon doorgegaan. Deze verplichtingen worden in gerealiseerde woningen omgezet, zij het dat door de vorst de realisering van de verplichtingen is vertraagd. De financiële middelen zullen derhalve via de overloop beschikbaar blijven, omdat het hier zogenaamde verbonden gelden betreft. Het geheel overziende, meen ik de aanvaarding van de motie te moeten ontraden.

In de motie op stuk nr. 5 is de heer Kombrink andermaal teruggekomen op het vraagstuk van de stichtingskosten, dat nog zeer recent in de Kamer ter sprake is geweest, waarbij ook de wijze waarop compensatie zal plaatsvinden is genoemd. In mijn eerste antwoord heb ik reeds gesteld dat op dit moment budgettaire middelen voorhanden zijn tot een stichtingskostenniveau van f 100.600. Ik wijs er nog op dat dit het gemiddelde voor dit jaar betreft. Wij zitten nu in de maand mei. Het is derhalve nog onzeker hoe uiteindelijk het gemiddelde stichtingskostenniveau zal uitvallen. Ik hoop in ieder geval dat het relatief laag blijft, want het is op zich zelf al hoog.

De ontwikkeling van de stichtingskosten van de gedurende het eerste kwartaal afgegeven machtigingen tot gunning geeft voorshands geen aanleiding het gemiddelde van f 100.600 in opwaartse zin bij te stellen. Niet uitgesloten moet worden dat bij de verdere uitvoering van dit programma zich plannen zullen aandienen met een stichtingsniveau dat boven het gemiddelde ligt.

Indien blijkt, dat het thans gehanteerde gemiddelde te laag zou zijn, moet compensatie plaatsvinden. Hieromtrent heeft de Minister van Financiën in het debat naar aanleiding van de Voortgangsnota als verwachting uitgesproken dat, indien nodig, in de begroting voldoende middelen voorhanden zullen zijn. Ik herhaal dat ik dat standpunt deel. Al met al zal het duidelijk zijn, dat op dit moment de vraag op welke wijze mogelijke compensatie zal plaatsvinden, nog niet aan de orde is. Ik kan daarover nog geen verdere mededelingen doen.

De heer **Kombrink** (PvdA): De Minister zegt dat de verwachting mag worden gedeeld dat ook bij een verdere stijging van de stichtingskosten, de benodigde middelen voor een compensatie in de begroting aanwezig zijn. Ik neem aan dat hij de begroting voor VRO bedoelt.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Ik bedoel de rijksbegroting.

De heer **Kombrink** (PvdA): Dat is een essentieel verschil.

Minister **Beelaerts van Blokland**: Daar kan de begroting van VRO onder vallen.

De heer **Kombrink** (PvdA): Op dat punt heb ik mijn bezorgdheid al eerder uitgedrukt. Dan blijf ik bij de constatering dat het dus openligt waar de aanvullende middelen vandaan zouden moeten komen. Dan blijft de uitspraak die ik in mijn motie op dit punt heb neergelegd, van uitermate grote betekenis om een aantasting van het volume van de activiteiten bij een verdere stichtingskostenstijging te voorkomen en de begroting van de Minister naar zijn collega toe wat te helpen afdekken.

Minister **Beelaerts van Blokland**: In het algemeen vindt in de maand mei nog niet een echt debat plaats over de stichtingskosten en de stijging daarvan, noch over de dekking. Dat lijkt mij ongebruikelijk. Op zichzelf kan ik mij de zorg van de heer Kombrink voorstellen, waar hij zegt: stel dat de kosten stijgen, dan wil ik niet dat dit leidt tot een volume-aantasting.

De motie die is ingediend op dit punt, vraagt ook om een volledige prijsbijstelling op basis van een reële inschaling van de stichtings- en investeringskosten in 1979. Op dat punt ontraad ik aanvaarding van de motie, omdat zij voorbarig is.

Voorts vraagt de heer Kombrink de subsidietabel op diezelfde basis aan te passen en daarin een structurele verbetering te brengen. De huidige tabellen zijn onlangs vastgesteld en worden, zoals gebruikelijk, per 1 juli bijgesteld. Dan wordt ook rekening gehouden met de kostenontwikkelingen waarop ik al ben ingegaan. Een en ander lijkt mij wederom voorbarig en eigenlijk niet direct samenhangend met het onderwerp waarover wij spreken, namelijk of het mogelijk is tot een geringe accentverschuiving te komen van de bouw in het Westen. Ik ontraad derhalve ook aanvaarding van deze motie.

De heer **Kombrink** (PvdA): Ik heb heel goed genoteerd dat de Minister zich tegen de eerste en de derde motie niet op inhoudelijke gronden heeft verzet en alleen de moties ontraadt op grond van het voorbarig zijn. Dat begrijp ik. De Kamer kan zich wellicht iets meer veroorloven en waar de moties inhoudelijk niet bestreden zijn, een sein aan het kabinet geven.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Over de moties zal aan het eind van deze vergaderdag een beslissing worden genomen.

De vergadering wordt van 16.00 uur tot 16.05 uur geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Bepalingen met betrekking tot huur en verhuur van woonruimte (14 249)** en van de motie-Beckers-de Bruijn c.s. over voorstellen inzake het voorkeursrecht (14 249, nr. 54).

De **Voorzitter**: Naar mij is gebleken, worden alle op het wetsontwerp voorgestelde amendementen voldoende ondersteund.

Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen.

Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Gisteren heb ik een punt aangekaart, betrekking hebbend op artikel 1223, lid 2, te weten de executoriale verkoop in relatie met het huurbeding. De Minister heeft zeer terecht gezegd dat dit een groot probleem is. Ik ben mij ervan bewust dat dit door mijn late inbreng niet direct kan worden op-

Mevrouw Salomons (PvdA) aan het woord tijdens de behandeling van het wetsontwerp Bepalingen met betrekking tot huur en verhuur van woonruimte

gelost. Om die reden zal ik hierop daarom nu niet doorgaan. Er bestaat daardoor echter wel een gat in de huurbescherming.

Ook op andere terreinen hebben wij daarmee te maken. Ik verzoek dan ook de Minister, een toezegging te doen dat het algemene probleem nader wordt bekeken en dat wij daarover te zijner tijd – ik besef dat dit niet op korte termijn kan – in dit huis nader overleg kunnen hebben. Dat kan bij voorbeeld in commissieverband gebeuren.

Vervolgens kom ik tot het probleem van de serviceflats, de bejaardenwoningen en de verzorgingsflats. Wij hebben er goede nota van genomen dat de Minister in tweede termijn de weg van een redenering a contrario heeft 'afgestopt'. Wij hebben daarbij geconstateerd dat de Minister zei dat bij het beschouwen van dit probleem wezenlijk is of er sprake is van huur of verhuur van woonruimte in de zin van deze wet, dus welk element prevaleert.

Wij citeren wat dat betreft de opmerking 'dat het zeker niet zo is dat het meteen geen huur is wanneer er slechts sprake is van een service-elementje'. Wij zijn van mening dat dit genoeg duidelijk moet zijn en wij verzoeken dan ook, dit te laten weten aan de belanghebbenden. De amendering die ik gisteren in het vooruitzicht stelde, kan dus op dit punt achterwege blijven.

Wij dringen er met klem bij de Minister op aan, in het overleg met de betrokkenen en in de voorlichting die zal worden gegeven – hij heeft dat in eerdere termijnen toegezegd – dit element mee te nemen, vooral naar de organisaties van belanghebbenden toe, aangezien de direct betrokkenen vaak – helaas – nauwelijks in staat zullen zijn in rechte verweer te voeren.

Ten slotte moet ik een omissie herstellen. Gisteren heb ik vergeten de amendementen, voorkomende op de stukken nrs. 27 en 37, over de samenleving en de symmetrie, die overbodig zijn geworden door de vierde nota van wijzigingen, in te trekken. Bij deze doe ik dat alsnog.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen, voorkomende op de stukken nrs. 27 en 37, zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De heer Scholten heeft gisteren een vriendelijk, maar onmiskenbaar ook duidelijk verzoek aan mij gericht om mijn motie, voorkomende op stuk nr. 54, aan te houden tot de openbare commissievergadering van 27 juni 1979, waar de verkoop van huurwoningen aan de orde zal zijn. Ik ben bereid, dat te doen en ik verzoek dan ook, deze motie van de agenda af te voeren.

Mijnheer de Voorzitter! Gisteren zijn mijn amendementen op stuk nr. 42 aan de orde geweest. Uit het betoog dat ik toen heb gehouden zal duidelijk zijn geworden, dat ik het voornemen had, die amendementen in te trekken. Ik wil dit bij dezen doen.

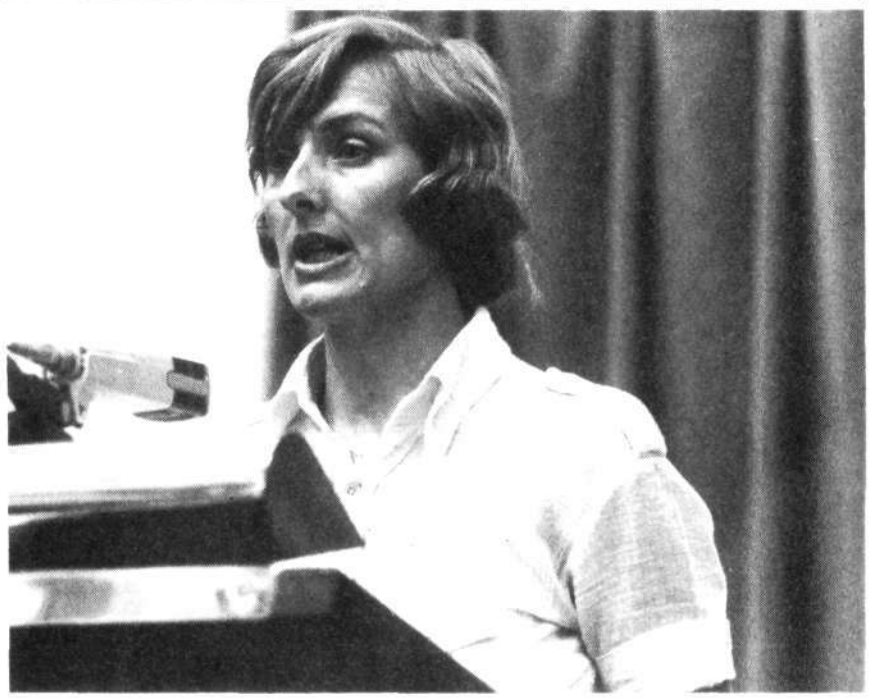

Mevrouw Beckers-de Bruijn (PPR)

Voorzitter

De **Voorzitter**: Mevrouw Beckers-de Bruijn vraagt, haar motie (14 249, nr. 54) van de agenda af te voeren. Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen-Beckers-de Bruijn c.s., voorkomende op stuk nr. 42, zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Salomons sprak over de verhouding tussen het huurbeding, artikel 1223, lid 2 van het Burgerlijk Wetboek en de huurbescherming. Dat is overigens nog niet het enige verband dat men hier kan leggen. Het heeft ons ook al grijze haren bezorgd. Ik verwijs daarvoor naar vragen en antwoorden uit het verleden.

Ik zeg graag toe dat in voorkomende gevallen het probleem de aandacht van Justitie zal hebben. Ik kan echter geen planning geven en ook geen bepaalde uitkomst in het vooruitzicht stellen. Wellicht vereist het ook wetenschappelijke studie, waarvoor Justitie niet in de eerste plaats is aangewezen. Op een geschikt ogenblik zullen wij graag op deze materie in het ruimere verband terugkomen.

Ik benadruk dat naar mijn mening en, naar ik meen, ook die van mevrouw Salomons het probleem van de service- en verzorgingsflats niet in de wetgeving als zodanig zit, maar in het feit dat degenen die als belanghebbenden moeten worden beschouwd, vaak niet in de omstandigheden verkeren of in staat zijn, de rechten die zij aan de wetgeving ontlenen, te effectueren. Door voorlichting zal veel kunnen verbeterd. Voor zover dit op onze weg ligt, zullen wij hieraan graag meewerken.

Ik meen dat het vooral op de weg van bejaardenorganisaties en dergelijke zal liggen, aan de betrokkenen persoonlijk duidelijk te maken dat zij zich niet zonder meer behoeven te laten afschepen met het verhaal dat zij bejaard zijn en dat de woning, bij voorbeeld een onderdeel van een serviceflat, niet krachtens een huurovereenkomst bewoond wordt. Als men dit niet meer gelooft en gewoon laat uitzoeken of het verhaal waar is of niet waar, is het probleem opgelost. Ik hoop dat wij het erover eens zijn dat het gaat om informatie en voorlichting.

Overigens ben ik er blij om dat mevrouw Beckers haar motie aanhoudt tot een geschikter tijdstip.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over onderdeel A van artikel I wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over onderdeel B van artikel I, waarop is voorgesteld een gewijzigd amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, I).

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van dit wetsontwerp is steeds, zeer terecht, het element van doelmatige woonruimteverdeling ter sprake gekomen. Met het amendement op stuk nr. 48 wordt beoogd, de mogelijkheid te geven dat partijen die wensen te ruilen van woning, hiertoe in staat worden gesteld, ook als de verhuurder hiertegen bezwaren heeft. Wij willen deze mogelijkheid via de rechter creëren in de gevallen waarin sprake is van zwaarwegende belangen. Hierbij denk ik aan mensen die dringend op een benedenwoning zijn aangewezen en via woningruil wel hieraan kunnen komen, maar via de normale kanalen niet.

Hierbij speelt op de achtergrond de gedachte, bij ons, een rol dat vele verhuurders ruil op dit moment weigeren om de simpele reden dat zij, doordat zij de woning, als zij niet met ruil instemmen, snel leeg krijgen, en vaak in staat zijn, de woning op de vrije markt te verkopen en hiermee aan de sociale voorraad te onttrekken of de huur aanzienlijk te verhogen en zo aan de sociale woningvoorraad te onttrekken. Hoewel dit in de bekende openbare commissievergadering van 27 juni aanstaande aan de orde zal komen, menen wij dat het noodzakelijk is dat dit instrument in dit wetsontwerp wordt opgenomen.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Met het amendement wordt beoogd, een huurder 'onder te schuiven'. Normaal is dat een huurder en een verhuurder over een contract spreken. Het is het systeem van ons recht dat er een contract ontstaat waarover overeenstemming bestaat.

Het wil mij voorkomen dat dit amendement in het kader van dit wetsontwerp, dat primair beoogt de huurder te beschermen, al veel verder gaat dan datgene wat dit wetsontwerp heeft beoogd te doen, naar ik meen in volstrekt eerlijke en evenwichtige mate, ten behoeve van de huurder. Nu zou men de situatie krijgen dat de verhuurder kan worden geconfronteerd met iemand met wie hij kennelijk geen contract wil sluiten. Dit blijkt. Het lijkt mij redelijk dat de huurder tevoren aan de verhuurder heeft gevraagd of deze toestaat dat hij woningruil pleegt. Met andere woorden: dit amendement gaat uit van de weigerachtigheid van de verhuurder, een huurder te accepteren. Dit is immers de normale procedure. Mijn fractie vindt het volslagen onjuist om, gelet op datgene wat wij beogen in dit wetsontwerp, op deze manier een huurder daarvoor in de plaats te stellen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mag ik dan weten waarom uw fractie indertijd een – nu wel ingetrokken – amendement heeft ingediend, waarbij dezelfde lijn via de kantonrechter bij samenleving wel is geoorloofd?

De heer **Tripels** (VVD): Mijn fractie evolueert ook, dat durf ik gerust te bekennen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Betekent dat dat uw steun nu aan het samenlevingsamendement is komen te ontvallen?

De heer **Tripels** (VVD): Neen, dat heeft hiermee niets te maken. Het gaat hierbij om een-in-de-plaatsstelling van een andere huurder.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat was een in-de-plaats-stelling op termijn, in bepaalde gevallen.

De heer **Tripels** (VVD): Ik heb al een argument aangevoerd waarom ik het volslagen in strijd vind met het normale contractrecht. Men heeft een contract met een bepaalde huurder. Er zijn vele argumenten voor de verhuurder waarom hij dat is aangegaan. Hij heeft zijn zekerheden daarbij ingebouwd, die in de onderhandelingen tot uitdrukking zijn gekomen. Nu kan men de situatie krijgen dat er een huurder komt waardoor datgene wat de verhuurder bij het sluiten van het contract met de huurder beoogde wordt geelimineerd. Dat vind ik een rechtsonzekerheid, aanleiding gevende tot ernstig misbruik. Mijn fractie is dan ook van mening dat dit amendement haar steun niet kan krijgen.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Er is natuurlijk sprake van toetsing door de kantonrechter, in zwaarwegende belangen. In uw hele betoog heeft u tot nu toe een enorm vertrouwen in de kantonrechter naar buiten gebracht en heeft u hem in wezen zeer ver gaande toetsingsmogelijkheden willen geven. Ik verbaas mij erover dat u in dit geval meent dat hij niet in staat zou zijn, te toetsen of er redelijke belangen in het geding zijn.

Tripels

De heer **Tripels** (VVD): Dat is zeker. Ik betoog echter dat dit indruist tegen het recht van iedereen om bij het sluiten van het huurcontract te weten wie de contractpartner is.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dat is natuurlijk in gemeenten waar woningdistributie en waar woningvordering plaatsvindt ook niet het geval.

De heer **Tripels** (VVD): Het spijt mij zeer als u dit niet wilt of niet kunt begrijpen. Ik stel zeer nadrukkelijk dat dit indruist tegen de vrijheid die wij als burgers moeten hebben om onze contractpartner zelf te kunnen kiezen. Daarvoor heb ik mijn motieven. Het is uw goed recht als u dit niet wilt begrijpen. Het druist in tegen het systeem van ons recht waarin men vrij is, een contract af te sluiten. Het is daarmee in strijd wanneer een rechter een contractpartner opdringt. Ik geef toe dat een rechter dit kan afwegen. Ook de rechterlijke macht zal in dit geval echter naar alle waarschijnlijkheid zeggen: bespaar mij dit probleem; daarvoor ben ik niet geroepen.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij dat dit amendement is geïnspireerd op een hiermee wel enigszins vergelijkbare situatie, namelijk die, verondersteld in artikel 1635 van het Burgerlijk Wetboek, waar het gaat om de verkoop van een onderneming die eigenlijk niet kan plaatsvinden als de verhuurder van de bedrijfsruimte niet bereid zou zijn, de nieuwe huurder te accepteren. Hier ligt het uiteraard wel enigszins anders. Een zekere vergelijking kan hier toch echter wel worden getrokken.

Vóór het amendement pleit, dat het tamelijk restrictief is geformuleerd, hetgeen ook wijst in de richting van de bezwaren van de heer Tripels, die zich er trouwens helemaal niet aan wil wagen. Ik wijs erop dat het mij in ieder geval opvalt dat in de criteria die aan de rechter worden geboden bij zijn afweging, de huurder wel voorkomt maar de verhuurder eigenlijk nauwelijks, behalve bij een eventueel aanstaand financieel debâcle van die hem, ook in dit verband wellicht op te dringen, huurder.

Overige belangen van de verhuurder – die er wel degelijk kunnen zijn, bij deze bepaalde huur – komen echter niet aan de orde. Ik wil het oordeel over het amendement aan de Kamer overlaten, maar ik wil deze kleine onevenredigheid in de belangenafweging toch wel signaleren.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Er is inderdaad een parallel getrokken met artikel 1635. Ik heb het gezegd in mijn eerste toelichting; ik wilde het niet herhalen. Ik meen echter dat wij in de formulering 'de rechter beslist met inachtneming van de omstandigheden van het geval' ervan moet worden uitgegaan – als dit tot problemen zou leiden wat de formulering van de tekst betreft, dat dit behoort te zijn de interpretatie van de Minister – dat het hierbij gaat om de omstandigheden van béide contracterende partijen. Ik meen dat in dat geval natuurlijk een afweging van belangen van huurder zowel als van verhuurder noodzakelijk is. In het amendement is de mogelijkheid hiertoe aanwezig door de uitdrukkelijke formulering van zwaarwegende belangen van de huurder. Ik neem aan, dat zij zeker zullen worden afgewogen tegen de belangen van de zich verzettende verhuurder.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen niet dat wij hierover zo uitvoerig behoeven te zijn; het is tenslotte een amendement van de zijde van mevrouw Salomons.

De uitleg kan inderdaad zo zijn, dat bij 'met inachtneming van de omstandigheden van het geval' gedacht moet worden aan de belangenafweging aan de kant van de verhuurder. Dan blijft het toch wel enigszins opvallend – zij het, dat het restrictief is geformuleerd – dat het zwaarwichtig belang bij de ruil aan de kant van de huurder toch een nogal zwaar accent krijgt.

Na deze beschouwingen rond het onderhavige artikel wil ik het oordeel gaarne aan de Kamer overlaten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de onderdelen C en D wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over onderdeel E, waarop zijn voorgesteld:

een amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 43);

een gewijzigd amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 56);

een amendement-Tripels c.s. (stuk nr. 62).

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Volgens de tekst van artikel 1623c verzoekt de verhuurder aan de rechter, het tijdstip vast te stellen waarop de huurovereenkomst eindigt. Als de rechter dit verzoek afwijst, houdt dat afwijzen zonder meer in, dat de overeenkomst voor onbepaalde tijd voortduurt. Daarin past niet het verlengen voor een bepaalde tijd, want dat houdt toewijzing van het verzoek in, al zal die bepaalde tijd een andere zijn dan die, welke de verhuurder als verzoeker stelde.

Verder kan worden aangevoerd, dat er òf wel, òf geen grond voor toewijzing van een verzoek tot beëindiging is. Daarbij past geen termijnstelling. Bovendien kan de verzoeker na afwijzing door de rechter altijd een hernieuwd verzoek bij de rechter indienen.

Een ander argument is dat met zekerheid is te voorspellen,dat de verhuurders die een einde aan een overeenkomst met een huurder willen maken, reeds in hun verzoek aan de rechter gaan vragen om een termijn, een bepaalde tijd, voor de beëindiging te bepalen. Daar zullen ongetwijfeld verscheidene rechters in meegaan.

De verlenging voor onbepaalde tijd biedt aan chicaneuze verhuurders voorts de mogelijkheid hun huurders te intimideren zoals de praktijk in onder andere Alkmaar heeft geleerd. Onmiddellijk na afwijzing van het ontruimingsverzoek door de rechter kan de verhuurder opnieuw opzeggen en nogmaals proberen onder aanvoering van een ander argument zijn huurder uit de woning te krijgen. De psychische spanning, problemen en onzekerheid waarin de huurder dan komt te verkeren, mogen niet onderschat worden.

Anderzijds bestaat bij ons de vrees dat verlenging voor bepaalde tijd prejudiciërend werkt bij een volgende procedure.

Op deze gronden lijkt het mij juist het amendement zoals het van onze kant is voorgesteld in de wetstekst op te nemen.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In het amendement op stuk nr. 43 is de vraag aan de orde, of de overeenkomst van rechtswege onbepaalde tijd van kracht blijft bij afwijzing van het verzoek. Lid 2 van 1623c in het ontwerp beoogt de verhuurder de mogelijkheid te geven zich tot de kantonrechter te wenden op gronden vermeld in de opzegging met het verzoek het tijdstip vast te stellen, waarop de huurovereenkomst zal eindigen. Dat is dus het verzoek waarom het gaat.

De rechter kan drie dingen doen: hij kan bij iedere procedure maximaal toegeven aan de eisen; hij kan minimaal toegeven – dan wijst hij de vordering af – en hij kan ook partieel toewijzen. Er zijn allerlei nuances mogelijk.

Daarom denk ik dat het wetsontwerp terecht voorziet in de mogelijkheid bij een dergelijk verzoek te zeggen: Ik wijs het helemaal af, wat dus voor onbepaalde tijd is. De rechter kan verder zeggen: Ik geef nog een termijn van X maanden of X jaren, gedurende welke u nog in het gehuurde kunt blijven.

Ik meen, met andere woorden, dat relaterende aan de belangen die in het geding zijn en de situatie waarmee de kantonrechter geconfronteerd wordt, men ook die flexibiliteit aan de kantonrechter moet kunnen geven om met alle omstandigheden rekening te houden. Nu worden hem in het voorstel maar twee mogelijkheden gegeven: hij wijst het toe of hij wijst het af. Het wetsontwerp zegt heel nadrukkelijk: hij wijst het af voor onbepaalde tijd – hij noemt geen termijn –, maar hij kan er ook nuances in aanbrengen. Naar mijn mening beantwoordt dit veel meer aan de behoeften die zich in een bepaalde casuïstiek kunnen voordoen. Om die redenen lijkt het mij niet verstandig deze mogelijkheid ook in het belang van de huurder uit te sluiten.

Het kan namelijk weleens zijn, dat de rechter bij de belangenafweging zegt: Het is een beetje pijnlijk voor de verhuurder om nog twee jaar te geven. Ik zou dat graag willen doen, maar afwijzing zou ook de balans naar een onbillijkheid doen uitslaan. Dat kan ongunstig werken. Ik meen dus dat in dezen een grote flexibiliteit geboden is.

Belangrijk vind ik wel, zoals ik ook de vorige week naar voren heb gebracht, dat de overeenkomst van rechtswege moet worden voortgezet. Ik heb daarvoor de argumenten aangevoerd, dat ook andersluidende bepalingen dan die welke strikt genomen op huur en verhuur betrekking hebben – ik dacht hierbij aan een koopoptie-beding en andere bedingen – wellicht bij een verlenging door de rechter in het vergeetboek zouden kunnen raken en zouden komen te vervallen. Ik wil dat voorkomen. Ik heb dan ook een amendement ingediend waarin ik stel, dat de overeenkomst van rechtswege wordt verlengd bij afwijzing. Dat de rechter daarbij beslist dat het voor onbepaalde of voor bepaalde tijd wordt gecontinueerd, wil ik handhaven. Ik wil in dit amendement benadrukken, dat de overeenkomst zoals zij initieel is gesloten met alle appendenties en dependenties integraal in stand blijft, dat daarover geen verschil van mening kan bestaan.

□

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In het amendement, voorkomende op stuk nr. 56, wordt door mijn collega Dijkman en mij voorgesteld de rechter de mogelijkheid te geven een verhuis- en inrichtingskostenvergoeding toe te kennen aan de huurder wanneer deze het pand moet ontruimen ten gerieve van de verhuurder. De Minister was in de vorige rondes van dit debat niet zo gecharmeerd van dit amendement. Ik moet toch zeggen dat wij, de zaak overwegende, vinden dat het verantwoord is deze gedachte in de wet op te nemen. Ik wijs erop dat het geen verplichting is maar dat de rechter de volle bevoegdheid heeft om wikkend en wegend daarover zijn oordeel te geven.

Wat wij voorstellen, wordt ook voorgesteld door de heer Nypels c.s. in een ander amendement. Hij en de zijnen voegen daar echter nog iets aan toe: hij wil dezelfde mogelijkheid ook creëren wanneer de huurder het pand moet verlaten doordat de verhuurder een op het pand liggende bestemming wil realiseren. Dat is artikel 1623e, sub 5: indien de verhuurder een krachtens een geldend bestemmingsplan op het verhuurde liggende bestemming wil verwezenlijken. Bij nader inzien zijn wij tot de conclusie gekomen dat het betrekkelijk irrelevant is of de huurder het pand moet ontruimen omdat de verhuurder erin wil dan wel of de verhuurder de op dat pand liggende bestemming ingevolge een vigerend bestemmingsplan wil realiseren, weshalve wij het voornemen hebben die gedachte van de heer Nypels c.s. te steunen. Het leek ons rationeel ons amendement in te trekken, hetgeen ik bij dezen doe. Ik ben nu mede-ondertekenaar geworden van het gewijzigde amendement van de heer Nypels op stuk nr. 59.

De **Voorzitter**: Aangezien het gewijzigde amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 56) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het gevoel dat het amendement van de heer Tripels enigszins op gespannen voet staat met het hele limitatieve stelsel van dit wetsontwerp. Het lijkt mij dat er geen behoefte is aan dit amendement, als hij zegt dat de rechter ook voor bepaalde termijn moet kunnen toewijzen. Als aan de gronden is voldaan, kan de rechter het verzoek bewijzen.

Het volgende onderdeel van het artikel geeft dan de mogelijkheid de ontruimingstermijn vast te stellen. Daarvoor kan een behoorlijke termijn gekozen worden. Als de in het wetsontwerp genoemde gronden niet aanwezig zijn, lijkt het mij uiterst ongewenst dit systeem te volgen. Het is dan veel gewenster – maar daarmee kom ik op een amendement dat ik zelf heb ingediend – het herhaald bedreigen van een huurder met processen te voorkomen door zo'n bepaling in de wet op te nemen. Daarmee wordt de uitnodiging tot chicaneus gedrag voorkomen.

De tweede overweging van de heer Tripels voor de indiening van zijn amendement is, dat de totale overeenkomst nader vastgesteld moet kunnen worden door de rechter; voor de totale bedingen moet de verlenging vastgesteld kunnen worden. Dat spreekt mij ook na nadere overweging van zijn inbreng in eerste termijn niet erg aan. De problemen die ik tot op heden heb gevonden, betreffen allemaal de huurbescherming in huurwetgevallen, waar een aantal nadere onderdelen van de overeenkomst natuurlijk niet door de rechter voort te zetten zijn. In dit geval lijkt mij de de rechter echter, gelet op de wetstekst inclusief het amendement van de heer Nypels, voldoende mogelijkheden te hebben.

Ik sluit mij aan bij de problemen die de heer Nypels zag. Ook de Alkmaarse kwestie wijst erop dat de rechter, nadat partijen een aantal keren voor hem zijn verschenen – vier gronden kunnen zij uiteindelijk ook zelfs benutten –, in het algemeen de neiging zal hebben om, als hem uitdrukkelijk de bevoegdheid is gegeven om voor een bepaalde termijn te verlengen, te zeggen: De situatie is nu kennelijk zo verstoord en er is kennelijk een vorm van incompatibilité d'humeur, dat er voor een steeds kortere termijn moet worden toegewezen, ook al is feitelijk niet aan de limitatieve gronden voldaan. Ik vind het dus een ondergraving van het limitatieve stelsel en ik zou mij er dan ook ten sterkste tegen willen verzetten.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In het oorspronkelijke wetsontwerp was dit terecht vastgelegd: de rechter verlengt de overeenkomst voor een bepaalde of onbepaalde termijn. Ik heb zoëven al betoogd waarom ik van mening ben dat er flexibiliteit moet zijn. Daar verandert niets aan. Ik heb al eerder gezegd dat ik het onjuist vind geen termijn te stellen waarbinnen men niet opnieuw een

verzoek kan doen. Bij het verdere verloop van de behandeling kom ik hierop nog terug. Hierin moet naar mijn mening worden voorzien.

Wat is nu het criterium? De rechter moet naar mijn mening alle flexibiliteit geven die mogelijk is. Dat is te zijner beoordeling. Hij moet de afweging maken van de argumenten van de ene partij tegen die van de andere.

De belangrijkste reden dat ik niet de bestaande tekst wil is, dat ik om ieder misverstand uit te sluiten de woorden 'van rechtswege' wil toevoegen. In zijn brief van 11 mei is ook door de Nationale Woningraad naar voren gebracht dat het belangrijk is vast te stellen dat partijen weten dat bij een afwijzing of een verlenging die hele overeenkomst integraal doorloopt. Daarop is mijn amendement gebaseerd.

Ik sluit mij dus aan bij het voorstel van de wet. Ik geef toe dat 'voor onbepaalde tijd' een zekere rechtsonzekerheid geeft. Dat wil ik voorkomen, omdat het in een concreet geval van belang kan zijn voor alle betrokkenen, de huurder en de verhuurder, dat men weet waaraan men toe is. Rechtszekerheid is ook in een dergelijke situatie belangrijk, want dat kan zich voordoen. Als het echter zo evident is dat de verhuurder geen belang heeft en dat de opzegging volslagen irreëel en vexatoir is, dan zal de rechter voor onbepaalde tijd verlengen, of misschien zelfs voor een bepaalde zeer ruime termijn. Immers, ook daarin kan de rechter voorzien. Mevrouw Salomons veronderstelt dat die man dan weer gaat pesten. Als de rechter dat merkt – zo iets moet dan op tafel komen; iedereen is geroepen zijn eigen belangen te behartigen – kan hij die overeenkomst voor een bepaalde en dan zeer lange tijd verlengen. Nergens wordt de rechter enige beperking opgelegd.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Zonder er nu een halszaak van te maken lijkt mij toch de oplossing, die het ontwerp heeft gekozen, de beste. In ieder geval zegt de rechter iets. Er zijn meer voorbeelden te noemen uit het burgerlijk recht waarin aan de rechter wel de bevoegdheid wordt gegeven een verzoek al of niet toe te wijzen, maar waar hem niet duidelijk wordt gemaakt wat hij in de ene of de andere situatie ter uitvoering van die toewijzing nader kan bepalen. Ik vind dat het ontwerp het duidelijk zegt: 'voor onbepaalde of voor bepaalde tijd'. Die flexibiliteit wil ik de rechter niet ontnemen.

Ik zie bepaald niet voor mij de figuur van de 'chicanerende rechter', die maar steeds voor korte termijntjes gaat verlengen om de zaak ingewikkeld te maken. Ik denk dat de rechter in de gevallen dat er geen enkele aanleiding is het anders te doen de overeenkomst voor onbepaalde tijd zal verlengen en dat hij, wanneer hij concrete redenen heeft om een bepaalde termijn te kiezen, dat zal doen. Waarom zouden wij de rechter die mogelijkheid afnemen?

De heer **Nypels** (D'66): Ik had het over chicanerende verhuurders. Dat heb ik de rechters niet in de schoenen geschoven.

Minister **De Ruiter**: Ik sprak ook alleen voor mijzelf. Ik zie als achtergrond van het amendement toch dat gevreesd wordt dat de rechter te gemakkelijk steeds voor een beperkte duur zal verlengen. Dat duidde ik met dat woord aan. Ik zie echter geen enkele reden om dat van de rechter te denken. Ik verwacht dat hij, zoals de Nederlandse rechter dat pleegt te doen, voor ieder geval een aangepaste beslissing zal nemen.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde dat de Minister gelijk had als hij zegt, dat zijn formulering voor een bepaalde termijn er niet toe zal leiden dat de rechter voor een steeds kortere termijn gaat verlengen. Helaas, de praktijk is in geliberaliseerd gebied, dat bij herhaalde verzoeken tot verlenging die termijn steeds korter wordt en uiteindelijk maar een verstoordheid van de huurrelatie wordt aangenomen. In die zin zie ik er een doorbreking van het limitatieve stelsel in.

De heer Tripels zei dat zijn formulering terugvalt op de oorspronkelijke wettekst. Die oorspronkelijke wettekst, waar we nu heel ver van verwijderd zijn geraakt, kende dat limitatieve stelsel niet. Ik heb het idee, dat de huidige formulering een soort van Fremdkörper daarin is.

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Tenzij het mij is ontgaan, heeft de Minister nog niet gereageerd op het amendement-Tripels, waarmee wordt voorgesteld aan de tekst van het ontwerp een passus toe te voegen. Zou de Minister hierover nog zijn mening willen geven?

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Ook te dien aanzien zou ik er de voorkeur aan geven, dat de rechter een dergelijke verlenging voor onbepaalde tijd vaststelt. Hij is nu eenmaal toch in de gelegenheid de rechtsgevolgen van zijn beslissing te formuleren, Waarom zou hij dat dan niet doen? Ik heb overigens de indruk dat de tweede zin van het amendement overbodig is. Wat daarin staat volgt mijns inziens al uit de overeenkomstige toepassing van artikel 1623f, tweede lid. Zonder mij te trots te willen tonen op de eigen tekst zou ik toch willen zeggen dat, zoals het er staat, het er goed staat. Laten we het zo houden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over het gestelde onder 1° van lid 1 van onderdeel F, waarop is voorgesteld een amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 39).

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Een formulering dat van de verhuurder niet kan worden gevergd dat een huurovereenkomst wordt verlengd op grond van onbehoorlijk gebruik van het goed door de huurder, op grond van ernstige overlast, zijn medebewoners of de verhuurder aangedaan of wegens wanbetaling is voor ons een veel scherpere formulering dan de formulering in het wetsontwerp, dat de huurder zich niet heeft gedragen zoals een goed huurder betaamt. De Minister heeft echter in eerste termijn gezegd dat de tekst van het wetsontwerp korter is maar precies dezelfde strekking heeft als de bepaling in de Huurwet. In feite is er geen sprake van een verschil. In tweede termijn zei hij dat bij de uitleg van de bepaling zeker de voorgeschiedenis met betrekking tot de Huurwet een rol zal spelen. Dat moet voor ons voldoende zijn. Vanwege het voordeel van de eenvoudige, duidelijke taal en de systematiek in het Burgerlijk Wetboek trek ik mijn amendement in.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 39) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over het gestelde onder 2° van lid 1 van onderdeel F wordt geen beraadslaging gevoerd.
Beraadslaging over het gestelde onder 3° van lid 1 van onderdeel F, waarop zijn voorgesteld:

twee amendementen-Salomons c.s. (stukken nrs. 28, I en 29);

een gewijzigd amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 53);

een gewijzigd amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 57, I);

een amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 60, I).

□

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben, wat dit onderdeel betreft, gekozen voor het systeem van de Huurwet, waarbij de huur alleen kan worden opgezegd bij dringend eigen gebruik ten gunste van de verhuurder zelf. Daarover is een zekere jurisprudentie gevolgd, waaruit blijkt, dat familieleden van de verhuurder daarin wel degelijk een rol kunnen spelen, maar dan via de verhuurder als contractspartij. In het wetsontwerp worden de bloed- en aanverwanten als een zelfstandige partij ten tonele gevoerd. Het wetsontwerp heeft tot doel, de positie van de huurder te versterken. Dat gebeurt ook; er treedt een aanmerkelijke versterking op, ook nog in vergelijking met het bepaalde in de Huurwet. Wij zijn van oordeel dat, wat hier gebeurt, eigenlijk in het geheel een onevenwichtigheid betreft. Vandaar, dat wij er de voorkeur aan geven, in dit opzicht de Huurwet geheel te blijven volgen, met de daarover inmiddels gegroeide jurisprudentie.

□

De heer **Nypels** (D'66): In eerste en tweede termijn, mijnheer de Voorzitter, hebben wij duidelijk laten blijken dat wij ernstige bezwaren hebben tegen het handhaven van de mogelijkheid, tot ontruiming over te gaan in de gevallen van dringend eigen gebruik. Met volle overtuiging zullen wij uiteraard onze stem geven aan het amendement, dat door mevrouw Salomons als eerste ondertekenaar ter zake is ingediend, volgens hetwelk getracht wordt deze derde mogelijkheid als ontruimingsgrond te schrappen. Voor het ernstige geval, dat dat amendement geen kamermeerderheid krijgt, lijkt het mij bijzonder goed, aandacht te besteden aan de alternatieven, die op dit punt voorhanden zijn. Wij hebben bijzondere waardering voor het amendement van de heren Scholten en Dijkman op stuk nr. 27, dat beoogt het gebruik maken van die mogelijkheid van dringend eigen gebruik als ontruimingsgrond in te perken. Ik meen dat onder dit amendement dezelfde toelichting had moeten staan als onder de amendementen op de stukken nrs. 17 en 18, waarin wordt verwezen naar de Huurwet en de jurisprudentie daarover.

De heer **Scholten** (CDA): Die toelichting staat er niet onder. Het was wel de bedoeling, dat zij eronder zou staan.

De heer **Nypels** (D'66): Dat is een belangrijk punt. Het gaat mij erom, mijnheer de Voorzitter, dat gezien de jurisprudentie inzake de Huurwet het helaas toch mogelijk is, in bepaalde gevallen tot ontruiming te komen ten behoeve van echtgenoot, bloed- en aanverwanten. Aangezien de jurisprudentie dit mogelijk maakt zonder dat in de tekst als zodanig sprake is van echtgenoot, bloed- en aanverwanten, achten wij het wenselijk dat een verdergaande wijziging van het wetsontwerp plaatsvindt, verdergaand althans dan in amendement nr. 57 wordt voorgesteld. Wij willen niet alleen laten vervallen de verwijzing naar echtgenoot, bloed- en aanverwant in eerste graad of pleegkind, maar wij willen ook duidelijk maken dat bij de eventuele gebruikmaking van de mogelijkheid, die in het wetsontwerp wordt gegeven, alleen sprake kan zijn van dringend eigen gebruik van de verhuurder, met uitsluiting van ieder ander, in welke relatie deze ook tot de verhuurder staat.

Op grond daarvan hebben wij amendement nr. 60 ingediend. Dit amendement gaat verder dan dat van de heren Scholten en Dijkman omdat wij zelfs de mogelijkheid, die de jurisprudentie thans biedt – in bepaalde gevallen worden echtgenoten, bloed- en aanverwanten, die in een zeer speciale verhouding staan met de verhuurder toch in de gelegenheid gesteld om in de woning te trekken – definitief uit willen sluiten.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet de heer Nypels gelijk geven, dat de jurisprudentie aangeeft dat niet alleen wordt nagegaan, of de echtgenoot en de kinderen van de verhuurder met hem samenwonen, maar dat ook vaak een eigenaar-verhuurder geacht wordt, de woning voor dringend eigen gebruik nodig te hebben indien bij voorbeeld een kind de woning wil bewonen na een huwelijk.

Conform de inhoud van het wetsontwerp meen ik dat, gelet op de speciale familierechtelijke verhoudingen die er zijn – ik ga hierop niet verder in en meen dat ik voor die zaken wel begrip kan vinden, mede gelet op de erfrechtelijke situatie – het bijna ondenkbaar is, deze banden los te snijden. Bovendien kan men wel ontstellend veel restrictieve voorwaarden in de wet inbouwen, maar de vraag is, of de wet dan nog wel evenwichtig van aard is. Op dat moment dreigt men te vergeten dat men spreekt over het sluiten van huurcontracten. Dàt is de basis. Als men het nu voor de potentiële verhuurders zó onaantrekkelijk maakt om contracten af te sluiten, dat zij zich wel tien keer zullen bedenken voor zij dit doen, rijst de vraag, of het kind niet met het badwater wordt weggegooid, waarmee de belangen van de huurders in feite worden geschaad.

Bovendien kan een en ander tot gevolg hebben – de inventiviteit van de mens is onuitputtelijk en er is een vrijheid van contractrecht – dat zodanige overeenkomsten worden opgesteld dat de eerlijke bedoeling van het wetsontwerp, gericht op een evenwichtige bescherming van de huurder, wordt gefrustreerd. Gelet op mijn maatschappij-opvattingen – ik meen dat het CDA die opvattingen óók heeft; zo heb ik het althans altijd begrepen – vind ik dat men deze normale relaties niet moet elimineren. De rechtspraak heeft ons in dezen de weg gewezen. De literatuur is er vol van en ook de jurisprudentie geeft aan, dat eigen gebruik ook van belang kan zijn voor de andere, in dit verband genoemde personen.

Bovendien,als de hier geuite gedachte wordt gevolgd, kan op eenvoudige wijze aan de gestelde regel worden ontkomen. Zonder de eigendom over te dragen, kan men contractueel regelen dat het kind de verhuurder wordt. Er zijn allerlei methoden te bedenken, waarmee tòch het recht van de verhuurder wordt verkregen. Ik meen dat wij niet zo ver moeten gaan, dat de bedoelde groep van personen wordt uitgesloten, mede op bepalingen van familierecht en erfrecht, die een bepaalde relatie aangeven. Ik ben er dan ook een voorstander van, de oorspronkelijke tekst te handhaven.

□

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de indieners van het amendement op stuk nr. 53 een vraag willen stellen. Dit amendement wil namelijk toevoegen dat de afweging door de rechter in het geval dat de verhuurder de woning zelf in bezit wil nemen, alleen mag plaatsvinden, indien er niet alleen een passende woonruimte te verkrijgen is voor de huurder, doch een passende en daadwerkelijk beschikbare woonruimte. Ik wil de indieners vragen, wat zij daarmee precies bedoelen. Bedoelen zij daarmee dat op dat moment inderdaad een concreet beschikbaar huis, dat passend is, aanwezig moet zijn of hebben zij daarmee iets anders bedoeld?

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Wij bedoelen alleen dat een verklaring van een makelaar, dat een passende woonruimte beschikbaar is, niet voldoende is.

De Beer

De heer **De Beer** (VVD): Dan moeten er dus op dat moment woningen leeg zijn, die men kan betrekken?

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Dat lijkt mij wel.

De heer **De Beer** (VVD): Als u die interpretatie eraan geeft, maakt u de afweging door de rechter in de praktijk onmogelijk. Op het moment dat een verhuurder een procedure begint, zullen er inderdaad een aantal concrete woningen vrij zijn. De procedure zal echter allicht een half jaar duren, zo niet veel langer. Dan ontstaat redelijkerwijze de situatie dat de woningen allang weer verhuurd zijn. De verhuurder staat dan voor aap. Dat zal waarschijnlijk ook uw bedoeling zijn, maar dit betekent wel dat hiermee een redelijke afweging door de rechter in feite onmogelijk wordt gemaakt. Ik zou graag willen horen, wat de Minister hierover zegt.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik begrijp het argument van de heer De Beer. Indien op het moment van procederen vervangende woonruimte niet beschikbaar is, doch er bij voorbeeld alleen een makelaarsverklaring voorhanden is, zijn echter alle andere voorwaarden die het ontwerp van wet stelt ook niet te beoordelen. Mij lijkt, dat, zij het voorwaardelijk (bij voorbeeld verhuurbaar) een woning beschikbaar moet zijn. Het voorhanden zijn van een verklaring dat er mogelijkerwijze in een bepaalde categorie woningen beschikbaar komen, waarover in de memorie van toelichting werd gesproken, betekent dat de formulering van het ontwerp, zoals dat voor ons ligt, een lege huls is. Onze ernstige bezwaren tegen dit onderdeel van het artikel worden daarmee bevestigd. Het schrappen van de voorwaarde van het dringend eigen gebruik wordt dan helemaal noodzakelijk. Dan blijkt de belangenafweging niet mogelijk te zijn.

De heer **De Beer** (VVD): Ik heb heel goed begrepen dat u zich niet kon verenigen met de toelichting in de memorie van toelichting en dat u inderdaad de afweging in feite onmogelijk wilt maken.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Neen. Als het amendement op stuk nr. 28 onverhoeds niet wordt aangenomen – ik heb reden om aan te nemen dat dit zeer waarschijnlijk is – dan wil ik die belangenafweging een reële inhoud geven. Ik aanvaard dan niet het vage verhaal, dat er mogelijkerwijze een woning binnen een bepaalde termijn beschikbaar is.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog even reageren op de opmerking van de heer Tripels dat ik bezig was, het kind (in dit geval misschien het pleegkind) met het badwater weg te gooien. Dat is een risico, dat ik in dit geval wel wil accepteren. Ik ga ervan uit dat als de animo om te verhuren hierdoor minder wordt, men dat zal moeten aanvaarden. Dit zal dan moeten worden opgevangen door andere sociale verhuurders en andere beheers- en eigendomsvormen. Wat dat betreft, zou dan in ieder geval niet de situatie mogen ontstaan, waarin de huurders de bescherming, waarop zij recht hebben, niet krijgen!

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil eerst enkele opmerkingen maken over het amendement op stuk nr. 57 betreffende de schrapping van de groep naast de verhuurder. Ik wil de aanneming van dit amendement ontraden. In het nu geldende recht komt in artikel 1623e, lid 1, onder 4°, dezelfde bepaling al voor; daarin komt althans dezelfde uitbreiding van de kring voor. Ik wil erop wijzen dat deze kring uiterst beperkt is. Voorts wijs ik erop dat dit wetsontwerp aan de kant van de huurder in beginsel ieder die aan de criteria voldoet, ook zonder dat er een familierelatie is, de mogelijkheid tot voortzetting van de huur geeft.

Daarmee krijgt de gedachte die ten grondslag ligt aan dit onderdeel van het wetsontwerp een zekere ondersteuning. Ik heb al gewezen op de bestaande jurisprudentie, artikel 18 van de Huurwet die al een zekere tendens in deze richting heeft. Het is een kwestie van afweging. Wat wil men? De indieners van het amendement willen de mogelijkheid tot ontruiming zo ver mogelijk dichtspijkeren. Daartoe kan het amendement inderdaad dienen. De vraag is of dat een gewenste situatie oplevert. Ik ontraad aanvaarding van dit amendement.

Ik hoef niet te betogen dat ik het amendement op stuk nr. 28 van mevrouw Salomons krachtig ontraad. Wij hebben daarover zoveel gesproken, dat ik dit niet zal herhalen.

Ik kom nu tot amendement nr. 53, betreffende de toevoeging van het element 'en daadwerkelijk beschikbare'. Ik heb bij een vorige gelegenheid gezegd dat de tekst van de wet, zoals die nu luidt, 'de beschikking kunnen verkrijgen' uiteraard betrekking moet hebben op iets wat inderdaad kan en wat niet een blote, meer algemene en vage verwachting is. Ik kan werkelijk met de beste wil van de wereld niet zien wat de woorden 'en daadwerkelijk beschikbare' werkelijk toevoegen aan 'het kunnen verkrijgen' zoals het wetsontwerp dat uitdrukt. Dat 'kunnen verkrijgen' moet natuurlijk reëel zijn. De rechter zal het moeten vaststellen. Er wordt hier een vage verklaring ten tonele gevoerd.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Er wordt door ons niets ten tonele gevoerd. De memorie van toelichting zèlf heeft dit ten tonele gevoerd, waarbij over de verklaring van de makelaar wordt gesproken.

Minister **De Ruiter**: Wel over een verklaring van een makelaar, maar niet in de extreem vage context waarin u nu een en ander ten tonele voert. Natuurlijk is er een mate van concreetheid nodig voor de toewijzing van de vordering. De rechter zal moeten uitmaken wanneer en onder welke omstandigen een huurder een andere passende woonruimte kan verkrijgen. Het tijdstip en de vraag wat hij daarvoor voldoende acht, moeten wij aan de rechter overlaten. Wij moeten hem niet binden aan nadere woorden. Dat is eigenlijk de kern van mijn bezwaar hiertegen bij nader inzien. Deze toevoegingen maken het schijnbaar duidelijker, maar brengen in werkelijkheid verwarring. Zij zijn namelijk overbodig. Met overbodige woorden kan ook een rechter slecht uit de voeten. Ik ontraad aanvaarding van dit amendement op deze gronden.

De heer **Scholten** (CDA): Heb ik het verkeerd genoteerd dat de Minister in eerste instantie zich nogal positief over deze gedachte uitliet? Wat heeft de Minister ertoe gebracht nu anders te oordelen?

Minister **De Ruiter**: Neen, ik sta nu niets anders te beweren. Ik heb toen ook gezegd dat het precies hetzelfde betekent als wat er al staat. Vanuit dat oogpunt kun je er weinig bezwaar tegen maken. Hiermee proberen de indieners kennelijk wat verder te gaan dan ik met de wettekst wil gaan. Dat doet mij zeggen: doe dat nu niet. De indieners beogen kennelijk niet hetzelfde als de wet beoogt. Die bedoeling wil ik juist overeind houden. Bedoelt u er wèl hetzelfde mee, dan is het overbodig. Het kan niet zo gek veel kwaad, maar waarom wordt er dan zo aangedrongen?

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hierop nog een aanvulling geven. Er staat 'daadwerkelijk beschikbaar'. De Minister heeft terecht opgemerkt dat er dan een probleem bij

komt. De jurisprudentie geeft al aan welke problemen zijn gerezen bij het 'beschikbaar' zijn. Is dat op het moment van de opzegging? Is dat op het moment waarop de opzegging een feit wordt? Is dat op het moment dat je het verzoek bij de rechter indient? Is dat op het moment van de uitspraak van de rechter? Er staat in het ontwerp 'mits blijkt, dat de huurder andere passende woonruimte kan verkrijgen'. Dat is veel duidelijker dan dat nu weer een extra element wordt geaccentueerd. Dat heeft in de praktijk tot verwarring geleid. Ik heb met voorbeelden al aangegeven dat er verschil van mening kan bestaan over de vraag wanneer het huis beschikbaar moet zijn. Is dat op het moment van de opzegging? Ik heb ook andere voorbeelden genoemd. Kortom, het lijkt mij veel verstandiger, de huidige tekst te handhaven, want het amendement leidt tot verwarring.

□

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Wanneer een makelaar op een gegeven moment wil verklaren dat in een bepaalde regio bepaalde woningen beschikbaar zijn, dan kan een rechter daarop afgaan, maar dan kan feitelijk daarna de huurder ergens terechtkomen – bij voorbeeld verder van huis – dan in de afweging van de rechter is betrokken. Er kan hierin een extra nadeel voor de huurder zitten en wij willen dan ook dat de concrete mogelijkheid van het huis dat hij gaat betrekken, door de rechter wordt meegewogen en niet bij voorbeeld een groep woningen in een bepaalde regio.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben niet iets willen wijzigen aan de wettekst, maar wij hebben duidelijkheid willen verkrijgen. Wij wilden dat vooral naar aanleiding van de memorie van toelichting. Het is niet voor de eerste keer dat wij met de opvattingen van de heer De Beer en sommigen in zijn kring te maken krijgen. Ik meen dat er soms enig licht is tussen de woordvoerder en de heer De Beer.

De heer **De Beer** (VVD): Op welk punt?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Bij voorbeeld het verschil tussen de inbreng in het voorlopig verslag en de zeer redelijke opstelling in latere termijnen is heel groot.

De heer **De Beer** (VVD): Er was intussen ook een ander wetsontwerp.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Beide wetsontwerpen werden met gejuich ontvangen. Dat was heel gek.

Het volgende probleem heeft ons tot amendering genoopt. De wettekst biedt kennelijk – gehoord de discussie die wij zojuist hebben gehad – de mogelijkheid tot twee interpretaties, te weten de interpretatie van de Minister, waarin ik mij geheel kan vinden, en de interpretatie van de heer De Beer, in de geest van als er op lange termijn eens iets beschikbaar is behoeft dat niet concreet te worden aangegeven. Ik ben bang dat je op dat moment het begrip 'passende woonruimte' ondergraaft.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet een vraag stellen aan mevrouw Salomons over het amendement, voorkomende op stuk nr. 29. Wanneer wij dit amendement – dat beoogt, ook bij de belangenafweging van de rechter onbevoegd aanwezige onderhuurders te betrekken – aannemen, vrees ik dat er een grote sluis open gezet kan worden voor misbruik, omdat het dan mogelijk is dat zonder toestemming van de verhuurder een vrij groot aantal mensen in een pand aanwezig is. Die mensen worden daarna bij de belangenafweging betrokken. Ik ga ervan uit dat in vele gevallen in ons land volstrekt ten onrechte door de huurcontractbepalingen onderhuur onmogelijk wordt gemaakt. In andere gevallen – wanneer die mogelijkheid in theorie wél aanwezig is, maar afhankelijk is van de goedkeuring van de verhuurder – wordt vaak ten onrechte een goedkeuring geweigerd. Dat is vaak ten onrechte omdat er gevaar is voor het uitwonen van een pand. Maar dat is nog wel iets anders dan bij de afweging van dringend eigen gebruik ook de onbevoegd aanwezige onderhuurders volledig gelijkwaardig te stellen aan de bevoegde, dus met toestemming van de verhuurder aanwezige onderhuurders. Ik vraag mij af, of dit geen grote risico's oplevert. Hoe denkt mevrouw Salomons die te voorkomen?

□

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer dat er een duidelijk verschil in interpretatie van het amendement op stuk nr. 53 is tussen de eerste en de tweede ondertekenaarster van het amendement. Mevrouw Salomons heeft dit nog benadrukt door te zeggen dat zij zich meer kan vinden in de definitie van de Minister. Afgezien van de gronden die ik heb aangevoerd, meen ik dat het alleen al op deze grond onwenselijk is dat het amendement wordt aanvaard. Als het nu al tot misverstanden aanleiding geeft, wat zal het straks dan wel worden?

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Er is geen enkel misverstand. Ik weet niet waar de heer De Beer dit vandaan haalt.

De heer **De Beer** (VVD): Ik heb u duidelijk gevraagd of u onder 'daadwerkelijk beschikbare' verstaat dat concreet een of meer woningen beschikbaar moeten zijn.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn** (PPR): Mevrouw Salomons heeft gezegd dat wij anders het begrip 'passende woonruimte' ondergraven. Als op een gegeven moment niets beschikbaar is, moet de huurder iets anders gaan zoeken, misschien op grotere afstand of misschien een hem niet helemaal passende woning.

De heer **De Beer** (VVD): U heeft bevestigd dat op dat moment concreet een woning leeg beschikbaar moet zijn.....

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Het gaat zeer uitdrukkelijk om het beschikbaar zijn.

De heer **De Beer** (VVD): Laat u mij toch eens uitspreken. U heeft de veel soepeler uitleg die de Minister aan het amendement heeft gegeven, bevestigd. Deze is bepaald anders dan die van mevrouw Beckers. Dit bewijst welke verwarring kan ontstaan, als dit amendement wordt aanvaard. Nu zie ik nog af van het bezwaar dat niet duidelijk is op welk moment de woning beschikbaar moet zijn.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Het staat voor mij buiten twijfel dat de situatie op grond van de bestaande tekst voor de rechter zo concreet moet zijn dat hij het begrip passend kan beoordelen. Daarom meen ik dat de vrees – mevrouw Beckers sprak deze zojuist uit in een interruptie – dat iemand in een niet passende woning terecht uitgesloten is. Het begrip passend staat natuurlijk centraal.

Als de rechter meent dat de zaak te vaag is, zal hij zeggen dat hij niet kan beoordelen of van passende woonruimte sprake is en zal hij op deze grond afwijzend beslissen. Ik meen dat wij dit met het woord kan dat in de tekst staat, voldoende duidelijk hebben gemaakt en dat wij ons niet moeten verliezen in mededelingen over het moment waarop de woning leeg moet staan. Dit zal vaak niet direct het geval zijn. De woningmarkt is in beweging,

maar als er een duidelijke en zekere toezegging van de gemeente is dat over een bepaald aantal maanden in een bepaalde straat een van de in aanbouw zijnde woningen leeg kan worden opgeleverd, is dat natuurlijk voldoende.

Men kan dan natuurlijk de woning verkrijgen en in deze zin is de woning beschikbaar, maar daarom voegt het amendement geen enkel element toe aan de tekst.

De heer **Nypels** (D'66): Heeft u ook geen bezwaar tegen aanneming van het amendement?

Minister **De Ruiter**: Ik heb hiertegen bezwaar, omdat ik bang ben dat de bedoeling van de toevoeging is, wèl iets meer te zeggen. Ik heb betoogd dat dit niet nodig is. Wie hiertegenin meent dat de tekst moet worden uitgebreid, laat denken dat er meer mee wordt bedoeld. Dit zou ik niet willen. Daarom sprak ik in het begin ook van een zekere mate van verwarring die door het amendement kan ontstaan.

Na wat ik zojuist heb gezegd, behoef ik naar mijn mening niet meer te betogen dat aanneming van het amendement op stuk nr. 60, dat verder strekt dan het vorige, door mij wordt ontraden.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De vraag van de heer Nypels, en inmiddels ook van de Minister, over het misbruik is ook bij ons opgekomen. Wij hebben overwogen dat ook dit wetsontwerp een mogelijkheid biedt, indien een verhuurder zodanig gebruik zou maken van mogelijkheden tot onderhuur, dat het onbehoorlijk huurderschap wordt, op die gronden al actie kan worden ondernomen. De verhuurder kan dan van zijn kant actie ondernemen.

Wij menen dat de huidige wetstekst helaas in wezen een loze kreet is. Feit is dat in vrijwel alle contracten, in ieder geval in alle standaardcontracten die op dit moment bestaan onderhuur zonder toestemming – dit is dan nog de meest milde vorm – wordt verboden, en vaak wordt het ook zonder meer verboden. Er is zelden of nooit bereidheid bij de verhuurder, daarop uitzonderingen te maken.

Wij menen dat de formulering van het ontwerp van wet inclusief ons amendement een zeer duidelijke dam zou opwerpen ook tegen misbruik, in die zin dat de rechter het in zijn belangenafweging moet betrekken. Dit is zeker geen dwingende zaak.

In gevallen waarin is onderverhuurd ten einde de positie te versterken en waarin dat sinds korte termijn is gebeurd, strekt ons amendement er zeer duidelijk niet toe, altijd dwingend dit betrekken in de belangenafweging voor te schrijven. Zoals het er nu staat, is het echter onmogelijk omdat de onbevoegde onderhuurder altijd moet worden uitgesloten. Dat is ons te rigide, gezien het feit dat de onderhuur op dit moment meestal onbevoegd geschiedt.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Indien wij dit amendement inderdaad zo zouden kunnen verstaan dat onder ten derde de woorden 'naar billijkheid in aanmerking genomen' mede zouden omvatten dat alle aspecten van de onbevoegde onderhuur – het gaat hier overigens alleen om onzelfstandige woonruimte – en eventueel misbruik mede in aanmerking kunnen worden genomen, ook het belang dat de verhuurder had bij het beding waardoor onderverhuur werd verboden maar dat anderzijds geen absolute rem wordt ingebouwd, wil ik geen bepaald bezwaar tegen dit amendement doen gelden en de beslissing daarover aan de Kamer overlaten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over het gestelde onder 4° en 5° van lid 1 van onderdeel F en over lid 2 van onderdeel F wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over de amendementen-Salomons c.s. (stukken nrs. 30 en 35) en het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 51) tot invoeging van een nieuw derde lid in onderdeel F.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De amendementen op de stukken 35 en 51 hebben qua intentie ongeveer gelijke strekking als elders reeds besproken, in deze zin, dat wij beogen te komen tot een toetsing met de administratieve procedure. Wij hebben reeds vrij uitvoerig hierover gesproken. Wij willen met name voorkomen, als een woning wordt toegewezen, dat de verhuurder een ontruimingseis vanwege dringend eigen gebruik krijgt toegewezen, maar vervolgens bij voorbeeld geen woonvergunning kan krijgen. Wij willen voor deze gevallen impliciet het vereiste van de Woonruimtewet inbouwen. Ik bemerk nu, dat ik beide amendementen ten onrechte samen wilde nemen, in een poging, kort te zijn.

Het amendement op stuk nr. 30 is reeds tamelijk uitvoerig aan de orde geweest, zodat ik meen, dat toelichting hierop niet meer nodig is. Het amendement is naar onze mening nodig geworden doordat in de huidige jurisprudentie bij het bezien of passende woonruimte voorhanden is vaak rekening wordt gehouden met het mogelijk kunnen verkrijgen van individuele huursubsidie. Wij menen dat wij hiermee – in dit geval onnodig – de bijdragen die uit de schatkist moeten worden betaald verhogen, hetgeen wij niet gewenst achten.

Wij menen voorts, dat de systematiek van de individuele huursubsidie op lange termijn ertoe zal leiden, dat huurders wanneer zij in een volgende woning komen – wanneer zij een inkomensstijging ontvangen – met problemen kunnen komen te zitten door de marginale druk. In ieder geval bevinden zij zich dan niet meer in een vergelijkbare passende situatie; er is dan sprake van een situatie waarnaar de Minister heeft verwezen, namelijk niet achteruitgaan in woongenot, maar wel in materiële zin.

Mijnheer de Voorzitter! Het amendement op stuk nr. 35 betreft min of meer een oneigenlijk element van schadevergoeding, als rem op een ongewenste ontwikkeling. In de schriftelijke inbreng hebben wij nogal wat aarzelingen uitgesproken ten aanzien van de mogelijkheden om via contracten voor een bepaalde termijn de huurbeschermingsbepalingen van deze wet te ontwijken. Wij menen dat de tekst van de wet zoals zij nu op dit onderdeel luidt, vrij stringent is. Er blijft echter nog één probleem, namelijk het ontbreken van parallelliteit, namelijk wanneer na ontruiming vanwege dringend eigen gebruik blijkt, dat dit ten onrechte is voorgewend. Voor degene die heeft moeten ontruimen is er dan een recht op schadevergoeding.

Wij doelen op misbruik van de omstandigheden – (bij voorbeeld de woningnood) wij maken deze wetgeving zo ingewikkeld omdat wij dikwijls hiermee te maken hebben – een huurder wordt gedwongen, toe te stemmen in een contract voor bepaalde termijn, terwijl hij na het verstrijken van deze termijn de woning moet verlaten en blijkt – en wij vrezen dat dit met name het geval zal zijn voor delen van woningen; deze situatie is namelijk zeer voorstelbaar bij kamerhuur – dat het argument valselijk, dus ten onrechte, is gebruikt, dan willen wij naar analogie van de bepaling van artikel 1628a de mogelijkheid creëren, dat degene die dit onereuze beding heeft geaccep-

teerd en vervolgens is vertrokken, als blijkt dat ten onrechte sprake hiervan is geweest – en alleen maar indien de verhuurder geen verwijt kan worden gemaakt, voor het ontstaan van die situatie – een recht op schadevergoeding geven.

Men kan natuurlijk zeggen dat hij het heeft geaccepteerd, maar ik vrees dat misbruik van de omstandigheden zeer waarschijnlijk zal zijn juist in de situatie van kamerverhuur, waar zoals wij allen weten een grote schaarste bestaat.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Bij het gewijzigde amendement op stuk nr. 51 moet de vraag gesteld worden of het wel wenselijk is administratief recht te involveren in het civiele recht. Ik dacht dat deze vraag in de literatuur stelselmatig ontkennend werd beantwoord. Ik moge verwijzen naar Kluwer Huurwet, deel 1 commentaar, blz. 186, waar men dat duidelijk omschreven vindt.

En waarom is het onjuist? Wanneer er een uitvoerige afweging heeft plaatsgevonden tussen de belangen van de verhuurder en van de huurder, wanneer daarover uitvoerig is geprocedeerd, dan moet het zo zijn – dat hebben sommige rechters ook duidelijk in de rechtspraak vastgelegd – dat daarna de administratieve rechter, de administratie minder moeite heeft om het geval te beoordelen. Volgens de jurisprudentie is de algemene teneur dat het onjuist is in die procedure, waarin een indringende belangenafweging plaatsvindt, nog eens de administratieve procedure van de overheid binnen te brengen. Als de administratie weigert de woonvergunning af te geven, is er nog een appel bij de administratieve rechter. De praktijk blijkt echter te zijn dat, wanneer er een onherroepelijk vonnis is, de administratie zelden van een dergelijke beslissing afwijkt.

Mijn fractie zal dan ook tegen dit amendement stemmen.

Heb ik goed begrepen dat mevrouw Salomons haar amendement op stuk nr. 35 heeft ingetrokken?

De **Voorzitter**: Nee, zij heeft het zojuist toegelicht.

De heer **Tripels** (VVD): De toelichting was zo geformuleerd, dat ik ieder moment de intrekking van het amendement verwachtte.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik heb een aantal mogelijke problemen genoemd. Ik heb een parallel getrokken, maar ik ben zeker niet geneigd dit amendement in te trekken. Ik heb gepoogd aan te geven dat ondanks de voortgang in de wetgeving en ondanks het feit dat een aantal van onze bezwaren ondervangen zijn, er nog een aanzienlijke mogelijkheid tot misbruik is, met name wanneer wij denken aan contracten voor bepaalde termijn ten aanzien van kamerverhuur. Wij vinden het derhalve redelijk dat in die gevallen, analoog aan de bepalingen van schadevergoeding bij ontruiming bij dringend eigen gebruik, er een mogelijkheid moet zijn dat de gelaedeerde schadevergoeding krijgt.

De heer **Tripels** (VVD): Wanneer iemand misbruik van recht maakt, een onrechtmatige daad pleegt, onoirbare handelingen stelt , is hij tot schadevergoeding gehouden krachtens het gemeen recht, 1401 van het Burgerlijk Wetboek. Wij hebben nu al 1628a met bepaalde garanties. Ik geloof niet dat je alle onrechtmatige daden kunt opvangen. Dan kom je in een casuïstiek die voor ons een heilloze lange weg opent. Wij hebben gelukkig nog 1401 BW en de acties daaruit.

Mijn fractie heeft geen behoefte aan dit amendement.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Ik dacht niet dat zij zo gemakkelijk toegankelijk waren voor de gemiddelde burger. Bovendien geschiedt de bewijslast via een andere constructie.

□

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben grote bezwaren tegen het amendement op stuk nr. 30. In de eerste plaats gaat het van een verkeerde veronderstelling uit, namelijk dat de verhuurder altijd degene is die het hoogste inkomen heeft en dat de huurder het lagere inkomen heeft. Ik weet uit de praktijk dat het ook andersom kan zijn. Die gevallen maken wij mee. Het gebeurt vaak dat mensen bij voorbeeld van hun ouders een huisje geërfd hebben, zelf helemaal geen hoog inkomen hebben en op een gegeven ogenblik dringend om dat huis verlegen zitten. Maar daar zit dan een huurder in. De rechter gaat dan afwegen. Daarbij is het heel wel mogelijk dat, als de vordering om de reden die mevrouw Salomons wil niet wordt toegewezen, de verhuurder die graag in die woning zou willen zelf een beroep zal moeten doen op individuele huursubsidie. Het is helemaal niet ondenkbaar – het komt ook in de praktijk voor – dat dit beroep op individuele huursubsidie groter is dan het beroep dat de huurder er eventueel op zou moeten doen, wanneer die naar een andere woning zou moeten.

In de tweede plaats zal de individuele huursubsidie, die vandaag de dag al feitelijk een recht is, ook formeel een recht worden. Dat is aangekondigd door de Regering. Wanneer wij erkennen dat een huurder recht heeft op subsidie, als hij gezien zijn inkomen thuishoort in een bepaalde woning, maar de huur niet kan betalen, vind ik het daarmee in strijd, als dit niet zou mogen meetellen bij de afweging door de rechter.

In de derde plaats is het amendement hoogst onredelijk. Wij zjtten namelijk in de situatie waarin objectief gezien de verhuurder meer recht op het gebruik van die woning zou hebben dan de zittende huurder. Bovendien is dan een passende woning voor die huurder beschikbaar. En nu wil mevrouw Salomons dat zelfs in die situatie de woning niet mag worden toegewezen aan de verhuurder, omdat de gemeenschap dan eventueel een stukje individuele huursubsidie zou moeten betalen en omdat de huurder dan, gebruik makend van de individuele huursubsidie, misschien feitelijk een hogere huurverhoging zou moeten betalen dan de trendmatige. Het instituut van de individuele huursubsidie, zoals het er vandaag de dag uitziet, is ingesteld door haar partijgenoot de heer Van Dam. In haar toelichting op het amendement betoogt zij feitelijk, dat het systeem van de individuele huursubsidie niet redelijk werkt en niet passend zou zijn voor die huurder.

Alles afwegende, vind ik dat het volstrekt redelijk is dat de rechter er rekening mee houdt, dat de huurder individuele huursubsidie zou kunnen moeten betalen. Dit mag niet betekenen dat de afweging daarom niet zou kunnen plaatsvinden.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats wil ik graag een opmerking maken naar aanleiding van het amendement op stuk nr. 35 van mevrouw Salomons, dat de situatie bij de 'tussenhuur' aan de orde stelt. Ik wil, hoewel ik nog zal vervolgen met een andersoortige motivering, wel zeggen dat wij het niet al te ingewikkeld moeten maken. Wij moeten niet iedere mogelijke vorm van ontwijking van een bepaling weer van een uitvoerige sanctiebepaling gaan voorzien. In deze zin gaat het mij wetstechnisch gezien wat te ver.

Er is nog iets anders. Ik hoop dat ik duidelijk kan maken wat ik bedoel. Is

de systematiek van de bepaling nu juist niet, dat een heel andere sanctie voor de hand zou liggen? Wij spreken nu over artikel 1623e, lid 2. Daarin wordt verwezen naar het eerste lid, onder 'ten tweede' waar het mogelijk wordt verondersteld dat een verhuurder de overeenkomst voor een bepaalde tijd aangaat.
Nu is in het algemeen, volgens artikel 1623c het aangaan van een overeenkomst voor een bepaalde tijd, met het beding dat je na die bepaalde tijd in ieder geval moet ontruimen, nietig. Dat is immers volkomen in strijd met het geheel van de bepalingen waarmee wij hier bezig zijn. In het algemeen is een dergelijke bepaling in het contract dus nietig, krachtens 1623c, laatste lid. Artikel 1623e, lid 2 geeft daar dus een uitzondering op en verklaart onder *bepaalde omstandigheden zo'n beding* geldig.

Als nu de omstandigheden die in dit lid 2 zijn bedoeld zich in feite niet voordoen, ligt het meer voor de hand te denken dat het geheel dan valt onder het zwaard van artikel 1623c, laatste lid. Immers, de voorwaarden die de wet geeft voor het geldig maken van een beding dat in principe ongeldig is, zijn niet vervuld. Dat lijkt mij een andere en betere gedachte.

Ik heb mij in eerste aanleg al over het amendement op stuk nr. 51 uitgelaten. Het idee daar wat dieper over na te denken beviel mij toen wel. Daar ben ik bepaald niet van teruggekomen. Er zit iets kunstmatigs in om de ontruiming ten behoeve van iemand toe te staan als administratief-rechtelijk de zaak niet in orde is en niet in orde zou komen. Wat dit betreft heb ik geen bezwaar tegen dit amendement.

Het amendement op stuk nr. 30 van mevrouw Salomons betreft het verband met de individuele huursubsidie. Ook over dat punt heb ik mij in eerste termijn, toen ik er nog niet al te goed over nagedacht had, vrij positief uitgelaten. Ik kijk er nu, mede door de interventie van de heer De Beer, wat anders tegenaan.

De huurder zou een, ook wat de *huurprijs betreft, passende woning* kunnen krijgen vanwege de individuele huursubsidie. Dit kan een mogelijke parallel vinden in de situatie bij de verhuurder. Die zou – zo begrijp ik de heer De Beer – een beroep op een individuele huursubsidie moeten doen, omdat hij niet in zijn eigen woning kan komen. Bij dat facet heb ik in eerste instantie niet stilgestaan.

Daarbij gevoegd het denkbeeld dat de individuele huursubsidie in de toekomst een juridisch steeds krachtiger aanzien zal krijgen en bijna een stukje potentieel inkomen van ieder zal zijn, moet ik aan mijn vorige opmerkingen – ik neem die niet terug, maar ik pak ze toch wel wat in – toevoegen, dat het wel erg specifiek wordt om bepaalde toekomstige inkomensbestanddelen bij de vraag naar de passendheid van de huurprijs uit te schakelen. Dat zou je op meer terreinen kunnen doen. Ik ben dan ook wat aan het aarzelen geraakt over de juistheid van de grondslag van dit amendement. Misschien komen er nog wel meer publiekrechtelijke regelingen die het inkomen van iemand, in verband met huur, gunstig beïnvloeden.

Als wij dat gaan uitschakelen, doen wij dan eigenlijk niet het omgekeerde van wat wij bij de Woonruimtewet hebben gedaan, namelijk proberen de dingen zo goed mogelijk met elkaar in verband te brengen en de hele feitelijke situatie mee te laten wegen.

Het is natuurlijk waar dat er onder deze omstandigheden weleens een beroep op de staatskas zal worden gedaan. Dat vindt in wezen echter zijn oorzaak niet in deze regeling, maar in de andere regeling die nu eenmaal een bepaalde openheid voor huurders met lage inkomens in de richting van de staatskas ten toon spreidt.

Al met al ben ik wel wat opgeschoven in mijn denken over dit amendement. Mijn enthousiasme is wat bekoeld. Ik ben benieuwd hoe de Kamer op deze nadere kritische argumenten zal reageren.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen even terugkomen op mijn amendement op stuk nr. 30. Het volstrekt hypothetische geval van de heer De Beer is inderdaad mogelijk, dank zij iets wat in mijn fractie als een omissie in de regeling van de individuele huursubsidie wordt beschouwd. Wij menen dat op korte termijn gewijzigd zal moeten worden dat de vermogenspositie van degene die individuele huursubsidie aanvraagt niet relevant is, maar alleen het belastbaar inkomen van het afgelopen jaar.

In het algemeen is met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid toch te veronderstellen dat de vermogenspositie van degene die ontruimt wegens dringend eigen gebruik beter is dan die van de huurder. De heer De Beer heeft altijd een verzameling noodlijdende eigen-woningbezitters, maar in de normale situatie is dat niet het geval. Dat heeft voor ons een probleem doen rijzen.

De heer De Beer stelde zeer stralend dat het ligt aan de regeling zoals die er is. Die regeling is zó, en die regeling heeft met name door marginale drukproblemen aanzienlijke consequenties voor de toekomst. Wij menen dat het begrip 'passend' niet alleen voor een bepaald moment moet worden bekeken, maar ook op iets langere termijn moet worden bezien.

Ik zou zeer gelukkig zijn als het anders was, maar ik meen dat het van elk realiteitsgehalte ontbloot is om te roepen: dat zijn de gevolgen van de regeling van de heer Van Dam, want wij weten dat die regeling best wat beter zou kunnen zijn, maar dat het budgettaire consequenties heeft die noch onder het vorige noch onder dit kabinet aanvaardbaar zijn. Dat wetende, vinden wij dat de rechter dat moet beseffen en niet zonder meer in zijn belangenafweging mag stellen dat de woning passend is omdat er individuele huurbsubsidie is. Het is een element van de belangenafweging. Als de noodlijdende verhuurder ontruimt, dan zou ik mij kunnen voorstellen dat de belangenafweging anders uitvalt.

Ik meen dat de formulering van het amendement iets te rigide is. Er wordt geen rekening gehouden met een bijdrage uit 's Rijks kas. Op het eerste gezicht weet ik geen andere formulering. Na overleg kan ik er misschien nog even op terugkomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over het derde lid van onderdeel F, waarop zijn voorgesteld:
een amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 28, II);
een amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 40, I);
een gewijzigd amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 50, I);
een gewijzigd amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 57, II);
een amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 60, II).

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag nog het eindoordeel van de Minister over deze *amendementen op de nrs. 40 en 50* vernemen.

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Over het amendement op stuk nr. 50 heb ik in eerste termijn al gezegd dat de poging die met dit amendement wordt gedaan om misbruik van b.v.'s tegen te gaan bij mij op geen enkel verzet stuit, integèndeel. Ook de andere consequenties van de overstap van de bijzondere naar de algemene ti-

tel kan ik niet als een bezwaar tegen dit amendement aanmerken.

Het amendement op stuk nr. 40 moet ik ernstig bestrijden. Het zou het evenwicht in het ontwerp verstoren. Ik heb er al eerder een enkel woord over gezegd. Ik wil het krachtig ontraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over het gewijzigde amendement-Nypels c.s. tot invoeging van een nieuw vierde lid in onderdeel F (stuk nr. 59).

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De heer Scholten heeft zoëven al bij zijn toelichting op de intrekking van het amendement op stuk nr. 56 een aantal argumenten voor het amendement op stuk nr. 59 gegeven, waarbij ik mij volstrekt aansluit. Ik wil er alleen op wijzen dat de gang van zaken ten aanzien van de regeling van de tegemoetkoming in verhuis- en inrichtingskosten in dit wetsontwerp bijzonder vreemd is.

Oorspronkelijk was daarvoor een regeling opgenomen. Deze is bij een van de nota's van wijzigingen geschrapt. Dat is gebeurd op het moment dat de limitatieve opsomming van de ontruimingsgronden in het wetsontwerp is opgenomen. Ik lees ter nadere motivering in de nota naar aanleiding van het eindverslag: De regeling over de tegemoetkoming in verhuis- en inrichtingskosten was oorspronkelijk in het wetsontwerp opgenomen indien de verhuurder binnen vijf jaar na eigendomsoverdracht tot eigen gebruik overging. Nu in het ontwerp de huurder de eerste drie jaar tegen de koper beschermd zal worden, is de ratio voor een belangrijk deel aan het oorspronkelijke voorstel over de vergoeding van de verhuis- en inrichtingskosten vervallen.

Het komt mij voor, dat deze argumentatie allesbehalve overtuigend is. Ik meen dat, wanneer een ontruiming voor eigen gebruik plaatsvindt, het alleszins billijk en redelijk is te achten, dat bij de beëindiging van de huurovereenkomst door de kantonrechter een tegemoetkoming in de verhuis- en inrichtingskosten wordt gegeven. Het is ook onafhankelijk van de vraag of de huurder lang of kort in de woning zit. Het gaat erom dat door de beëindiging van de huurovereenkomst de huurder extra lasten krijgt te dragen door die verhuis- en inrichtingskosten. Daarom ligt het voor de hand, in de wet een bepaling op te nemen ter zake, waardoor heel duidelijk wordt gemaakt, dat de kantonrechter kan bepalen – ik zeg 'kan'; het is niet verplicht – dat naar zijn oordeel een tegemoetkoming op haar plaats is, die hij naar redelijkheid en billijkheid kan vaststellen. Het moet voor de hand liggen, dat er sprake is van een omissie, als een dergelijke regeling zou vervallen op grond van de argumentatie, die de Regering in de nota naar aanleiding van het eindverslag naar voren heeft gebracht.

De heer Scholten heeft er al op gewezen, dat er niet alleen voor de ontruiming wegens dringend eigen gebruik aanleiding is voor het in het leven roepen van een dergelijke regeling, maar uiteraard ook voor het geval dat de overheid een bepaald bestemmingsplan heeft vastgesteld, dat gerealiseerd behoort te worden. Voor de huurder maakt het heel weinig uit wat precies de reden is op grond waarvan hij/zij het huis moet verlaten. Op grond daarvan hebben wij gemeend, dit amendement te moeten indienen.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van dit wetsontwerp heb ik de vorige week reeds opgemerkt, dat het om diverse redenen niet juist leek en lijkt om deze mogelijkheid in het wetsontwerp op te nemen. Ik heb daarvoor twee belangrijke argumenten. Op de eerste plaats denkt men dat men hierdoor een rem kan aanbrengen als het gaat om onredelijke opzeggingspogingen of -procedures. Als men nagaat om welke belangen het gaat bij een woning en beziet wat de potentiële mogelijkheden van de kantonrechter betekenen om een tegemoetkoming in de verhuis- en inrichtingskosten vast te stellen, moet men tot de conclusie komen, dat er geen sprake is van een redelijke verhouding.

Wanneer men ziet om welke belangen het gaat bij een woning en wanneer men nagaat wat de potentiële mogelijkheden van de kantonrechter om de tegemoetkoming in inrichtingskosten en dergelijke te bepalen betekenen, staat dit in geen enkele redelijke verhouding. Bij het intrekken van de bedoelde mogelijkheid heeft de Minister er ook op gewezen, dat er al zeer veel uit het wezen van de huurovereenkomst voortvloeiende remmen zijn ingebouwd, zodat de tegemoetkoming niet relevant lijkt.

Iedereen, die een contract sluit, weet wat de mogelijkheden en onmogelijkheden daarvan zijn. Iemand, die een pand huurt, weet dat er geen sprake kan zijn van eeuwig durende huur. Er kan een moment van beëindiging komen, wellicht door hemzelf bepaald. Niet alle ontruimingen in huurkwesties geschieden krachtens rechterlijk bevel of interventie van de verhuurder. Met andere woorden: men aanvaardt a priori het feit, dat men ooit zal verhuizen. Ik kan niet genoeg accentueren dat, als het amendement wordt aangenomen, wellicht iets wordt uitgelokt dat in de praktijk van de rechtspraak vaak voorkomt. Als de partijen voor de kantonrechter komen, vormt dit vaak een kwestie van onderhandeling; de zaak kan dan op een heel redelijke wijze door middel van een soort comparitie worden geregeld.

Wanneer men hier met nadruk accentueert dat een tegemoetkoming kan worden gegeven – ik zeg niet dat het een uitlokken tot onrechtmatige daad is – worden er verwachtingen gewekt en wordt men op procedurele mogelijkheden geattendeerd, die in de praktijk al concreet bestaan. De kantonrechters brengen dit al in discussie, vooral als de huurder het punt ter tafel brengt en aangeeft dat hij voor een groot bedrag heeft geïnvesteerd. Na onderhandelingen komt men dan vaak tot een redelijk compromis.

Met andere woorden: als men bij het sluiten van een huurovereenkomst in feite aanvaardt dat men het pand op een gegeven moment zal verlaten, is de bedoelde bepaling niet redelijk. Er is overigens ook een bepaalde discrepantie ten opzichte van degenen, die tegen hun zin moeten verhuizen, bij voorbeeld als gevolg van overplaatsing. Zij vallen tussen de wal en het schip. Ik kan veel situaties bedenken, waarin de kwestie van de verhuiskosten in het geheel niet meer in discussie komt. Ik onderschrijf de motivatie van de Regering voor haar standpunt, gelet op de grote garanties, die de huurder nu worden geboden. Ik ben tegen het amendement.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Men kan dit onderwerp van twee zijden benaderen, namelijk van de kant van de Regering en van die van de indieners van het amendement. Men kan stellen dat, als dan de bevoegdheid tot ontruiming door de verhuurder in de wet wordt geduld, die bevoegdheid zo gering mogelijk moet worden gemaakt; langs die weg kan men ernaar streven om de gaten, die in de huurbescherming zitten, zo goed mogelijk te dichten. In die gedachtengang betreft het hier een logisch amendement. Men baseert zich dan op de gedachte, dat het in feite niet mogelijk zou moeten zijn dat de verhuurder ontruiming vordert en dat, als het toch gebeurt, een vergoeding aan de orde moet komen.

De Ruiter

Onze opzet is natuurlijk wat anders. Wij hebben getracht, tot een zeker evenwicht te komen. Inderdaad is er sprake van een zeer grote uitbreiding van de bevoegdheden en de rechten van de huurder, maar er zijn ook rechten aan de zijde van de verhuurder. Wij willen aan deze laatste rechten niet zo veel belemmeringen toevoegen dat zij in de praktijk niet veel meer kunnen voorstellen. Het is om deze reden, dat ik het regeringsstandpunt, zoals verwoord in het gewijzigde ontwerp, graag handhaaf. De aanvaarding van het amendement moet ik ontraden.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De verkeerde voorstelling van zaken, gegeven door de heer Tripels en door de Minister wat betreft de motieven inzake het amendement, moet worden weersproken. De Minister heeft het over het dichten van mogelijkheden tot ontruiming, de heer Tripels spreekt over afremmen. Welnu, daarvoor zijn er andere amendementen ingediend; dit amendement is daarvoor niet ingediend. Het gaat erom, een regeling te verkrijgen, die billijk werkt ten opzichte van de huurder.

Het is ook niet juist om te zeggen dat de huurder van tevoren weet, dat hem boven het hoofd kan hangen dat er te zijner tijd (gedwongen) verhuizing kan plaatsvinden. Dat is inderdaad wel waar, maar geen motief om een tegemoetkomingsregeling maar niet in de wet op te nemen. Het gaat erom dat het heel goed mogelijk is dat een huurder ernstig wordt gedupeerd, terwijl overigens in de belangenafweging die de rechter laat plaatsvinden de belangen van de verhuurder zwaarder wegen.

In het geval de huurder bij voorbeeld plotseling moet verhuizen, terwijl hij dat van tevoren zeker niet had kunnen verwachten, het inkomen van de huurder vrij laag is en het inkomen van de verhuurder hoger is, moet de rechter een in de wet vastgelegde mogelijkheid hebben, dat hij naar billijkheid, de belangen van huurder en verhuurder afwegend, een tegemoetkoming kan geven. Het is mogelijk dat de rechter tot het oordeel komt, dat het kennelijk onredelijk is de verhuizing te laten plaatsvinden zonder een tegemoetkoming in de verhuis- en inrichtingskosten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over het vierde lid van onderdeel F en het daarop voorgestelde amendement wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over het amendement-Salomons c.s. tot invoeging van een nieuw vijfde lid in onderdeel F (stuk nr. 32).

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag het woord om te zeggen dat dit onderwerp nauwelijks in deze context thuishoort. In ons eerdere debat is al gesproken over de behandeling door de commissie-Glastra van Loon. Ik wil absoluut niet ontkennen dat dit punt van belang is. Wij zullen over een dergelijk onderwerp toch minstens ook de Raad voor de Volkshuisvesting moeten horen. Mij lijkt dat dit het beste kan worden losgemaakt uit het geheel van voorzieningen, waarover wij nu spreken. Ik kan op dit moment niet zeggen wanneer dit onderwerp wèl kan worden behandeld. Ik wil de aanneming van dit amendement op dit moment als zijnde niet goed passend in dit ontwerp ontraden.

□

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil op de geachte afgevaardigde mevrouw Salomons een beroep doen om dit amendement in te trekken. Van mijn kant is ook bepleit (overigens niet voor het eerst) om dit onderwerp te regelen. Ik geloof echter dat de materie helaas nog onvoldoende uitgekristalliseerd is om deze nu al in een wetstekst neer te leggen. Dientengevolge doe ik op haar een beroep om het amendement in te trekken' hoewel wij volstrekt eensgezind zijn over het feit dat dit zo spoedig mogelijk dient te worden geregeld.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dit verzoek verbaast mij wat. Wij hebben een zeer restrictieve formulering gekozen, omdat wij ons ook ervan bewust zijn dat hierover nader beraad nodig is. Wij menen dat dit in de afwegingssituatie tussen huurder en verhuurder een zeer juiste keuze is. Juist in dit geval geldt veel meer dan in andere algemene regelingen dat dit moet worden meegenomen. Wij hebben een uiterst beperkte formulering gekozen; het amendement heeft alleen betrekking op zeer duidelijke situaties, waarin het gaat om objectief waardeerbare verbeteringen.

Gezien de moeilijkheden, die de commissie-Glastra van Loon nu reeds lange tijd heeft met het formuleren van de uitkomsten van haar beraad, achten wij het langzamerhand niet meer verantwoord, daarop te blijven wachten. Ervaring met deze zeer restrictief geformuleerde tekst kan naar onze mening aanleiding zijn om enige impulsen te geven aan de uitkomsten van deze commissie of aan wetgeving in die zin.

Ik heb gevraagd, of er enige helderheid te krijgen was over de vorderingen van de commissie-Glastra van Loon.

Ik moet uit de beantwoording van de Minister constateren dat die helderheid niet boven water is te krijgen. Dat is voor mij een argument te meer, het amendement niet in te trekken.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bij de behandeling verleden week opgemerkt dat een dergelijk voorstel tot grote problemen voor de rechterlijke macht aanleiding geeft. Dit komt neer op een waardebepaling van het verhuurde onroerend goed, bij het einde van de huur in relatie tot de verbeteringen. Op zich is dit al een buitengewoon moeilijke zaak. De kantonrechters zijn daartoe niet geëquipeerd. Er moeten deskundigen komen. Misschien komen beide partijen met deskundigen. Een en ander zal aanzienlijk de kosten verzwaren. Ik noem nog: 10 jaar verbeteringen of voorzieningen, afschrijvingsproblemen, etcetera. Dit is nog niet zo uitgewogen dat er reden bestaat, hiertoe over te gaan.

Ik kan toch wel een hoopvol geluid laten horen aan het adres van mevrouw Salomons. Bij de belangenafweging, die ook aan de kantonrechter wordt opgedragen, bestaat natuurlijk zeer wel de mogelijkheid indien er grote investeringen zijn dat in de beslissing mee te nemen. Het is niet uitgesloten dat dit bij de belangenafweging meetelt. Ik doel dus niet op een schadevergoeding, maar op overwegingen met betrekking tot bepaalde investeringen die zijn gedaan. Wij moeten er wel op toezien dat daarvoor een regeling komt, maar ik wil niet alle hoop ontnemen.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Tripels geeft in wezen een bevestiging van het zinvol zijn van mijn amendement. Hij zegt dat de kantonrechter reeds bepaalde zaken meeweegt bij de belangenafweging. Onbepaalbare zaken worden in het algemeen door de kantonrechter niet meegewogen. Het probleem van de bepaling van het onderwerp van geschil is kennelijk door de kantonrechter wel mogelijk.

Salomons

Voorts kunnen op dit moment, onder de huidige wetgeving, bij de uiteindelijke huurprijsvaststelling door de kantonrechter aangebrachte verbeteringen, mede onderwerp van de beschikking van die kantonrechter zijn. De beschikkingen worden wel steeds gewijzigd, maar afhankelijk van de rentevoet is soms de termijn van 13 jaar gehanteerd. Ik heb dan nog een overzichtelijke termijn van 10 jaar gehanteerd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over het vijfde en zesde lid van onderdeel F en de op beide leden voorgestelde amendementen wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over onderdeel G, waarop zijn voorgesteld:
een amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 34);
een amendement-Tripels c.s. (stuk nr. 61).

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! De gedachte die achter beide amendementen zit, namelijk het tegengaan van vexatoire opzeggingen, is mij uiteraard sympathiek. Wat de termijn betreft, is het natuurlijk moeilijk een keuze te doen tussen één en drie jaar. Ik wil absoluut niet suggereren dat wij daar midden tussenin moeten gaan zitten, maar als wij het geheel van de opzeggingsgronden bekijken, dan treffen wij daarbij sommige aan die op een wat kortere duur wijzen en andere die op een wat langere duur wijzen. Het ondergaan van drie jaar wanbetaling van de huur voordat men kan opzeggen is naar mijn mening nogal lang. Bij de aanwezigheid van passende woonruimte ligt dat natuurlijk weer anders. Ik ben bij voorbeeld van mening dat men erg voorzichtig moet zijn, de verhuurder toe te laten steeds weer nieuwe pogingen aan te wenden om passende woonruimte te vinden en daarmee weer bijzonder snel op de proppen te komen, om vervolgens weer die procedure aanhangig te kunnen maken. De gedachte is wel goed, maar ik zie nog niet helemaal hoe die op een eerlijke manier wordt toegepast op de verschillende opzeggingsgronden die allemaal een totaal verschillende teneur hebben. Ik zie echter met belangstelling tegemoet wat de Kamer in dezen zal doen.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij dat 'op grond van dezelfde feiten' niet betekent 'op dezelfde gronden'. Wanneer een poging tot ontruiming in gang is gezet op grond van het niet tegemoet komen aan de betalingsverplichtingen op het moment dat de rechter zegt dat er wel sprake is geweest van een zekere onregelmatigheid, maar dat dit niet ernstig genoeg is om tot ontruiming over te gaan en wanneer iemand die periode dan gebruikt om drie jaar maar niet te betalen – ik stel het heel extreem – dan lijkt het mij dat dit niet dezelfde feiten zijn. Dat zijn dan elke keer weer nieuwe wanbetalingen.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Salomons heeft hierin gelijk. Ik zat even op een zijspoor. De aanduiding 'dezelfde feiten' sluit niet ieder probleem uit. In een heel andere sfeer – ik behoef dat hier niet nader uit te leggen – zorgt dat begrip juist voor een zeer belangrijke dogmatiek. Mevrouw Salomons heeft gelijk met haar opmerking dat mijn vorige tegenwerping niet opgaat.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In amendement nr. 34 wordt miskend dat er twee methodes zijn van procedures. De rechter zegt dat de overeenkomst voor onbepaalde tijd wordt gecontinueerd en geeft een bepaalde termijn aan. De wet heeft een regeling bij een bepaalde termijn, namelijk dat je niet drie maanden vóór die vastgestelde termijn een verzoek kunt doen.

Naar mijn mening komt door dit amendement de zaak in de lucht te hangen, want dan kan de verhuurder op grond van dezelfde feiten de overeenkomst niet opnieuw binnen drie jaar opzeggen. Er is geen kapstok waaraan dit amendement hangt. Het is volslagen onduidelijk wanneer die termijn begint. In het ontwerp staat een termijn van drie maanden voor het einde van de door de rechter vastgestelde termijn. Het uitgangspunt voor mijn amendement was bij onbepaalde termijn, na het onherroepelijk worden van de beslissing. Deze zaak moest nog worden geregeld, want de vexatoire handeling was nergens aan vast te knopen.

Uitgaande van het principe van de wetgever, dus van de dogmatiek en de gevolgen, heb ik gezegd dat dit één jaar moest zijn. Die termijn is misschien arbitrair. Ik kan evenwel een verklaring geven voor het feit dat ik de termijn van één jaar heb gekozen en niet die van drie jaar. Een jaar is een termijn waarbinnen een aantal zaken fundamenteel kan veranderen. Men zal begrijpen dat het geen halszaak is wanneer men daarvan anderhalf jaar had gemaakt. Hier was een lacune in de wet. Het amendement op stuk nr. 34 was mij echter volslagen onduidelijk, omdat het gehele artikel wordt veranderd en omdat de passage 'de overeenkomst op grond van dezelfde feiten niet opnieuw binnen drie jaar opzeggen' voor mij te vaag en te onduidelijk is.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zie het probleem. De intentie van het amendement is dat onherroepelijk moet zijn beslist. Als hiervoor eventueel een wetstechnische aanvulling nodig is, hoop ik dat dit bij aanneming in een tweede lezing kan worden meegenomen.

De **Voorzitter**: *Dit is niet de bedoeling.* Als er vragen zijn over het al of niet goed redigeren, moeten deze nu worden opgelost. Alleen kennelijke fouten en onachtzaamheden kunnen later worden veranderd.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Er is kennelijk een onduidelijkheid, doordat in het amendement wordt gesteld 'krachtens een beslissing ex artikel 1623d'. In ons systeem wordt de rechter slechts de mogelijkheid gegeven, voor onbepaalde tijd te verlengen. Na 'erin' moet komen te staan 'waarbij de rechter onherroepelijk heeft beslist'.

De **Voorzitter**: Heeft mevrouw Salomons haar amendement veranderd?

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Inderdaad.

De **Voorzitter**: Ik wil hiervan graag straks de nauwkeurige tekst krijgen.

Mevrouw **Beckers-de Bruijn**: Mijnheer de Voorzitter! Misschien kan de heer Tripels een wijziging in de tekst van zijn amendement aanbrengen. Het Nederlands dat erin wordt gebruikt, lijkt mij niet helemaal te kloppen.

De heer **Tripels** (VVD): Het Nederlands was voortreffelijk. In plaats van 'worden ingediend' moet echter worden gelezen: 'opzeggen'.

De **Voorzitter**: De heer Tripels heeft zijn amendement op stuk nr. 61 zodanig gewijzigd dat de laatste twee woorden ervan worden vervangen door het woord 'opzeggen'.

Het gewijzigde amendement krijgt nr. 63.

De beraadslaging wordt geschorst.

Over de aanhef van onderdeel H en het daarop voorgestelde gewijzigde amendement en over het nieuw voorgestelde onderdeel 1623g van onderdeel H wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over het nieuw voorgestelde artikel 1623h van onderdeel H, waarop is voorgesteld een gewijzigd amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 58, I).

De heer **Scholten** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn collega de heer Dijkman en ik hebben een amendement ingediend, voorkomend op stuk nr. 58. De Minister heeft ons met zijn betoog overtuigd. Wij trekken het amendement in.

De **Voorzitter**: Aangezien de op stuk nr. 58 voorkomende amendementen van het lid Scholten c.s. zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over het nieuw voorgestelde artikel 1623i van onderdeel H, waarop is voorgesteld een gewijzigd amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 49).

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! De gedachte die aan het amendement ten grondslag ligt, lijkt ons aanvaardbaar. Als de Kamer het met de inhoud van dit amendement eens is, zal zij mij niet op haar weg vinden.

De **Voorzitter**: Mij blijkt dat geen van de leden dit voorstel wenst te bestrijden. Ik neem aan dat de Minister dan bereid is, dit amendement over te nemen.

Minister **De Ruiter**: Dat ben ik.

De **Voorzitter**: Aangezien het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 49) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de nieuw voorgestelde artikelen 1623j en 1623k, het gewijzigde amendement-Salomons c.s. tot invoeging van een nieuw artikel 1623l, artikel 1623l en artikel 1623m van onderdeel H, alsmede over onderdeel I en het daarop voorgestelde amendement en onderdeep J van artikel I, en over de artikelen II en III wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel IV, waarop is voorgesteld een amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 52).

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteren in mijn tweede termijn al gezegd dat wij weinig aanleiding zien, de procedures in verschillende gebieden – voormalig geliberaliseerd en huurwetgebied, voor het gemak – verschillend te houden. Wij hebben er grote voorkeur voor dat zoveel mogelijk door het overgangsrecht wordt bewerkstelligd dat er een vergelijkbare situatie komt vanaf de inwerkingtreding van deze wet, die dan ook zoveel mogelijk in het hele land zal gelden. Dit onderdeel betekent dat er, indien er al een ontruimingsvordering was ingediend op basis van een onder de oude wet vallende redelijkheidsverklaring, een mogelijkheid komt dat de rechter wel de beschikking ten aanzien van de huurprijs neemt en de huurprijs vaststelt, doch niet de ontruimingsvordering, die in het oude recht noodzakelijk was om die huurprijsvaststelling te verkrijgen, toewijst.

□

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat er toch een gevaarlijke gedachte kleeft aan de wellicht goedbedoelde indiening van dit amendement. Er ontstaat een fundamenteel probleem met betrekking tot de rechtszekerheid. Mensen die op dit moment een procedure hebben ingesteld, mochten erop kunnen vertrouwen dat de bestaande wetgeving op hun casuïstiek van toepassing zou zijn. Dit is een systeem dat wij in ons recht steeds hoog in het vaandel hebben geplaatst.

Voert men een procedure en stelt men rechtshandelingen, dan kan, mag en moet men afgaan op de dan vigerende wetgeving. Dit impliceert dat er plotseling een wetgeving komt die van andersluidende aard is, natuurlijk wel fundamenteel als object hebbende huur en verhuur, maar die toch ingrijpt in de rechtsverhoudingen. Ik meen dat het op deze, zuiver formele, principiële grond niet juist zou zijn, deze rechtsonzekerheid in dat overgangsrecht op te nemen en andere mensen voor verrassingen te stellen, volslagen in strijd met het systeem dat wij steeds hebben gevolgd.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Dit lijkt mij de nare conclusie op te leveren dat u ook tegen andere onderdelen van het overgangsrecht zult moeten zijn, omdat ook daarbij vanaf het moment van in werking treden van de wet, ook in geliberaliseerd gebied, het nieuwe recht zal gaan gelden. Wij hebben gepoogd, parallelliteit tussen de situatie in het voormalig geliberaliseerde en in het voormalig huurwetgebied tot stand te brengen, waarbij in het voor ons liggende ontwerp na de vierde nota van wijzigingen een materieel ongunstiger situatie ten opzichte van de huurder optreedt in het voormalig

Interruptie van de heer Tripels (VVD)

huurwetgebied dan in het voormalig geliberaliseerde gebied. Dat leek mij geen juiste afweging van belangen.

□

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister attenderen op zijn toezegging aan collega Tripels, die in het kader van de laatste nota van wijzigingen een opmerking heeft gemaakt over het feit dat bij ontruiming ten behoeve van de verhuurder in het overgangsrecht een belangrijke verandering is aangebracht, die inbreuk maakt op de bestaande situatie en waarbij een ontruimingsverzoek op die grond volgens het nieuwe recht zal gelden, niet volgens het bestaande Burgerlijk Wetboek. De heer Tripels heeft erop gewezen dat eigenaren van woningen er niet op hadden mogen rekenen dat dit punt met terugwerkende kracht in werking zou gaan treden. De Minister had beloofd, hierop bij het meest geëigende amendement nog te reageren.

□

Minister **De Ruiter**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil in de eerste plaats ingaan op de laatste opmerking van de heer De Beer. Vraagstukken van overgangsrecht zijn – evenzeer als vraagstukken van terugwerkende kracht – altijd enigszins precair. Men spreekt daarbij eigenlijk vanuit een hypothetische situatie, in deze zin, dat men zegt: Waarop heeft iemand onder het oude recht mogen rekenen? Ik denk niet dat wij ervan mogen uitgaan, dat eigenaars mochten rekenen op een niet wijzigen van het recht ten aanzien van eigendom en van huur en dergelijke. Het is altijd mogelijk, dat een wet daarin wijziging aanbrengt en dat een eigenaar daarmee wordt geconfronteerd.

Mijnheer de Voorzitter! Het is de bedoeling van het amendement op stuk nr. 52, te voorkomen dat door de techniek van dit stukje wetgeving verhuurders die achterstallige huurpenningen willen incasseren dat eigenlijk alleen nog maar zouden kunnen doen door snel een ontruimingsprocedure in te stellen. Wij vinden dat onjuist. Vandaar dat wij het amendement – zowel qua strekking als qua inhoud – kunnen ondersteunen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meende ten onrechte, dat het ging om het amendement op stuk nr. 55. Ik merk nu, dat het om het amendement op stuk nr. 52 gaat. Het maakt echter voor mijn betoog maar weinig verschil, want zij behelzen dezelfde materie.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen V, VI en de daarop voorgestelde amendementen en artikel VII wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel VIII, waarop zijn voorgesteld twee amendementen-Salomons c.s. (stuk nr. 55, I en II).

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Uit het reeds door mij gehouden betoog zal het duidelijk zijn, dat ik tegen de amendementen op art. nr. 55 zal stemmen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen IX, X en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De beraadslaging over onderdeel G van artikel I en de daarop voorgestelde amendementen wordt hervat.

De **Voorzitter**: Mevrouw Salomons heeft haar amendement op stuk nr. 34 aldus gewijzigd dat het thans luidt:

In artikel I, onderdeel G, wordt artikel 1623f als volgt gelezen: Indien de overeenkomst krachtens een beslissing bedoeld in artikel 1623d, tweede lid, van kracht blijft, kan de verhuurder de overeenkomst op grond van dezelfde feiten niet opnieuw binnen drie jaar nadat de beslissing onherroepelijk is geworden opzeggen.

Het gewijzigde amendement krijgt nr. 64.

De beraadslaging wordt gesloten.

Onderdeel A van artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan het lid Dijkman die het gevraagd heeft.

□

De heer **Dijkman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zit in een geweldig moeilijk parket, omdat ik zo juist geconstateerd heb dat de woordvoerder van onze fractie die dit wetsontwerp behandeld heeft, op dit moment voor mij niet bereikbaar is. Ik zou daarom graag aan de Kamer willen vragen om vijf minuten schorsing om voor mij zelf vast te stellen hoe het stemgedrag voor mijn fractie moet zijn aan de hand van de aantekeningen die ik zelf vanmiddag heb gemaakt.

De vergadering wordt van 18.25 uur tot 18.40 uur geschorst.

Het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de aanneming van dit amendement de overige op stuk nr. 48 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Onderdeel B, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, I), wordt zonder stemming aangenomen.

De onderdelen C en D worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 43) wordt met 59 tegen 51 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de leden Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelingen, Jacobse, Kappeyne van de Coppello, Keja, Koekoek, Korte-van Hemel, De Korte, De Kwaadsteniet, Lansink, Van Leijenhorst, Van der Linden, Lubbers, Van Muiden, Nijpels, Ploeg, Portheine, Rietkerk, Van der Sanden, Scherpenhuizen, Tripels, Van de Ven, Verbrugh, Verkerk-Terpstra, De Voogd, B. de Vries, Vrijlandt-Krijnen, Weijers, Wisselink, Van Zeil, Abma, Van Amelsvoort, Andela-Baur, B. Bakker, De Beer, Blaauw, J. P. de Boer, Borgman, Braams, Bremen, Van den Broek, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, Dees, Deetman, Dijkman, Van Dis, Van Erp, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Frinking, Ginjaar-Maas en Gualthérie van Weezel.

Vóór hebben gestemd de leden Haas-Berger, De Hamer, Van der Hek, Jabaaij, Knol, Kolthoff, Kombrink, Konings, Kosto, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Meijer, Mertens, Moor, Müller-van Ast, Nijhof, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Poppe, Rienks, Roethof, Salomons, Van der Spek, Spieker, Stemerdink, Van der Stoel, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Den Uyl, Voogd, K. G. de Vries, Wöltgens, Worrell, Wüthrich-van der Vlist, M. Bakker, Beckers-de Bruijn, Van den Bergh, Bischoff van Heemskerck, De Boois, Brinkhorst, Castricum, Dankert, Van der Doef, Dolman, Drenth, Duinker, Epema-Brugman, De Graaf en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de heer Van Rossum mij voor de stemming heeft laten weten dat hij tot zijn spijt de vergadering moest verlaten.

Het amendement-Tripels c.s. (stuk nr. 62) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de PSP, de CPN en DS'70 tegen dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel E, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Tripels c.s. (stuk nr. 62), wordt zonder stemming aangenomen.

Het gestelde onder 1° en 2° van het eerste lid van onderdeel F wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 60, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat door de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 60 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Het gewijzigde amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 57, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat door de aanneming van dit amendement de overige op stuk nr. 57 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het gewijzigde amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 53) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de PvdA, D'66, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 29) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het gestelde onder 3° van het eerste lid van onderdeel F, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 57, I) en het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 29), wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 tegen dit onderdeel hebben gestemd.

De overige onderdelen van het eerste lid van onderdeel F en het tweede lid van onderdeel F worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 30) tot invoeging van een nieuw derde lid in onderdeel F wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de BP, de VVD, de SGP en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

De vergadering wordt enige minuten geschorst.

De **Voorzitter**: Ik bied de bewindslieden mijn verontschuldigingen aan voor het ontstane oponthoud.

Het amendement-Salomons c.s. tot invoeging van een nieuw derde lid in onderdeel F (stuk nr. 35) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de PPR, de CPN, D'66, DS'70 en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-Salomons c.s. tot invoeging van een nieuw derde lid in onderdeel F (stuk nr. 51) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 50, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de aanneming van dit amendement de overige op stuk nr. 50 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Het amendement-Beckers-de Bruijn c.s. (stuk nr. 40, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PPR, de CPN, de PSP, de PvdA, DS'70 en D'66 vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan dat als gevolg van de verwerping van dit amendement het andere op stuk nr. 40 voorkomende amendement als verworpen kan worden beschouwd.

Het derde lid van onderdeel F, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 50, I) en het gewijzigde amendement-Scholten c.s. (stuk nr. 57, II) wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Nypels c.s. tot invoeging van een nieuw vierde lid in onderdeel F (stuk nr. 59) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

Het vierde lid van onderdeel F (oud) wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Salomons c.s. tot invoeging van een nieuw vijfde lid (stuk nr. 32) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 28, III) als verworpen kan worden beschouwd.

Het vijfde lid van onderdeel F wordt zonder stemming aangenomen.

Het zesde lid van onderdeel F wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde onderdeel F wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 64) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik constateer vervolgens, dat als gevolg van de aanneming van dit amendement aan het gewijzigde amendement-Tripels c.s. (stuk nr. 63) de zin is komen te ontvallen.

Onderdeel G, zoals het is gewijzigd door het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 64) wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Verburgh tot het afleggen van een stemverklaring.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mede namens de fractie van de SGP op dit ogenblik een stemverklaring afleggen, om straks niet te moeten stemmen tegen de gehele wet, waarin wij nuttige elementen zien. Wij stemmen tegen onderdeel H, omdat binnen dit onderdeel wijzigingen zijn aangebracht waarbij geen verschil wordt gemaakt tussen zeer uiteenlopende vormen van niet huwelijkse duurzame samenleving.

Onderdeel H, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, II), de overneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 49) en de aanneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, III) wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de SGP en het GPV wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit onderdeel te hebben gestemd.

Onderdeel I, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het gewijzigde amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 48, IV) wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel J wordt zonder stemming aangenomen.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen II en III worden zonder stemming aangenomen.

Het amendements-Salomons c.s. (stuk nr. 52) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel IV, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 52) wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel V wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel VI, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de gewijzigde amendementen-Salomons c.s. (stuk nr. 50, II en III) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, DS'70, de CPN en de PSP tegen dit artikel hebben gestemd.

Artikel VII wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Salomons c.s. (stuk nr. 55, I) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de aanneming van dit amendement het amendement op stuk eveneens als aangenomen kan worden beschouwd.

Artikel VIII, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-Salomons c.s. (stuk nr. 55, I en II) wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen IX en X, alsmede de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel mee, dat de eindstemming over het wetsontwerp op een later tijdstip zal plaatsvinden, omdat een tweede lezing nodig is.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan het lid G. C. van Dam die het heeft gevraagd.

De heer **Van Dam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vestig de aandacht erop dat wij ten onrechte hebben gestemd vóór het amendement-Salomons op stuk nr. 30.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over:
de motie-Kombrink c.s. over het opvoeren van de woningwetbouw in de Randstad (15 558, nr. 3);
de motie-Kombrink c.s. over het inhalen van de achterstand in de sector van de sociale woningbouw (15 558, nr. 4);
de motie-Kombrink c.s. over de prijsbijstelling voor stichtings- en investeringskosten van nieuwbouw en vernieuwbouw (15 558, nr. 5).

De **Voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

□

De heer **Dijkman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft in het debat over de voortgang van de woningbouw in 1979 te kennen gegeven, alles in het werk te stellen om eventuele achterstanden dit jaar in te halen. Hiernaast is toegezegd dat niet eerder dan na overleg met de HID's een tweede serie woningwetwoningen van 700 naar het westen van het land zal gaan en ook niet eerder dan nadat is bezien of via een verschuiving binnen dan wel tussen de sectoren van de volkshuisvesting geen andere mogelijkheid overblijft. Wij vinden hierin een erkenning en een uitwerking van ons standpunt, dat voor de volkshuisvesting gereserveerde gelden hiervoor gereserveerd en gebruikt blijven. Wij hebben er daarom geen behoefte aan, de door de heer Kombrink ingediende moties te steunen.

De motie-Kombrink c.s. (15 558, nr. 3) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR. de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Kombrink c.s. (15 558, nr. 4) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

De motie-Kombrink c.s. (15 558, nr. 5) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór deze motie hebben gestemd.

Ik stel voor, de brieven van de Minister en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening over de woningbouw 1979 (15 558, nrs. 1 en 2) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de wetgeving met betrekking tot de omroep (14 486)** en van de gewijzigde motie-Kosto c.s. over omroepverkiezingen (14 486, nr. 24).

De **Voorzitter**: Mij is gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Kosto** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Nu dezer dagen het CDA de heer Keja en zijn fractie heeft belet, gewoon zich zelf te zijn en vóór mijn motie te stemmen, zal zij worden verworpen. Omdat ik daaraan geen behoefte heb en ik ook het CDA de genoegdoening niet gun van de openbare teruggang van de VVD, trek ik mijn motie in.

Voorzitter

De **Voorzitter**: Aangezien de gewijzigde motie-Kosto c.s. (14 486, nr. 24) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 11, I) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de SGP, de PPR, de CPN, het GPV, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 12) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de VVD, de CPN, de PPR en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het subsidiair amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 29) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, het GPV, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Keja c.s. (stuk nr. 20) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de CPN, DS'70 en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 27) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 14) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP, DS'70 en het GPV vóór dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel A van artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Onderdeel AA wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 21) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de SGP, de PPR, de CPN, het GPV en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

Het amendement-Keja c.s. (stuk nr. 25) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de PvdA tegen dit amendement hebben gestemd.

Onderdeel B, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-Keja c.s. (stuk nr. 25) wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Mertens c.s. tot invoeging van een nieuw onderdeel BB (stuk nr. 15) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de CPN, de PSP en het GPV vóór dit amendement hebben gestemd.

Het subsidiair amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 28) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat dit amendement is verworpen met dezelfde stemverhouding als het vorige amendement.
Onderdeel C wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 11, II, A) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP, DS'70, de SGP en het GPV vóór dit amendement hebben gestemd.

Ik neem aan, dat als gevolg van de verwerping van dit amendement de overige op stuk nr. 11 voorkomende amendementen als verworpen kunnen worden beschouwd.

Het amendement-Van der Sanden c.s. (stuk nr. 9, I) wordt bij zitten en opstaan met algemene stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik neem aan, dat als gevolg van de aanneming van dit amendement de overige op stuk nr. 9 voorkomende amendementen als aangenomen kunnen worden beschouwd.

Onderdeel D, zoals het is gewijzigd door de aanneming van de amendementen-Van der Sanden c.s. (stuk nr. 9, I, II en III) wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Mertens c.s. tot invoeging van een nieuw onderdeel DD (stuk nr. 22) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, de CPN, de PSP, de SGP en het GPV vóór dit amendement hebben gestemd.

De onderdelen DD, E en F worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Kosto c.s. tot invoeging van een nieuw onderdeel G (stuk nr. 17) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, de SGP en het GPV tegen dit amendement hebben gestemd.

Het gewijzigde artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen IA en II worden zonder stemming aangenomen.

Het amendement-Mertens c.s. (stuk nr. 23) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PvdA, de PPR, de CPN, de PSP, DS'70 en het GPV vóór dit amendement hebben gestemd.

Artikel III wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP en DS'70 tegen dit artikel hebben gestemd.

Artikel IV en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 19.55 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen

1°. drie Koninklijke boodschappen, ten geleide van de wetsontwerpen:
Wijziging van de inkomstenbelasting en de loonbelasting alsmede van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet in verband met de regeling voor gemoedsbezwaarden (15583);
Wijziging van hoofdstuk II (Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Ko-

ningin) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (15585);

Wijziging van hoofdstuk XI (Departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (15586).

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2°. drie brieven van de directeur van het Kabinet der Koningin, met de mededeling, dat Hare Majesteit de door de Staten-Generaal aangenomen voorstellen van wet, gedrukt onder de nummers 14049, 14491 en 15542, heeft goedgekeurd.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven *voor kennisgeving aan te nemen*;

3°. een brief van de Bouwbegeleidingscommissie, met betrekking tot de huisvesting der Kamer (11107, nr. 26).

Deze brief is al gedrukt en rondgedeeld;

4°. een adres van J. H. Steussy te Oss, met betrekking tot de verhuur van ruimten volgens bouwtekeningen.

Dit adres is gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

5°. de volgende brieven e.a.:

een groot aantal, voor stopzetting van olieleveranties aan Zuid-Afrika;

een, van het gemeentebestuur van Oostzaan, om 1 mei tot nationale feestdag uit te roepen;

een, van het gemeentebestuur van Capelle aan den IJssel, met betrekking tot artikel 228, eerste lid, onder d, van de gemeentewet;

een, van het gemeentebestuur van Nieuwegein, met een motie over instapmogelijkheden voor invaliden;

een, van het gemeentebestuur van Staphort, over de abortuswetgeving;

een, van het bestuur van de Vereniging voor de Metaal- en Elektrotechnische Industrie FME, met het jaarverslag 1978;

een, van het gemeentebestuur van Vlissingen, met een motie inzake herstructurering van het RSV-concern;

een, van C. S. Jonker, over de precaire situatie van de Nederlandse economie en de schatkist;

een, van G. D. C. M. Harteveld, over de problematiek van subsidie-aanvrage bij eigen woningbezit;

een, van L. de Jager, over het energieverbruik;

een, van Monarch Nederland BV, over energiebesparing in de openbare gasvoorziening;

een, van het bestuur van het Psychiatrisch Centrum St. Willibrord te Heiloo, over rechtsbescherming van psychiatrische patiënten;

een, van het bestuur van de Stichting Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor zaaizaad en pootgoed van landbouwgewassen, over de inpoldering langs de Friese kust;

een, van Ir. A. van 't Hooft, inzake kankerpreventie;

een, van de organisaties van het voormalig verzet en de vervolgingsslachtoffers 1940–1945, met betrekking tot de zaak-Menten.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies.

Noot 1 (zie blz. 5083)

De vragen van het lid Wolff luiden:

1
Heeft de Minister kennis genomen van het arrest van de Strafkamer van de Hoge Raad van heden, 22 mei 1979, in de zaak tegen Pieter Nicolaas Menten? Welke conclusie trekt de Minister daaruit voor het opsporings-, aanhoudings- en vervolgingsbeleid jegens de verdachte?

2
Welke stappen zijn er sinds het vonnis van de arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage en in afwachting van de uitspraak van de Hoge Raad ondernomen om voortdurend op de hoogte te blijven van de verblijfplaats van de verdachte?

3
Zijn de justitiële organen, die in deze zaak verantwoordelijkheid dragen, op de hoogte van de huidige verblijfplaats van de verdachte?

4
Is het waar, dat er door de uitspraak van de Hoge Raad een situatie is ontstaan, waarin enerzijds het bevel tot invrijheidstelling van de verdachte is vernietigd, terwijl tot op heden geen nieuw bevel tot inhechtenisneming is gegeven? Welke maatregelen heeft de Minister genomen om te voorkomen, dat de verdachte zich onttrekt aan de verdere berechting, welke is bevolen door de Hoge Raad?

5
Heeft het openbaar ministerie stappen ondernomen bij de arrondissementsrechtbank te Rotterdam om een nieuw bevel tot inhechtenisneming te verkrijgen? Zo dit nog niet het geval mocht zijn, is de Minister dan bereid daartoe aan het openbaar ministerie opdracht te geven?

6
Is de Minister in overleg getreden met de Minister van Buitenlandse Zaken, ten einde uitwijking van de verdachte te voorkomen en ten einde de staten die in het bijzonder bij de strafzaak-Menten (Israël, Polen, Sowjet-Unie, e.a.) betrokken zijn, te informeren over het arrest van de Hoge Raad?

Noot 2 (zie blz. 5099)

De vragen van het lid Kombrink luiden:

1
Deelt u het oordeel van het hoofd van het Bureau Tewerkstelling Gewetensbezwaarden[1], dat de tewerkstelling van de gewetensbezwaarden voor wie een 'generaal pardon' wordt overwogen geen onoverkomelijk probleem met zich mee behoeft te brengen en dat er niet te weinig vervangend werk is?

2
Kunt u zijn mededeling bevestigen, dat het in overweging nemen van een 'generaal pardon' gezien moet worden tegen de achtergrond van Bestek '81 en dat de besparing, die door buitengewoon dienstplichtigverklaring van 3000 personen behaald kan worden, ruim 30 mln. bedraagt? Zo ja, waarom is hiervan in de beantwoording van eerdere vragen geen melding gemaakt?

3
Kunt u in tegenstelling tot de eerder gevestigde indruk[2] tevens bevestigen, dat de toename in het aantal erkenningsverzoeken slechts voor een beperkt deel de opgelopen achterstand in de afhandeling ervan verklaart?

4
Waarom is het aantal eindbeslissingen in 1978 ten opzichte van 1977 met 1200 gedaald?

5
Welke activiteit is ontwikkeld om in vacatures in de Adviescommissie tijdig te voorzien? Hoe groot is dat aantal? Welk deel van de achterstand zou ermee kunnen worden verklaard?

6
Is overwogen, tijdelijk het psychiatrisch onderzoek, aan het nut waaraan alom wordt getwijfeld, achterwege te laten? Zo ja, waarom is daarvan afgezien?

7
Op grond waarvan wordt het correct geacht, tot buitengewoon dienstplichtigverklaring over te gaan alvorens over bezwaren is beslist?

8
Hoe groot wordt de kans geschat, dat gewetensbezwaren ingebracht zullen worden tegen het buitengewoon dienstplichtig verklaren?

9
Wanneer wordt de vereenvoudigde erkenningsprocedure ingevoerd?

10
Wanneer wordt het vernieuwde tewerkstellingsbeleid ingevoerd?

11
Wanneer zal het nadere overleg als aangekondigd in het antwoord op de in vraag 1 en 2 bedoelde eerder gestelde vragen plaatsvinden?

[1] Zie voor de uitlatingen van genoemde ambtenaar 'Het Vrije Volk' van 15 mei 1979. Zie voor het antwoord op de eerdere vragen van vragensteller, Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer, zitting 1978–1979, nr. 1127

[2] Zie 15 300 X, nr. 40, van 6 maart jl.

Noot 3 (zie blz. 5101)

De vragen van de leden Gualthérie van Weezel en Scholten luiden:

1
Is het waar, dat na de bij verstek ter dood veroordeling door Iraanse Islamitische rechtbanken van de sjah, zijn echtgenote, andere familieleden en 3 voormalige premiers, iedereen die hen om het leven brengt als uitvoerder van de vonnissen zal worden beschouwd?

2
Zo ja, is de Regering dan bereid om, bij voorkeur in overleg met de Negen, bij het Iraanse regime van haar (hun) ernstige verontrusting over deze middeleeuwse 'rechts'-gang te doen blijken?

Noot 4 (zie blz. 5102)

De vragen van de leden Beckers-de Bruijn en G.M.P. Cornelissen luiden:

1
Heeft u kennis genomen van berichten dat de situatie in 'Huize Angela' te Den Haag verder verslechtert en langzamerhand kritiek dreigt te worden?

2
Is het onderzoek van de Inspectie voor de Volksgezondheid naar de situatie in 'Huize Angela' inmiddels afgerond?
Zo neen, wanneer zal dat gebeuren?
Zo ja, wat waren de conclusies van het onderzoek?

3
Heeft het overleg met de directeur van 'Huize Angela', de algemeen directeur van de stichting en het stichtingsbestuur over hun positie inmiddels tot resultaten geleid?
Zo ja, wat gaat er gebeuren?

4
Wat is het resultaat van het overleg met uw collega van Justitie over het in heroverweging nemen van de aanwijzing van 'Huize Angela' als (zwakzinni-

gen)inrichting op grond van artikel 8 voor de toepassing van de AWBZ, alsmede de daaraan te verbinden voorwaarden?

5

Deelt u de mening dat, waar het tekortschieten van de directie in 'Huize Angela' als belangrijkste oorzaak van de problemen is aangemerkt en waar de personeelssituatie gedurende het onderzoek alleen maar is verslechterd, met onmiddellijke ingang maatregelen nodig zijn om een eind te maken aan een onhoudbare situatie voor pupillen, medewerkers en ouders?

Toelichting

Antwoord op vragen van het lid Beckers-de Bruijn, zitting 1978–1979, Aanhangsel, nr. 980.

Aanvulling op het zwartboek 'Huize Angela' van 18 mei 1979.

'De Volkskrant' van 5 mei 1979.

Noot 5 (zie blz. 5104)

De vragen van het lid Konings luiden:

1

Op welke instemming van de Kamer met uw eventuele beleidsvoornemens ter zake van toelatingsselectie voor studierichtingen in het wetenschappelijk onderwijs is uw verzoek gebaseerd aan het Centraal Instituut voor de Toetsontwikkeling (CITO) tot het ontwikkelen van dergelijke toetsen naar studierichting?

2

Moet uit dit verzoek aan het CITO geconcludeerd worden, dat u de universele toelaatbaarheid op grond van het diploma voortgezet wetenschappelijk onderwijs (VWO) tot het wetenschappelijk onderwijs ongedaan wilt maken?

3

Moet uit deze opdracht aan het CITO geconcludeerd worden, dat u reeds standpunten hebt bepaald met betrekking tot de inrichting van de examens VWO, de plaats van het schoolonderzoek en de regeling voor de toelating tot het WO?

4

Zo ja, waarom zijn deze standpunten dan niet aan de Kamer meegedeeld?

5

Zo vraag 3 ontkennend beantwoord wordt, waarom wordt dan nu reeds aan het CITO verzocht werk te verrichten, dat niet gebaseerd is op beleidsstandpunten en derhalve de kans loopt overbodig te zijn?

6

Bent u bereid, het door u gedane verzoek aan het CITO op te schorten en eerst de door u reeds lang aangekondigde examennota uit te brengen, zodat in de Kamer een fundamentele discussie kan plaatsvinden over deze examennota in samenhang met de door u te ontwikkelen beleidsvoornemens inzake het rapport van de z.g. commissie-Wiegersma?